

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

**LIETUVOS
AUKŠČIAUSIOJO TEISMO**

PRAKTIKOS APŽVALGA

2021 m. kovas

PARENGTA

**LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO
TEISĖS TYRIMŲ GRUPĖS**

Pastaba. Šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) procesinių sprendimų santraukos. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslais. Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti LAT interneto svetainėje www.lat.lt.

TURINYS

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS	4
ANK 6 straipsnio taikymas	4
<i>Dėl amžiaus, nuo kurio asmenys atsako administracine tvarka</i>	4
ANK 29 straipsnio taikymas	5
<i>Dėl turto konfiskavimo pakeitimo į konfiskuotino turto vertę atitinkančios pinigų sumos išieškojimą</i>	5
ANK 590 straipsnio 4 dalies nuostatų laikymasis	6
<i>Dėl ANK 590 straipsnio 4 dalyje nurodyto pareiškimo turiniui keliamų reikalavimų</i>	6
II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS	7
1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas	7
BK 20 straipsnio 2 dalies taikymas	7
<i>Dėl juridinio asmens atsakomybės</i>	7
BK 182 straipsnio 2 dalies ir 207 straipsnio 2 dalies taikymas	8
<i>Dėl tikslinės paramos, subsidijos ir dotacijos gavimo apgaule kvalifikavimo</i>	8
BK 243 straipsnio taikymas	10
<i>Dėl vengimo atlikti baudžiamojo poveikio priemonės pavojingumo</i>	10
BK 22 straipsnio ir 260 straipsnio 3 dalies ir BK 265 straipsnio taikymas	11
<i>Dėl BK 260 straipsnio 3 dalies ir 265 straipsnio 1 dalies atribojimo</i>	11
BK 281 straipsnio 7 dalies taikymas	12
<i>Dėl alkotesterio paklaidos įvertinimo ir kraujo tyrimo</i>	12
BK 302 straipsnio 1 dalies taikymas	13
<i>Dėl BK 302 straipsnio 1 dalyje nurodytos nusikalstamos veikos dalyko</i>	13
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas	15
BPK 20 straipsnio 5 dalies taikymas	15
<i>Dėl netinkamo įrodymų vertinimo</i>	15
BPK 20 straipsnio 4 dalies, BPK 44 straipsnio ir BPK 98 straipsnio taikymas	16
<i>Dėl nukentėjusiojo pateiktų garso įrašų pripažinimo įrodymais</i>	16
BPK 44 straipsnio 8 dalies taikymas	18
<i>Dėl teisės į gynybą užtikrinimo</i>	18
BPK 192 straipsnio taikymas	19
<i>Dėl asmens parodymo atpažinti tvarkos pažeidimo</i>	19
III. CIVILINĖS BYLOS	20
Šeimos teisė	20
<i>Dėl tėvo, negyvenančio kartu su vaiku, bendravimo teisės su vaiku, nustatytos teismo sprendimu, įgyvendinimo Lietuvos Respublikos Vyriausybei paskelbus karantiną, ir sankcijos už teismo sprendimu nustatytos bendravimo tvarkos nevykdymą skyrimo</i>	20
<i>Dėl vaiko teisių apsaugą užtikrinančių institucijų vaidmens ginčiuose dėl skyrium gyvenančių tėvų bendravimo su vaikais tvarkos nustatymo</i>	22
Daiktinė teisė	23
<i>Dėl daugiabučių namų savininkų bendrijos nario teisės gauti informaciją apie bendrijos veiklą ir (ne)privalomos išankstinės ginčų sprendimo ne teisme tvarkos</i>	23
<i>Dėl nuosavybės teisės pagal įgyjamąją senatį nustatymo</i>	24
Sutarčių teisė	26
<i>Dėl vekselio, pasirašyto parašo faksimile (tikslia parašo kopija), teisinės galios</i>	26
<i>Dėl sutartinės ir deliktinės atsakomybės atribojimo bendrosios rūpestingumo pareigos pažeidimo atveju</i>	26
<i>Dėl generalinio rangovo ir subrangovo rizikos ir atsakomybės paskirstymo taisyklių ir užsakovės bendradarbiavimo pareigos pažeidimo</i>	28
Deliktinė atsakomybė	29
<i>Dėl antstolio civilinės atsakomybės taikant priverstinio vykdymo priemones – išieškojimą iš skolininko lėšų ir darbo užmokesčio</i>	29
Viešieji pirkimai	30
<i>Dėl tiekėjų pasiūlymų pakartotinio vertinimo</i>	30
<i>Dėl perkančiojo subjekto veiksmų užtikrinant tiekėjo teisę į savo interesų gynybą teisėtumo</i>	32

<i>Dėl peržiūros procedūrų veiksmingumo užtikrinimo</i>	32
Draudimo teisė	34
<i>Dėl transporto priemonės valdytojo civilinės atsakomybės privalomojo draudimo teisiniais santykiais taikytinos teisės ir pareigos nustatyti jos turinį</i>	34
<i>Dėl neapdraustos transporto priemonės savininko civilinės atsakomybės pagrindų ir sąlygų, kai Lietuvos Respublikos transporto priemonių draudikų biuras (toliau – Biuras), išmokėjęs kitos Europos Sąjungos valstybės narės nacionaliniam draudikų biurui reikalaujamą sumą, siekia ją susigrąžinti iš transporto priemonės savininko</i>	35
<i>Dėl nukentėjusio asmens turto draudiko subrogacinio reikalavimo žalą padariusiems asmenims ir tiesioginio reikalavimo civilinės atsakomybės draudikui teisės</i>	37
Bankroto teisė	38
<i>Dėl fizinio asmens bankroto bylos užbaigimo, paliekant nenurašytą kreditoriaus reikalavimą, kilusį dėl nusikalstama veika padarytos žalos</i>	38
<i>Dėl galimybės kasacine tvarka skųsti teismo nutartį dėl nemokumo bylos iškėlimo</i>	39
Civilinio proceso teisė	40
<i>Dėl teisės į nešališką teismą pažeidimo (ne)buvimo</i>	40
<i>Dėl asmens suinteresuotumo vykdomojoje byloje ir tokio asmens teisės gauti informaciją apie vykdymo eigą</i>	41
<i>Dėl pirmosios instancijos teismo nutarties, kuria atmetas antstolio prašymas išaiškinti teismo sprendimo vykdymo tvarką, apskundimo apeliacine tvarka galimumo</i>	42
<i>Dėl vykdymo procese atliekamų antstolio veiksmų – išieškant (nurašant) lėšas iš turto, kuriam taikytas turto areštas baudžiamojo proceso tvarka – teisėtumo</i>	43

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS

ANK 6 straipsnio taikymas

Dėl amžiaus, nuo kurio asmenys atsako administracine tvarka

Apžvelgiamoje administracinio nusižengimo byloje nepilnametis pažeidėjas Institucijos, surašiusios administracinio nusižengimo protokolą, nutarimu buvo nubaustas pagal ANK 424 straipsnio 2 dalį už tai, kad vairavo mopedą neturėdamas teisės vairuoti tos rūšies transporto priemonės, nes teisės vairuoti nėra įgijęs. Institucija kreipėsi į Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą su prašymu atnaujinti administracinio nusižengimo bylą ir panaikinti pirmiau Institucijos priimtą nutarimą dėl jo neteisėtumo, kadangi padarytas esminis proceso teisės pažeidimas.

Teisėjų kolegija, tenkindama Institucijos prašymą, pažymėjo, kad ANK 6 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog pagal šį kodeksą atsako asmuo, kuriam iki administracinio nusižengimo padarymo buvo sukakę šešiolika metų. ANK 6 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad jeigu administracinio nusižengimo požymių turinčią veiką padarė nepilnametis, kuriam iki šios veikos padarymo nebuvo sukakę šešiolika metų, atlikus tyrimą, informacija apie šią veiką ir ją padariusį nepilnametį turi būti perduota savivaldybės administracijos direktoriui, taip pat Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Pagal ANK 591 straipsnio 2 punktą administracinio nusižengimo teiseną negalima, kai priešingą teisei veiką padarė jaunesnis negu šešiolikos metų asmuo. Pagal ANK 608 straipsnio 6 dalį, atlikus administracinio nusižengimo tyrimą, kai nustatoma šio kodekso 591 straipsnyje nurodyta aplinkybė, institucija, kurios pareigūnas atliko tyrimą, priima nutarimą nutraukti administracinio nusižengimo teiseną.

Teisėjų kolegija nurodė, kad šioje byloje nubaustam asmeniui iki administracinio nusižengimo padarymo 2020 m. gegužės 9 d. nebuvo sukakę šešiolika metų. Tuo tarpu subjekto amžius yra vienas iš pagrindinių nusižengimo subjektyviosios pusės požymių, todėl privalomai nustatytinas kiekvienu atveju norint taikyti atitinkamą ANK straipsnį. Teisėjų kolegijos vertinimu, Institucijos nutarimas, kuriuo nepilnamečiui pažeidėjui buvo paskirta 150 Eur bauda, yra neteisėtas, priimtas ne tik padarant esminį proceso teisės pažeidimą, bet ir netinkamai taikant ANK nuostatas.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija panaikino Institucijos nutarimą ir administracinio nusižengimo teiseną nutraukė.

ANK 29 straipsnio taikymas

Dėl turto konfiskavimo pakeitimo į konfiskuotino turto vertę atitinkančios pinigų sumos išieškojimą

Šioje administracinio nusižengimo byloje Valstybinės mokesčių inspekcijos atstovas prašė administracinę atsakomybę patrauktam asmeniui paskirtą transporto priemonės konfiskavimą pakeisti į konfiskuotino automobilio vertę atitinkančią pinigų sumą.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad ANK 29 straipsnio 5 dalyje nustatyta, jog tais atvejais, kai konfiskuotinas turtas yra paslėptas, suvartotas, priklauso tretiesiems asmenims ar jo negalima paimti dėl kitų priežasčių arba šį turtą konfiskuoti būtų netikslinga, teismo ar administracinio nusižengimo bylą ne teismo tvarka nagrinėjančios institucijos (pareigūno) nutarimu iš pažeidėjo ar kitų šio straipsnio 4 dalyje nurodytų asmenų išieškoma konfiskuotino turto vertę atitinkanti pinigų suma. Teisėjų kolegija nurodė, kad pareiškėjas šį ANK 29 straipsnio, nustatančio turto, kuris buvo administracinio nusižengimo įrankis, priemonė, dalykas ar įstatymų uždraustos veiklos rezultatas, konfiskavimą, normos fragmentą pateikė kaip ginčijamo klausimo sprendimo būdą, tam tikrais atvejais nedraudžiantį pakeisti turto konfiskavimo išieškotina pinigų suma. Tačiau pagal ANK 29 straipsnio 1 dalį turto konfiskavimas yra administracinio poveikio priemonė, kurią kartu su administracine nuobauda gali skirti teismas ar administracinio nusižengimo bylą ne teismo tvarka nagrinėjanti institucija (pareigūnas). Taigi ANK 29 straipsnio 1 dalyje, kaip ir ANK 27 straipsnio 1 dalies 2 punkte, pakartojama, kad turto konfiskavimas, kartu ir atvejai, kai išieškoma konfiskuojamo turto vertę atitinkanti pinigų suma, yra skiriamas kartu su administracine nuobauda, t. y. teismui priimančiam teismo baigiamąjį aktą.

Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad nagrinėjamoje byloje administracinę atsakomybę patrauktam asmeniui paskirta administracinė nuobauda kartu su administracinio poveikio priemone yra perduota vykdyti. Administracinio nusižengimo bylos nagrinėjimas teisme yra pasibaigęs ir klausimai, susiję su paskirtos nuobaudos bei poveikio priemonės vykdymu, yra reguliuojami ANK XL skyriaus normomis, nustatančiomis nutarimų, nutarčių administracinių nusižengimų bylose ir administracinių nurodymų vykdymą.

Teisėjų kolegijos vertinimu, teismai padarė teisingas išvadas ir pagrįstai nurodė, kad administracinę atsakomybę patrauktas asmuo administracinį nusižengimą padarė pasinaudodamas ne sau nuosavybės teise priklausančia transporto priemone, taip pat bylos nagrinėjimo metu buvo nustatyta pakankamai aplinkybių, sudarančių pagrindą taikyti turto konfiskavimą ne pažeidėjui priklausančio turto atžvilgiu. Bylos nagrinėjimo metu nebuvo surinkta duomenų apie tai, kad automobilis yra paslėptas, ar nustatyta kitų priežasčių, kodėl jo nebūtų galima konfiskuoti, todėl pirmosios instancijos teismas, priimdamas nutarimą, neturėjo pagrindo išieškoti konfiskuotino automobilio vertę atitinkančios pinigų sumos. Anot teisėjų kolegijos, teismai teisingai nurodė, kad turto konfiskavimo vykdymas turi būti atliekamas remiantis ANK 687 straipsnio nuostatomis. ANK 687 straipsnyje nenurodyta alternatyvų pakeisti konfiskuotino turto, kuris buvo nusikaltimo padarymo įrankis, priemonė, dalykas ar uždraustos veiklos rezultatas, vertę atitinkanti pinigų suma. Vadovavimasis ANK 29 straipsnio 5 dalimi, kaip prašoma pareiškėjo prašyme, teisėjų kolegijos vertinimu, prieštarautų įstatymo reikalavimams, nes tai būtų įsiteisėjusio teismo sprendimo revizavimas, pakeičiant paskirtą administracinio poveikio priemonę. ANK XL skyriuje yra nustatyti atvejai, kai paskirta nuobauda gali būti pakeičiama kita nuobaudos rūšimi ar nustatomi kitokie paskirtos nuobaudos vykdymo terminai (ANK 675 straipsnis). ANK 687 straipsnyje tokių atvejų nenurodyta.

Kartu teisėjų kolegija pritarė apygardos teismo išvadoms, kad Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4.47 straipsnio 10 punkte, 4.67 straipsnyje nustatyta, jog nuosavybės teisė įgyjama konfiskuojant ar kitu būdu už pažeidimus paimant pagal įstatymą daiktus (turtą). Kadangi turto

konfiskavimas yra priverstinis neatlygintinas konfiskuotino bet kokio pavidalo turto, esančio pas pažeidėją ar kitus asmenis, paėmimas valstybės nuosavybėn (ANK 29 straipsnio 1 dalis), tai reiškia, kad konfiskuotas turtas nuo nuosprendžio ar nutarimo skirti administracinę nuobaudą įsiteisėjimo momento tampa valstybės nuosavybe. Valstybei perimant teismo sprendimu konfiskuotą turtą atstovauja Valstybinė mokesčių inspekcija (CPK 638 straipsnio 2 dalis), kuriai antstolis perduoda realizuoti konfiskuotą turtą, jeigu įstatymai nenustato kitaip (CPK 691, 692 straipsniai). Teisėjų kolegija pažymėjo, kad toks teisinis reguliavimas suponuoja išvadą, jog šiuo atveju prašymą pateikusi institucija ir yra konfiskuoto daikto savininkė ir įgijo visas su juo susijusias teises. Taigi, nustačius aplinkybes, kad Valstybinė mokesčių inspekcija, kaip konfiskuoto daikto savininkė, prarado turtą dėl nesąžiningų asmenų veiksmų, ji turi teisę kreiptis į teismą civilinio proceso tvarka dėl žalos atlyginimo iš kaltų asmenų.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija apylinkės ir apygardos teismų nutartis paliko nepakeistas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 23 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-14-697/2021

ANK 590 straipsnio 4 dalies nuostatų laikymasis

Dėl ANK 590 straipsnio 4 dalyje nurodyto pareiškimo turiniui keliamų reikalavimų

Šioje administracinio nusižengimo byloje pareiškėjai kreipėsi į pirmosios instancijos teismą pareiškimu, kuriuo buvo prašoma pradėti administracinio nusižengimo teiseną pagal ANK 547 straipsnį, kuriame nustatyta administracinė atsakomybė už atsisakymą teikti informaciją visuomenės informavimo priemonių atstovams ar trukdymą žurnalistams atlikti profesines pareigas. Apylinkės teismas nutartimi netenkino pareiškėjų pareiškimo dėl administracinio nusižengimo bylos iškėlimo, o apygardos teismas šią nutartį paliko nepakeistą.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal ANK 590 straipsnio 4 dalį, administracinio nusižengimo byla dėl šio kodekso 547 straipsnyje nurodytų administracinių nusižengimų pradeda pagal visuomenės informavimo priemonės atstovo ar žurnalisto pareiškimą. Šioje dalyje nustatytais atvejais administracinio nusižengimo tyrimas neatliekamas, protokolas nesurašomas, o pareiškimas siunčiamas teismui bylai nagrinėti. Taigi, ANK 590 straipsnio 4 dalyje yra nustatyta išskirtinė administracinio nusižengimo bylos pradėjimo procedūra dėl ANK 547 straipsnyje nurodyto (taip pat ir ANK 119, 119¹, 120, 204, straipsniuose nurodytų) administracinio nusižengimo. Įstatymų leidėjas, suteikdamas visuomenės informavimo priemonės atstovui ar žurnalistui teisę kreiptis į teismą pareiškimu dėl administracinio nusižengimo bylos iškėlimo, nenustatė reikalavimų pateikiamo pareiškimo turiniui.

Tuo tarpu apygardos teismas, atmesdamas pareiškėjų skundą ir palikdamas galioti apylinkės teismo nutartį, kuria netenkintas pareiškėjų pareiškimas dėl administracinio nusižengimo bylos iškėlimo, konstatavo, jog ANK 590 straipsnio 4 dalyje nurodyto pareiškimo turiniui keliami reikalavimai negali būti aiškinami atsietai nuo ANK 609 straipsnio 1 dalies ir 577 straipsnio nuostatų, reglamentuojančių administracinio nusižengimo protokolo surašymo tvarką, jo turiniui keliamus reikalavimus bei administracinę atsakomybę traukiamo asmens teises. Teisėjų kolegija su šia teismo išvada, kad ANK 609 straipsnyje nurodyti administracinio nusižengimo protokolo turiniui keliami reikalavimai visa apimtimi turi būti taikomi ir ANK 590 straipsnio 4 dalyje nurodyto pareiškimo dėl administracinio nusižengimo bylos turiniui, nesutiko.

Šiame kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad ANK 590 straipsnio 4 dalyje yra nurodyti išskirtiniai, specialūs subjektai, turintys teisę inicijuoti administracinio nusižengimo bylos procesą dėl ANK 119, 119¹, 120, 204, 547 straipsniuose nurodytų administracinių nusižengimų. Šie subjektai (tarp kurių ir visuomenės informavimo priemonės atstovas ar žurnalistas) nepatenka tarp ANK 589 straipsnyje nurodytų subjektų, turinčių teisę tirti administracinius nusižengimus ir surašyti administracinio nusižengimo protokolą. Minėti subjektai neturi procesinių įgaliojimų, kuriuos turi ANK 589 straipsnyje nurodytos institucijos bei jų pareigūnai ir kurie nurodyti ANK 593 straipsnyje:

apklausti asmenis, įtariamus administracinių nusižengimų padarymu, atlikti apžiūras, parodymą atpažinti, akistatas, parodymų patikrinimą vietoje, eksperimentą, išsireikalauti bylai turinčius reikšmės daiktus ir dokumentus, paskirti ekspertizę, kreiptis į policiją dėl administracinių nusižengimų padariusio asmens atvedsinimo ir kt.; neturi teisės taikyti administracinių nusižengimų teisenos užtikrinimo prievartos priemonės (ANK 595 straipsnis). ANK 590 straipsnio 4 dalyje nurodytų subjektų teisės rinkti bylai reikšmingą informaciją, įrodymus yra nepalyginti siauresnės apimties nei specializuotų subjektų. Teisėjų kolegijos nuomone, laikantis pozicijos, kad nurodytų subjektų teismui pateikiamas pareiškimas turi atitikti visus administracinio nusižengimo protokolui keliamus reikalavimus, būtų ne tik nepagrįstai plečiamai aiškinamas ANK 590 straipsnio 4 dalies turinys, tačiau ir neproporcingai ribojama šioje normoje nurodytų subjektų teisė ginti pažeistus jų interesus. Teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad administracinė atsakomybė pagal ANK 547 straipsnį asmuo gali būti patrauktas tik pagal ANK 590 straipsnio 4 dalyje nurodyto subjekto pareiškimą, todėl, sukuriant formalias ir sunkiai įveikiamas kliūtis pareiškėjui, administracinė atsakomybė pagal ANK 547 straipsnį iš esmės taptų deklaratyvaus pobūdžio.

Teisėjų kolegija pabrėžė, kad nors savo turiniu ir esme ANK 590 straipsnio 4 dalyje nurodytas pareiškimas yra artimas administracinio nusižengimo protokolui, teismas privalo atsižvelgti į tai, kad šis procesinis dokumentas nėra parengtas specialaus, ANK 589 straipsnyje nurodyto subjekto, pareiškėjas neturi procesinių teisių efektyviai rinkti įrodymus, jo procesiniai įgaliojimai yra riboti, todėl teismas negali būti pasyvus proceso stebėtojas ir privalo imtis proporcingų veiksmų objektyviai tiesai byloje nustatyti. Šiame kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad teismo veiksmai, kuriais yra nustatomas konkretus administracinė atsakomybė traukiamas asmuo bei suformuojamas konkretus jo galimai padaryto administracinio nusižengimo turinys (veikos aprašymas), nesuponuoja teismo nešališkumo, o priešingai – užtikrina, kad administracinė atsakomybė traukiamas asmuo žinotų jam pareikštus kaltinimus ir turėtų galimybę pasinaudoti efektyvia gynyba.

Teisėjų kolegijos vertinimu, pareiškėjų pateiktame pareiškime apylinkės teismui buvo nurodyti konkretūs asmenys (jų vardai, pavardės, darbo vieta), kurie galimai atsakingi už Lietuvos Respublikos Vyriausybės pasitarimo garso įrašo nepateikimą, siekiamas gauti garso įrašas yra aiškiai identifikuotas (nurodyta jo data, oficialus pasitarimo pavadinimas). Pareiškime, be kita ko, remiamasi Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. liepos 23 d. nutartimi administracinėje byloje, kurioje neteisėtu pripažintas Vyriausybės kanceliarijos atsisakymas pateikti pareiškėjams Vyriausybės pasitarimo garso įrašą. Taigi, pareiškėjai apylinkės teismui pateikė pakankamai konkrečių duomenų apie galimai padaryto administracinio nusižengimo aplinkybes, todėl teismas turėjo galimybę savo iniciatyva pašalinti neesminius pareiškimo trūkumus ir pradėti administracinio nusižengimo teiseną.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija panaikino skundžiamas apylinkės ir apygardos teismų nutartis ir perdavė administracinio nusižengimo bylą nagrinėti apylinkės teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 25 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-12-511/2021

II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas

BK 20 straipsnio 2 dalies taikymas

Dėl juridinio asmens atsakomybės

Šioje baudžiamojoje byloje paduotame kasaciniame skunde buvo keliamas klausimas dėl baudžiamosios atsakomybės pagal BK 300 straipsnio 1 dalį už žinomai netikrų dokumentų pagaminimą, laikymą bei panaudojimą ir 301 straipsnio 1 dalį už didelio kiekio spaudų pagaminimą

ir laikymą taikymo pagrįstumo juridiniam asmeniui, šį teiginį grindžiant išimtinai turtinės naudos gavimo fakto nenustatymu.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad juridinio asmens nauda ar interesas yra alternatyvios jo atsakomybės sąlygos, iš kurių bent vieną būtina nustatyti, nes tai padeda teisiškai įvertinti fizinio asmens padarytą nusikalstamą veiką ir leidžia konstatuoti, jog už tokią fizinio asmens padarytą nusikalstamą veiką, esant ir kitoms BK 20 straipsnio 2 dalyje nustatytoms sąlygoms, baudžiamojon atsakomybėn gali būti traukiamas ir juridinis asmuo. Naudos požymis paprastai yra aiškinamas kaip susijęs su materialinės naudos užtikrinimu, o interesų užtikrinimas – kaip reiškiantis kitų (ne materialinių) juridinio asmens siekių įgyvendinimą. Šis požymis padeda kvalifikuoti veiką ir leidžia nustatyti, kada fizinio asmens padaryta nusikalstama veika gali būti vertinama kaip juridinio asmens nusikalstama veika, t. y. kai iš tokios veikos juridinis asmuo turi konkrečios naudos ir tą naudą pripažįsta arba kai juridinis asmuo yra suinteresuotas tokia veika ir jos sukuriama padariniais. Juridiniam asmeniui baudžiamoji atsakomybė gali būti taikoma nepriklausomai nuo to, ar juridinis asmuo gavo naudos ar ne (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-269/2010). Atitinkamai, sprendžiant klausimą dėl juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas, turi būti nustatyta ne tik tai, kad šios nusikalstamos veikos buvo padarytos juridinio asmens naudai ar interesais, bet ir fizinio asmens bei jo padarytos nusikalstamos veikos ryšys su juridiniu asmeniu.

Atsižvelgdama į pirmiau nurodytą įstatymu įtvirtintą reguliavimą bei nustatytas bylos aplinkybes, teisėjų kolegija konstatavo, kad teismai, sprenddami juridinio asmens atsakomybės klausimą, įstatymą taikė ir aiškino teisingai, nenukrypdami ir nuo suformuotos teismų praktikos. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad šioje byloje nuteistas juridinis asmuo yra įmonė, teikianti teises, advokatų, atstovavimo teisme, teisinio konsultavimo ir kitas paslaugas. Taigi, efektyviai ir pelningai įmonės veiklai buvo būtina turėti galimybes tinkamai šias paslaugas realizuoti. Šioje byloje taip pat nuteistas fizinis asmuo yra šios įmonės direktorius, kurio bylos duomenimis nustatytas neteisėtas veikimas (schema) buvo susijęs su tokių paslaugų (nors ir naudojantis neteisėtomis priemonėmis) teikimu, sukuriant klientams apgaulingą įspūdį, kad paslaugas teikia advokatas, taigi jos bus kokybiškos. Dėl to tokia direktoriaus veika teismų pagrįstai buvo pripažinta kaip padaryta įmonės interesais. Šis požymis kartu su kitomis BK 20 straipsnyje nurodytomis sąlygomis sudarė teises prielaidas baudžiamajai atsakomybei juridiniam asmeniui kilti.

Taigi, vadovaudamasi tuo, kas išdėstyta, teisėjų kolegija nuteistųjų – fizinio ir juridinio asmens – gynėjo kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-19-1073/2021

BK 182 straipsnio 2 dalies ir 207 straipsnio 2 dalies taikymas

Dėl tikslinės paramos, subsidijos ir dotacijos gavimo apgaule kvalifikavimo

Apžvelgiamoje baudžiamojoje asmenys nuteisti pagal BK 300 straipsnio 1 dalį ir 182 straipsnio 2 dalį už tai, kad veikdami bendrininkų grupe, suklastojo tikrus dokumentus, pagamino bei panaudojo netikrus dokumentus ir apgaule juridinio asmens naudai įgijo didelės vertės svetimą turtą – 10 346,68 Eur Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos biudžeto lėšų, padarydami Lietuvos Respublikos biudžetui tokio pat dydžio turtinę žalą.

Teisėjų plenarinė sesija pirmiausia pažymėjo tai, kad teismų praktikoje tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos (kaip ir paskolos, kredito ir kitų kreditinių įsipareigojimų) gavimas apgaule buvo kvalifikuojamas pagal BK 207 straipsnį tada, kai kaltininkas apgaule panaudojo norėdamas gauti tokią paramą teikiančio juridinio asmens teigiamą sprendimą, tačiau taip veikė ne šios paramos pasisavinimo tikslais ir nesiekdamas padaryti žalos valstybei ar ją teikiančiam juridiniam asmeniui, taigi ketindamas realiai vykdyti sutartyje nustatytus įsipareigojimus. Ir atvirkščiai, kai tikslinė parama, subsidija ar dotacija gauta siekiant nepagrįstai praturtėti ir pasisavinti šias lėšas (pvz., tam tikslui sukurta fiktyvi įmonė, imituojanti projekto vykdymą, prašoma kompensuoti neturėtas išlaidas ir pan.), buvo vadovaujama nuostata, kad tokie atvejai laikytini turtiniu sukčiavimu. Toks

aiškinimas buvo nulemtas to, kad turtinio sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėtis yra materialioji, nes reikalauja nusikalstamų padarinių atsiradimo (neatlygintinos neteisėtos turtinės naudos ir padarytos turtinės žalos), taigi suponuoja ir kaltininko tyčią, nukreiptą į tokios naudos gavimą ir žalos padarymą, o kreditinio sukčiavimo normos taikymas turtinės žalos požymio nustatymo nereikalavo (formalioji sudėtis), taigi šiuo atveju ir kaltininko tyčinės kaltės turinys buvo aiškinamas tik kaip pačios veikos pavojingo pobūdžio suvokimas ir noras taip veikti (BK 15 straipsnio 2 dalies 1 punktas).

Kartu teisėjų plenarinė sesija atkreipė dėmesį į tai, kad BK 207 straipsnį papildžius 2 dalimi ir įtvirtinus naują šio nusikaltimo sudėtį, vadovautis anksčiau minėtu aiškinimu tapo nebeįmanoma, nes šiuo papildymu suformuluota norma, apimanti tiek apgaulingą tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos gavimą, tiek tokiais tyčiais veiksmais didelės turtinės žalos padarymą. Atitinkamai aiškintinas ir šiai nusikalstamai veikai būdingas tyčinės kaltės turinys, kuris apima tiek kaltininko daromos veikos pavojingo pobūdžio suvokimą, tiek ir nusikalstamų padarinių kilimo galimybės numatymą, taip pat ir norą, kad tokie padariniai kiltų (BK 15 straipsnio 2 dalies 2 punktas), arba sąmoningą leidimą tokiems padariniams kilti (BK 15 straipsnio 3 dalis). Vadinasi, anot teisėjų plenarinės sesijos, BK 207 straipsnio 2 dalis, atkartodama esminius turtinio sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėties požymius, tik detalizuoja šios nusikalstamos veikos dalyką – iš bendrų turto, turtinės teisės ir turtinės prievolių sąvokų išskiria tikslinę paramą, subsidiją ir dotaciją. Tokios normos baudžiamojoje teisėje vadinamos specialiosiomis (*lex specialis*). Pagal visuotinai žinomą teisės normų taikymo principą *lex specialis derogat legi generali*, esant bendrosios ir specialiosios normų konkurencijai, yra taikoma specialioji norma. Šis teisės principas pripažįstamas tiek Lietuvos Respublikos konstitucinėje jurisprudencijoje, tiek ir teismų praktikoje kvalifikuojant nusikalstamas veikas.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, plenarinė sesija išaiškino, kaip turėtų būti kvalifikuojamos nusikalstamos veikos, pasireiškusios kaip tikslinės paramos, subsidijos ir dotacijos gavimas apgaule. Pirma, anot teisėjų plenarinės sesijos, tais atvejais, kai tikslinės paramos, subsidijos ir dotacijos gavimas apgaule sau ar kitam asmeniui nėra susijęs su turtinės žalos padarymu arba padarytoji žala nėra didelė, nusikalstama veika kvalifikuotina pagal BK 207 straipsnio 1 dalį, o kai dėl tokio kreditinio sukčiavimo valstybės ar Europos Sąjungos institucija, tarptautinė viešoji organizacija arba kitas juridinis ar fizinis asmuo patyrė didelę turtinę žalą, t. y. žalą, viršijančią 150 MGL dydį (BK 212 straipsnio 1 dalis), nusikalstama veika kvalifikuotina pagal BK 207 straipsnio 2 dalį. Aptartais atvejais bendroji turtinio sukčiavimo norma (BK 182 straipsnio 1, 2, 3 dalys), taip pat tikslinės paramos, subsidijos ir dotacijos panaudojimo ne pagal paskirtį ar nustatytą tvarką norma (BK 206 straipsnio 1, 3 dalys) netaikytinos.

Antra, žinomai netikrų ar žinomai suklastotų dokumentų panaudojimas siekiant sau ar kitam asmeniui gauti tikslinę paramą, subsidiją ir dotaciją, kaip ir turtinio sukčiavimo byloje, papildomai pagal BK 300 straipsnį nekvalifikuotinas, nes tokių dokumentų panaudojimas apimamas apgaulės požymio. Tačiau jeigu kaltininkas, prieš pateikdamas tokius dokumentus kaip apgaulės priemonę, pats juos pagamino, suklastojo ar įgijo iš kitų asmenų, jo veika kvalifikuotina kaip sutaptis pagal BK 207 ir 300 straipsnių atitinkamas dalis. Nustačius, kad šios nusikalstamos veikos iš esmės yra neatskiriamos (būtinės) viso kaltininko sumanymo įgyvendinimo dalys, padaromos viena po kitos per sumanymui įgyvendinti būtiną laiko tarpą, jos kvalifikuojamos kaip idealioji sutaptis.

Trečia, nustačius, kad tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos lėšos buvo apgaule gautos juridinio asmens naudai ir paskui juridinio asmens vadovo ar kito įgalioto darbuotojo, turinčio teisę disponuoti juridinio asmens turtu (ar jų bendrininkų) buvo pasisavintos ar iššvaistytos, esant visiems būtiniams objektyviesiems ir subjektyviesiems požymiams, tokios nusikalstamos veikos kvalifikuotinos kaip sutaptis – pagal BK 207 ir 183 ar 184 straipsnių atitinkamas dalis.

Šioje baudžiamojoje byloje teisėjų plenarinė sesija sprendė, kad pagal teismų nustatytas aplinkybes dėl nuteistųjų panaudotos apgaulės ir suklastotų dokumentų pagrindu juridiniam asmeniui skirtos tikslinės paramos dalimi (10 346,68 Eur) buvo apmokėtos realiai nepatirtos išlaidos pagal Projektą, o tokie atvejai teismų praktikoje buvo pripažįstami turtiniu sukčiavimu pagal BK 182 straipsnį. Tačiau, kaip nurodyta pirmiau, nuo 2019 m. liepos 26 d. įsigaliojo nauja BK 207 straipsnio

2 dalis, kurioje apibrėžta nusikalstamos veikos sudėtis, teisėjų plenarinės sesijos vertinimu, visiškai atitinka šioje byloje nustatytų nusikalstamų veiksmų ir juos padariusių asmenų kaltės turinį. Kartu plenarinė sesija pažymėjo, kad nors nusikalstamos veikos padarymo metu BK 207 straipsnio 2 dalis dar nebuvo įtvirtinta, remiantis BK 3 straipsnio 2 dalimi, ši įstatymo norma, kaip turinti grįžtamąją galią, turėjo būti pritaikyta nagrinėjamoje byloje, nes nustato švelnesnę bausmę nei BK 182 straipsnio 2 dalis. Taigi, plenarinė sesija konstatavo, kad to nepadarius nagrinėjamoje byloje buvo netinkamai pritaikytas baudžiamasis įstatymas.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų plenarinė sesija pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų sprendimus pakeitė: perkvalifikavo nuteistųjų nusikalstamas veikas iš BK 182 straipsnio 2 dalies į BK 207 straipsnio 2 dalį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-31-788/2021

BK 243 straipsnio taikymas

Dėl vengimo atlikti baudžiamojo poveikio priemonės pavojingumo

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje asmuo pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu nuteistas pagal BK 243 straipsnį už vengimą atlikti paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę – uždraudimą naudotis specialiąja teise vairuoti kelių transporto priemones – ir 281¹ straipsnio 1 dalį už transporto priemonės vairavimą vairuojant neblaiviam. O apeliacinės instancijos teismo nuosprendžiu jis pagal BK 243 straipsnį už vengimą atlikti pirmiau nurodytą baudžiamojo poveikio priemonę išteisintas. Taigi teismai priėmė skirtingus sprendimus aiškindami ir taikydami BK 243 straipsnyje įtvirtinto baudžiamojo nusižengimo sudėties požymius.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad baudžiamoji atsakomybė pagal BK 243 straipsnį kyla tam, kas vengė atlikti teismo paskirtą su laisvės atėmimu nesusijusią bausmę arba baudžiamojo poveikio priemonę (išskyrus turto konfiskavimą). Taip pat nurodė, kad teismų praktikoje dėl BK 243 straipsnio taikymo išaiškinta, jog tais atvejais, kai nustatomas baudžiamojo poveikio priemonės – uždraudimo naudotis specialiąja teise vairuoti kelių transporto priemones – pažeidimas, turi būti įvertinta, ar konkrečios veikos pavojingumas yra pakankamas, kad ji būtų pripažinta nusikalstama veika pagal BK 243 straipsnį. Vengimas BK 243 straipsnio prasme pasižymi tam tikru piktybiškumu ir (arba) sistemingumu, todėl vienkartiniai, smulkūs ar neesminiai kaltininko baudžiamojo poveikio priemonės vykdymo pažeidimai neturėtų suponuoti asmens patraukimo baudžiamajon atsakomybėn pagal BK 243 straipsnį.

Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad šioje byloje nuteistasis ankstesniu apylinkės teismo baudžiamuoju įsakymu buvo nuteistas pagal BK 281 straipsnio 7 dalį (įstatymo redakcija, galiojusi nuo 2017 m. sausio 1 d. iki 2019 m. balandžio 1 d.), paskiriant vieną iš baudžiamojo poveikio priemonių, t. y. jam uždrausta naudotis specialiąja teise vairuoti kelių transporto priemones trejiems metams. Asmuo kaltę pripažino visiškai ir patvirtino, kad apie teismo baudžiamąjį įsakymą bei juo paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę žinojo ir suprato jos turinį, t. y. kad jam uždrausta vairuoti transporto priemones, tačiau, nepaisydamas to, būdamas neblaivus – nustatytas 2,48 promilės neblaivumas, kaltinime nurodytomis aplinkybėmis vairavo sau priklausantį automobilį. Taigi teisėjų kolegija pritarė pirmosios instancijos teismo išvadoms, kad toks baudžiamojo poveikio priemonės – uždraudimo vairuoti kelių transporto priemones – pažeidimas vertintinas kaip piktybiškas, itin šiurkštus ir pavojingas. Nuteistajam nustatytas 2,48 promilės neblaivumas žymiai viršija ne tik leistiną vairuotojams normą, bet ir BK 281¹ straipsnio 1 dalyje nustatytą 1,51 prom. neblaivumo ribą, nuo kurios taikoma baudžiamoji atsakomybė. Teisėjų kolegijos vertinimu, nuteistojo veiksmų pavojingumą nesilaikant teismo nustatytų draudimų, be kita ko, rodo tai, kad jo veiksmuose yra kitos sunkesnės nusikalstamos veikos, nustatytos BK 281¹ straipsnio 1 dalyje, požymių. Byloje nebuvo nustatyta jokių objektyvių priežasčių, kurioms esant jis nebūtų galėjęs laikytis jam paskirtos baudžiamojo poveikio priemonės. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad byloje nustatytos aplinkybės (teismo baudžiamuoju įsakymu pagal BK 281 straipsnio 7 dalį buvo nuteistas už analogišką veiką; praeityje baustas administracine tvarka už eismo saugumo pažeidimus) patvirtina asmens polinkį

nesilaikyti eismo saugumo reikalavimų, neatsitiktinį nagrinėjamo baudžiamojo poveikio priemonės sąlygų pažeidimo pobūdį, niekinamą požiūrį ne tik į viešąją tvarką, transporto eismo saugumą (kuris yra pagal BK 281¹ straipsnio 1 dalį saugoma vertybė), bet ir į teisingumą, kaip BK 243 straipsnyje nustatytos nusikalstamos veikos objektą.

Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad nors apeliacinės instancijos teismas pagrįstai nurodė, jog nuteistojo veiksmuose nėra sistemingumo vengiant vykdyti teismo jam paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę, tačiau, atsižvelgiant į visumą byloje nustatytų aplinkybių, šis teismas be pagrindo, priešingai nei pirmosios instancijos teismas, nepripažino išteisintojo veiksmų pakankamai pavojingais BK 243 straipsnio prasme. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad nuteistojo padarytos veikos, vengiant atlikti teismo paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę, pavojingumo nepaneigia tai, kad jis yra patrauktas baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 281¹ straipsnio 1 dalį, arba tai, kad už transporto priemonių vairavimą, kai asmeniui tokia teisė atimta, yra numatyti ir kiti teisiniai padariniai (administracinė atsakomybė pagal ANK 424 straipsnio 3 dalį), nes jie kyla tada, kai veikos pavojingumas nesiekia baudžiamosios atsakomybės taikymo ribos.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija panaikino apeliacinės instancijos teismo nuosprendį ir paliko galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-45-942/2021

BK 22 straipsnio ir 260 straipsnio 3 dalies ir BK 265 straipsnio taikymas

Dėl BK 260 straipsnio 3 dalies ir 265 straipsnio 1 dalies atribojimo

Šioje baudžiamojoje byloje asmuo nuteistas pagal BK 259 straipsnio 1 dalį, BK 22 straipsnio 1 dalį ir 260 straipsnio 3 dalį ir BK 265 straipsnio 1 dalį. Nuteistojo gynėjo paduotame kasaciniame skunde buvo nurodoma, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai netinkamai taikė BK 265 straipsnio 1 dalį ir BK 22 straipsnį kartu su BK 260 straipsnio 3 dalimi, t. y. nepagrįstai atskirą nusikalstamą veiką – 41 vnt. kanapių auginimą – priskyrė prie pasikėsینimo gaminti narkotines medžiagas.

Teisėjų kolegija pirmiausia pažymėjo tai, kad BK 260 straipsnio 3 dalis ir 265 straipsnio 1 dalis nustato dvi skirtingas nusikalstamų veikų sudėtis, susijusias su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis. Pagal BK 260 straipsnio 3 dalį atsako tas, kas neteisėtai gamino, perdirbo, įgijo, laikė, gabenė, siuntė, perdavė ar kitaip platino labai didelį kiekį narkotinių ar psichotropinių medžiagų. Tuo tarpu pagal BK 265 straipsnio 1 dalį atsako tas, kas pažeisdamas nustatytą tvarką augino didelį kiekį aguonų, kanapių ar kitų į narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašą įtrauktų augalų. Anot teisėjų kolegijos, šių nusikaltimų sudėtys iš esmės skiriasi tik objektyviaisiais požymiais, todėl teismams neretai tenka spręsti šių nusikalstamų veikų atribojimo klausimą.

Teisėjų kolegija nurodė, kad nusikalstamos veikos kvalifikavimui pagal BK 260 straipsnį, be kita ko, reikšminga tai, kad kanapės ne auga jų auginimo vietoje, o jau yra nupjautos. Narkotinių medžiagų gaminimu turėtų būti pripažintas aktyvus procesas siekiant mechaniškai išgauti iš augalo medžiagas, tinkamas svaigintis, ir tai galėtų būti augalų nupjovimas, susmulkinimas, džiovinimas ir pan. (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-596/2011). Sprendžiant dėl asmenų kryptingo veikimo ir tiesioginės tyčios neteisėtai gaminti narkotines medžiagas, vertinamos tokios aplinkybės kaip patalpų narkotinėms kanapėms auginti įrengimas, prasidėjęs jų gaminimo procesas, narkotinių medžiagų kiekiai, galimi pagaminti iš auginamų kanapių ir iš jau išaugintų, nupjautų ir džiovinamų kanapių (jų dalių), taip pat kitos aplinkybės (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-311-222/2017). Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad pagal teismų praktiką atitinkamais tikslais atliktas kanapių augalų nupjovimas ir ruošimas jas džiovinti laikomas pradėjimu gaminti narkotines medžiagas, be to, patys nupjauti kanapių augalai (antžeminės dalys) Lietuvos Respublikos teisės aktų priskiriami narkotinėms medžiagoms, vadinasi, atitinka ir neteisėto disponavimo narkotinėmis medžiagomis (BK 259, 260 straipsniai) dalyko požymius (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-278-788/2018). Teisėjų kolegija pabrėžė, kad narkotinių priemonių

gaminimo baigtumas neturi reikšmės baudžiamajai atsakomybei pagal BK 260 straipsnį atsirasti. Teisėjų kolegijos vertinimu, teismai pagrįstai nusprendė, kad išvadai, jog nuteistasis pradėjo narkotinių medžiagų gamybos procesą, pakanka to, kad buvo nuskinta tik dalis augalo ir su šia dalimi buvo atlikti kiti aktyvūs veiksmai, siekiant pagaminti narkotinės medžiagos (ji buvo džiovinama); nėra būtina, kad iš augimvietės būtų pašalinti visi augalai.

Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad pagal teismų praktiką, kai kanapių auginimo vietoje randami augantys kanapių augalai, taip pat labai didelis jau nuskintų kanapių augalų kiekis, tokia veika kvalifikuojama kaip kanapių auginimo (BK 265 straipsnio 1 dalis) ir labai didelio kiekio kanapių gaminimo ir laikymo (BK 260 straipsnio 3 dalis) sutaptis. Pastarasis padarytų veikų kvalifikavimas iš baudžiamosios teisės pozicijų leidžia įvertinti visas padarytas pavojingas veikas, kurioms, esant minėtai situacijai, yra būdingas savarankiškas nusikalstamos veikos dalykas – auginamos kanapės ir labai didelis gaminamų ir laikomų kanapių kiekis. Įvertinus tai, kad realiai gaminamų ir laikomų kanapių kiekis yra labai didelis, padaryta veika laikoma baigta ir kvalifikuojama pagal BK 260 straipsnio 3 dalį; atitinkamai ši veika neapima likusių auginamų kanapių auginimo pažeidžiant nustatytą tvarką (BK 265 straipsnio 1 dalis).

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad nagrinėjamoje byloje, be kita ko, nustatyta, kad nuteistasis augino didelį kiekį – 41 vnt. kanapių (BK 265 straipsnio 1 dalis), taip pat pasikėsino pagaminti labai didelį narkotinių medžiagų – kanapių (ir jų dalių) kiekį (BK 22 straipsnio 1 dalis ir 260 straipsnio 3 dalis). Pastaroji veika pasireiškė tuo, kad jis neteisėtai augino didelį kiekį kanapių augalų (41 vnt.), iš jų dalies pradėjo gaminti narkotines medžiagas (iš jų būtų pagaminta 1567,13 g narkotinės medžiagos), taip pat nustatyta, kad iš šių augančių kanapių augalų būtų buvę pagaminta ne mažiau kaip 6733 g narkotinės medžiagos. Šios nusikalstamos veikos nebaigė dėl priežasčių, nepriklausančių nuo jo valios, nes gaminamas narkotines medžiagas rado ir paėmė policijos pareigūnai. Teisėjų kolegijos vertinimu, šios byloje nustatytos aplinkybės rodo, kad teismai, inkriminuodami pasikėsinimą pagaminti labai didelį kiekį narkotinių medžiagų, vis dar auginamas kanapes baudžiamuoju teisiniu aspektu įvertino kaip vientiso, besitęsusio (tačiau nutraukto dėl nuo kaltininko valios nepriklausančių aplinkybių) narkotinių medžiagų gaminimo proceso dalį. Teisėjų kolegija, be kita ko, atsižvelgdama į prasidėjusį gaminimo procesą, gaminamus ir galimus pagaminti iš auginamų kanapių narkotinių medžiagų kiekius (nusikalstamos veikos dalyką), taip pat aplinkybes, parodančias nuteistojo kryptingą veikimą ir tiesioginę tyčią neteisėtai gaminti labai didelį narkotinių medžiagų kiekį, šiuo atveju sprendė, kad tokia veika kvalifikuotina tik pagal BK 22 straipsnio 1 dalį ir 260 straipsnio 3 dalį. Tuo tarpu likusių (nenupjautų) kanapių auginimo kvalifikavimas dar ir pagal BK 265 straipsnio 1 dalį nagrinėjamoje byloje yra perteklinis.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija panaikino nuosprendžio ir nutarties dalis, kuriomis asmuo nuteistas pagal BK 265 straipsnio 1 dalį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-37-976/2021

BK 281 straipsnio 7 dalies taikymas

Dėl alkotesterio paklaidos įvertinimo ir kraujo tyrimo

Šioje baudžiamojoje byloje asmuo pagal BK 281 straipsnio 7 dalį už transporto priemonės vairavimą esant neblaiviam buvo išteisintas. Prokuroro teigimu, apeliacinės instancijos teismas šioje byloje neteisėtai aiškino baudžiamojo įstatymo (BK 281 straipsnio 7 dalies) požymį – apsvaigimą nuo alkoholio, kai kraujyje yra daugiau negu 1,5 promilės alkoholio, šią aplinkybę įrodinėdamas alkoholio matuoklio rezultatu, o ne byloje esančiu laboratoriniu kraujo tyrimu.

Teisėjų kolegija nurodė, kad išteisintojo neblaivumas alkotesteriu buvo nustatytas 2018 m. spalio 15 d. 19 val. 15 min., praėjus 35 minutėms po to, kai jis vairavo automobilį (pagal byloje nustatytas aplinkybes išteisintasis automobilį vairavo 18 val. 30 min. – 18 val. 40 min.). Alkotesterio duomenimis, atsižvelgiant į matavimo paklaidą, išteisintojo iškvėptame ore buvo 1,48 promilės alkoholio; kraujo tyrimas buvo atliktas (kraujas paimtas) tą pačią dieną, 19 val. 50 min., taigi, praėjus mažiausiai 35 minutėms nuo tikrinimo alkotesteriu (ir daugiau nei

valandai nuo automobilio vairavimo fakto). Nustatyta kraujo koncentracija kraujyje – 1,56 promilės. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad per daugiau nei pusę valandos išteisintojo neblaivumas, skaičiuojant promilėmis, padidėjo (tiek vertinant alkotesterio duomenis su paklaida, tiek be jos). Apklausiamas apeliacinės instancijos teismo posėdyje medicinos ekspertas parodė, kad alkoholio koncentracijos maksimumas kraujyje yra pasiekiamas maždaug per 2 valandas nuo alkoholio vartojimo. Taigi, teisėjų kolegijos vertinimu, apeliacinės instancijos teismas pagrįstai atsižvelgė į eksperto parodymus ir įvertino, kad išteisintojo *ad hoc (tuo konkrečiu metu)* neblaivumas (skaičiuojant promilėmis) tikrinant alkotesteriu ir vėliau atliekant kraujo tyrimą galėjo skirtis, bei konstatavo, kad tikslinga remtis anksčiausiai gautais alkotesterio duomenimis.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad alkotesterio duomenimis nustatytas asmens neblaivumas atitinka BPK reikalavimus ir laikomas tinkamu įrodymu byloje. Nustatant išteisintojo neblaivumą praėjus trumpiausiam įmanomam laikui po automobilio vairavimo fakto bei įvertinant alkotesterio gamintojo nurodomą paklaidą, jo iškvėptame ore buvusi alkoholio koncentracija (1,48 promilės) neviršijo ribos, nuo kurios kyla baudžiamoji atsakomybė BK 281 straipsnio 7 dalies tvarka.

Kartu teisėjų kolegija pažymėjo ir tai, kad pagal veikos padarymo metu galiojusią BK 281 straipsnio 7 dalies redakciją asmuo patraukiamas baudžiamajon atsakomybėn už tai, kad vairavo automobilį, kai jam nustatytas didesnis nei 1,5 promilės neblaivumas. Taigi, laikantis tiek nekaltumo prezumpcijos, tiek *in dubio pro reo (visos abejonės aiškinamos kaltinamojo naudai)* principų nuostatų, asmens neblaivumas turi būti nustatomas praėjus kuo trumpesniai laikui nuo automobilio vairavimo fakto, įvertinant ir tai, kad alkoholio koncentracija kraujyje kurį laiką gali didėti net ir asmeniui nustojus vartoti alkoholį, baigus vairuoti automobilį ir pan.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas pagrįstai rėmėsi alkotesterio duomenimis nustatydamas asmens neblaivumą ir pagrįstai jį išteisino. Taigi prokuroro kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-60-495/2021

BK 302 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl BK 302 straipsnio 1 dalyje nurodytos nusikalstamos veikos dalyko

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje asmuo buvo nuteistas pagal BK 182 straipsnio 1 dalį už sukčiavimą ir 300 straipsnio 1 dalį už tikro dokumento suklastojimą, jo laikymą, gabenimą ir panaudojimą, o dėl kaltinimo tuo, kad neturėdamas teisėto pagrindo įgijo, laikė, panaudojo fizinio asmens dokumentą (vairuotojo pažymėjimą) pagal BK 302 straipsnio 1 dalį išteisintas. Nuosprendžio dalis dėl išteisinimo buvo skundžiama kasacine tvarka.

Teisėjų kolegija pirmiausia pažymėjo tai, kad baudžiamoji atsakomybė pagal BK 302 straipsnio 1 dalį kyla tam, kas pagrobė ar neturėdamas teisėto pagrindo įgijo, laikė, gabeno, siuntė, panaudojo ar realizavo fizinio ar juridinio asmens antspaudą, spaudą, dokumentą ar griežtos atskaitomybės blanką. Kriminalizuodamas BK 302 straipsnyje nurodytas veikas, įstatymų leidėjas turėjo galvoje tai, kad visi dokumentai skirti teisiniams faktams liudyti, o antspaudai, spaudai ir griežtos atskaitomybės (saugūs) blankai naudojami dokumentų kūrimo procese. Dokumentai priklauso tam tikriems juridiniams bei fiziniams asmenims, paprastai jų laikymo vietą nustato jų turėtojas. Antspaudai, spaudai ir griežtos atskaitomybės blankai yra vardiniai instrumentai, todėl jais negali naudotis bet kas – pagal savo funkcinę paskirtį jais gali naudotis konkretus asmuo arba tikslinė žmonių grupė.

Taigi, šios nusikalstamos veikos dalykas gali būti vienas iš vardijamų objektų – antspaudas, spaudas, dokumentas arba griežtos atskaitomybės blankas. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į Lietuvos Respublikos saugiųjų dokumentų ir saugiųjų dokumentų blankų gamybos įstatymą, kuris apibrėžia, kad dokumento blankas – Lietuvos Respublikos valstybės ar savivaldybės institucijos arba įstaigos ar Europos Sąjungos teisės aktu nustatytos formos blankas, skirtas pildyti ir naudoti kaip dokumentas, o saugusis dokumentas – Vyriausybės vertybinis popierius, banderolė, keleivinio transporto bilietas, oficialusis žymėjimo ženklas, priskirtas tam tikram saugiųjų dokumentų ir

saugiųjų dokumentų blankų technologinės apsaugos lygiui ir polygiui. Lietuvos Respublikos asmens tapatybės kortelės ir paso įstatyme nurodyta, kad asmens tapatybės kortelė ir pasas yra Lietuvos Respublikos piliečio asmens dokumentai, patvirtinantys jo asmens tapatybę ir pilietybę, atitinkamai priskiriami saugiųjų dokumentų grupei bei atitinkantys jiems taikomus reikalavimus. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad pateikti įstatymu įtvirtinto reguliavimo pavyzdžiai rodo, kad BK 302 straipsnio nuostatomis siekiama apsaugoti būtent specializuotų dokumentų ar jų tikrumą patvirtinančių rekvizitų (antspaudų ir spaudų) naudojimo tinkamumą. Tokiems dokumentams kaip pasui, asmens tapatybės kortelei, vairuotojo pažymėjimui yra taikomi sudėtingi pagaminimo technologiniai reikalavimai, siekiant užtikrinti šių dokumentų aukštus saugumo standartus. Kartu ir subjektai, kurie remiasi šių dokumentų pateikiamais duomenimis, vykdydami savo veiklos funkcijas ar sudarydami sandorius, privalo remtis tik tos formos dokumentais ar jų nustatyta tvarka patvirtintomis kopijomis.

Teisėjų kolegija nepritarė prokuroro paduoto kasacinio skundo teiginiams, kad vairuotojo pažymėjimo skaitmeninė fotokopija laikytina asmens tapatybę patvirtinančio dokumento originalo ekvivalentu, nes joje yra asmens kodas, nuotrauka bei įtvirtinta konkreti juridinę reikšmę turinti informacija, todėl BK 302 straipsnio prasme ji gali būti šios nusikalstamos veikos dalykas, todėl kaip dokumentas savo turinio (teisinio fakto) paskirties nepraranda. Šiame kontekste teisėjų kolegija nurodė, kad pasui, asmens tapatybės kortelei, vairuotojo pažymėjimui dokumentų apyvartoje yra nustatyti griežti reikalavimai – tiek jų gamybai, tiek įgijimui, tiek ir jų tinkamam kopijų naudojimui. Šių dokumentų gamyboje yra taikomos sudėtingos technologinės priemonės, siekiant užtikrinti minėtų dokumentų aukštus saugumo standartus. Taip pat šių dokumentų tikrumui identifikuoti yra naudojamos atitinkamos procedūros ir nustatytos technologinės priemonės. Taigi BK 302 straipsnio dispozicija (ir (ar) kitais baudžiamojo įstatymo straipsniais) nėra draudžiama paimti, palaikyti dokumentą, spaudą, antspaudą, griežtos atskaitomybės blanką, netgi daryti jų kopijas, todėl tai, kad išteisintasis paėmė ir palaikė rankoje kito asmens dokumentą, jį fotografavo, nesudaro pagrindo konstatuoti, jog jis įgyvendino BK 302 straipsnio 1 dalyje nurodytos nusikalstamos veikos požymius – neteisėtai įgijo dokumentą, jį laikė ir panaudojo. Anot teisėjų kolegijos, teismai teisingai pažymėjo, kad išteisintasis kaltinamas tuo, jog nusikalstamai veikai vykdyti panaudojo ne kito asmens vardu išduotą vairuotojo pažymėjimą, o jo nuotrauką (fotokopiją), tačiau vairuotojo pažymėjimo nuotrauka nėra vairuotojo pažymėjimo ekvivalentas, ji kaip nuotrauka nesukuria jokių teisių ar pareigų, ji nėra BK 302 straipsnyje nurodytos nusikalstamos veikos dalykas, taigi nėra atsakomybės už jos fotokopijos padarymą ir laikymą. Teisėjų kolegija sutiko su teismų išvada, kad šiuo atveju išteisintajam nufotografuojant kito asmens vairuotojo pažymėjimą ir šią nuotrauką turint savo telefone teisiškai reikšmingos pasekmės nebuvo sukeltos, o pati veika nebuvo nusikalstamai pavojinga.

Taip pat teisėjų kolegija teisiškai nepagrįstais laikė kasacinio skundo teiginius, jog BK 302 straipsnyje nurodytos nusikalstamos veikos dalykas neturėtų būti suprantamas siaurąja prasme, t. y. apsiribojama tik dokumento originalu ir ignoruojami kitokios formos rašytiniai aktai, kurių panaudojimas gali sukelti analogiškas neigiamas pasekmes, kaip ir paties popierinio dokumento originalo. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal Asmens tapatybės ir paso įstatymo 3 straipsnio 1 dalį tik asmens tapatybės kortelė ir pasas yra Lietuvos Respublikos piliečio asmens dokumentai, patvirtinantys jo asmens tapatybę ir pilietybę, o vairuotojo pažymėjimas pagal Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymo 2 straipsnio 93 dalį yra teisės aktų nustatyta tvarka išduotas dokumentas, kuriuo patvirtinama asmens teisė vairuoti tam tikros kategorijos motorinę transporto priemonę (priemones) ir nurodomos vairavimo sąlygos. Taigi jis nėra skirtas asmens tapatybei patvirtinti. Tai, kad išteisintasis vairuotojo pažymėjimą fotografavo, aiškiai turėdamas tikslą ateityje šią dokumento nuotrauką panaudoti nusikalstamai veikai daryti, ir jam tai pavyko, nes automobilio nuomotojas ir pardavėjas, sudarydamas sutartį, nepaprašė jo paso ar asmens tapatybės identifikavimo kortelės ar netgi vairuotojo pažymėjimo originalo, tinkamai nepatikrino ir neidentifikavo asmens, nesuponuoja išvados, kad kito asmens vardu išduoto vairuotojo pažymėjimo nuotrauka įgijo tokią pačią teisinę reikšmę, kaip ir fotografuotas originalus dokumentas. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad platesniame kontekste vertinant vėliau padarytus nusikalstamus veiksmus, tai buvo parengiamieji veiksmai planuojant apgaule įgyti svetimą turtą.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija prokuroro kasacinį skundą atmetė.
*Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje
Nr. 2K-67-697/2021*

2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas

BPK 20 straipsnio 5 dalies taikymas

Dėl netinkamo įrodymų vertinimo

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje nuteistieji kartu su gynėjais kasaciniuose skunduose, be kita ko, nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai rėmėsi byloje esančiais Specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnų tarnybiniais pranešimais ir šių pareigūnų teisme duotais parodymais, kadangi visi šie duomenys gauti neteisėtu būdu, taip pat teismas nesilaikė BPK nustatytų įrodymų vertinimo taisyklių ir padarė kitų BPK pažeidimų, kurie sukliudė jam priimti teisingą sprendimą.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad BPK 20 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad teisėjai įrodymus įvertina pagal savo vidinį įsitikinimą, pagrįstą išsamiu ir nešališku visų bylos aplinkybių išnagrinėjimu, vadovaudamiesi įstatymu. Šie įrodymų vertinimo reikalavimai yra privalomi tiek pirmosios, tiek ir apeliacinės instancijos teismams. Apeliacinės instancijos teismas, panaikindamas pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir priimdamas naują nuosprendį, nurodo apeliacinės instancijos teismo nustatytas bylos aplinkybes ir įrodymus, kurie yra pagrindas nuteistąjį pripažinti nekaltu ir jį išteisinti arba išteisintąjį pripažinti kaltu ir jį nuteisti, taip pat motyvus, kuriais vadovaudamasis atmeta arba kitaip įvertina apskųsto nuosprendžio įrodymus (BPK 331 straipsnio 2 dalis).

Kartu teisėjų kolegija nurodė ir tai, kad kasacinio teismo praktikoje nuolat pažymima, kad reikalavimas laikytis įstatymų gaunant įrodymus yra ypač svarbus, nes priešingu atveju nebūtų užtikrinta asmens teisė į teisingą bylos išnagrinėjimą. Įrodymais byloje pripažįstami duomenys, atitinkantys BPK 20 straipsnyje nustatytus reikalavimus. Šio straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad įrodymai baudžiamajame procese yra įstatymų nustatyta tvarka gauti duomenys, o 4 dalyje nustatyta, kad įrodymai gali būti tik teisėtai būdais gauti duomenys, kuriuos galima patikrinti BPK nustatytais proceso veiksmais. Taigi, sprendžiamas, ar išnagrinėtus duomenis pripažinti įrodymais, teismas turi patikrinti, ar jų gavimo būdas neprieštaruoja įstatyme nustatytiems reikalavimams ir ar jie patikrinti BPK nustatytais veiksmais. Duomenys, kurie gaunami nesilaikant įstatymais nustatytos tvarkos ir ypač suvaržant įstatymų garantuotas žmogaus teises, laikomi gautais neteisėtu būdu, pažeidžiančiais BPK 20 straipsnio 4 dalies reikalavimus ir negali būti pripažinti įrodymais.

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje Specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnų tarnybinuose pranešimuose užfiksuotas pareigūno J. L. pokalbio su vienu iš nuteistųjų – V. G. turinys. Iš bylos matyti, kad 2019 m. sausio 10 d., prieš ikiteisminio tyrimo pareigūnui E. I. pradedant V. G. apklausą po pranešimo apie įtarimą įteikimo, į kabinetą įėjo pareigūnas J. L. ir paprašė V. G. duoti teisingus parodymus. Pareigūnas jam paaiškino, kad, kaip matyti iš įteikto pranešimo apie įtarimą, papirkimo faktas yra akivaizdus, nes jo paties ir kitų nuteistųjų valstybės tarnautojams prilygintiems asmenims įteiktuose dovanų maišeliuose buvo įdėtas kyšis. Nuteistasis jam atsakė, kad jis, įmonėje, kurioje dirba, eina tik inžinieriaus pareigas ir ne jis, o įmonės vadovai, priima tokius sprendimus.

Vertindamas šią situaciją kasacinis teismas pažymėjo, kad 2019 m. sausio 10 d. nuteistajam V. G. buvo įteiktas pranešimas apie įtarimą, taigi, jam buvo suteiktas įtariamąjo statusas, dėl to V. G. įgijo procesines pareigas ir teises, tarp jų ir teisę turėti gynėją, tylėti ir (ar) atsisakyti duoti parodymus apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką. Anot teisėjų kolegijos, šioje byloje ikiteisminio tyrimo pareigūnas, privalėdamas išaiškinti įtariamajam šias teises ir užtikrinti galimybę jomis naudotis, užuot vykdęs procesinę pareigą, pateikė prašymus įtariamajam, kad šis duotų teisingus parodymus, nurodydamas, kad įtarime nurodyto nusikaltimo faktas yra akivaizdus, taip duodamas suprasti, kokie parodymai, jo manymu, būtų teisingi. Šiame kontekste teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad visa tai darė net ne įtariamąjo apklausą turintis atlikti, o kitas pareigūnas, neturintis jokių procesinių teisių bei įgalinimų bendrauti su į apklausą iškvietu įtariamuoju. Kasacinis teismas

pažymėjo ir tai, jog visa tai vyko nedalyvaujant gynėjui, o V. G. po pranešimo apie įtarimą įteikimo išreiškė poziciją, kad pasinaudos savo teise tylėti. Dėl to, teisėjų kolegijos vertinimu, bet kokie prašymai ar įtikinėjimai įtariamajam duoti parodymus, ypač užuominos apie tai, kokie tie parodymai turėtų būti, vertintini kaip neteisėti, pažeidžiantys BPK 10 straipsnio (įtariamojo teisės į gynybą užtikrinimas), 21 straipsnio 4 dalies (įtariamojo teisės), 44 straipsnio 6 ir 7 dalių (nekaltumo prezumpcija ir pakankamas laiko turėjimas pasirengti gynybai), 45 straipsnio (ikiteisminio tyrimo pareigūno pareiga išaiškinti įtariamajam teises ir užtikrinti galimybę jomis naudotis), 188 straipsnio 3 ir 4 dalių (įtariamojo apklausos tvarka) bei 179 straipsnio (tyrimo veiksmų eigos ir rezultatų fiksavimas) reikalavimus.

Kasacinis teismas konstatavo, kad aptariamoje situacijoje ikiteisminį tyrimą atliekantys pareigūnai įtariamojo pasakytą frazę tarnybiniuose pranešimuose pateikė kaip įtariamojo parodymus bei išreiškė tam tikrą įtariamojo poziciją dėl įtariamos nusikalstamos veikos, nors įtariamasis duoda parodymus per apklausą, kurios metu būtina laikytis BPK 188 ar 189 straipsnyje nustatytos apklausos tvarkos. Šios tvarkos nagrinėjamoje byloje nebuvo laikomasi, kaip ir nebuvo paisoma įtariamojo pasirinktos pozicijos neduoti parodymų. Tokiu būdu, anot teisėjų kolegijos, buvo pažeista įtariamojo teisė tylėti ir (ar) atsisakyti duoti parodymus apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką (BPK 21 straipsnio 4 dalis). Kartu kasacinis teismas nurodė, kad įrodymu negali būti laikomi raštai, gauti kaip įtariamojo ar kaltinamojo apklausos protokolo pakaitalas, o „neformalūs“ pareigūnų pokalbiai su įtariamuoju negali būti laikomi savarankišku įrodymų šaltiniu.

Be to, teisėjų kolegijos vertinimu, nagrinėjamoje byloje pareigūnas, „prašydamas“ įtariamojo duoti teisingus parodymus ir konstatuodamas, kad papirkimo faktas yra akivaizdus, iš esmės išreiškė savo išankstinę nuomonę dėl įtarimų V. G. pagrįstumo (kaltės) ir kartu vertė įtariamąjį dalyvauti jo kaltinimo (baudžiamojo persekiojimo) procese, o tai iš esmės reiškia Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalyje ir BPK 44 straipsnio 6 dalyje įtvirtintos nekaltumo prezumpcijos pažeidimą.

Kasacinis teismas sprendė, kad abiejų teismų nuosprendžiuose liko neištirta ir neįvertinta didelė dalis įrodymų, o apeliacinės instancijos teismas netinkamai taikė ir baudžiamąjį įstatymą. Dėl to apeliacinės instancijos teismo nuosprendį panaikino ir bylą perdavė iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-9-719/2021

BPK 20 straipsnio 4 dalies, BPK 44 straipsnio ir BPK 98 straipsnio taikymas

Dėl nukentėjusiojo pateiktų garso įrašų pripažinimo įrodymais

Šioje baudžiamojoje byloje nuteistasis savo kasaciniame skunde, be kita ko, teigė, kad teismai tinkamai nepatikrino nukentėjusiosios pateiktų garso įrašų leistinumą ir nepagrįstai juos pripažino įrodymais, nes jie gauti neteisėtai – įstatyme tiesiogiai draudžiamu būdu, t. y. be teismo leidimo, dėl to buvo padaryti esminiai BPK 20 straipsnio 4 dalies, 154, 160, 179 straipsnių pažeidimai ir nepagrįstai suvaržyta jo teisė į privataus gyvenimo gerbimą, susirašinėjimo (susizinojimo) slaptumą (Konstitucijos 22 straipsnis), Konvencijos 8 straipsnis, BPK 44 straipsnio 9 dalis). Anot kasatoriaus, garso įrašai buvo padaryti dar nepradėjus ikiteisminio tyrimo, savavališkai, be teismo sankcijos (BPK 160 straipsnio pažeidimas), nesilaikant tyrimo veiksmų eigos ir rezultatų fiksavimo tvarkos (BPK 179 straipsnio pažeidimas).

Teisėjų kolegija atsakydama į šiuos kasacinio skundo argumentus pirmiausia pažymėjo, kad pagal BK 2 straipsnį pareiga atskleisti nusikalstamas veikas tenka prokurorui ir ikiteisminio tyrimo įstaigai. Tačiau tai nereiškia, jog duomenų, turinčių reikšmę nusikalstamai veikai iširti, neturi teisės sava iniciatyva teikti kiti asmenys. Antai, BPK 98 straipsnis nustato, kad įtariamasis, kaltinamasis, atstovas pagal įstatymą, gynėjas, nukentėjusysis, civilinis ieškovas, civilinis atsakovas, jų atstovai, taip pat bet koks fizinis ar juridinis asmuo gali savo iniciatyva pateikti daiktus ir dokumentus, turinčius reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti. Teisėjų kolegija pažymėjo taip pat ir tai, kad sprendžiant, ar duomenys yra gauti teisėtai būdais, svarbu išsiaiškinti, kas – proceso dalyvis ar

valstybės institucija (pareigūnas) – šiuos duomenis surinko ir pateikė į bylą, nes skirtingų subjektų elgesiui taikomi skirtingi principai.

Kasacinis teismas nurodė, kad tais atvejais, kai duomenis surenka valstybės institucijos ar pareigūnai (ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras, ikiteisminio tyrimo teisėjas, teismas), būtina patikrinti, ar jie gauti įstatyme nustatytu būdu (principas „leidžiama tai, kas nustatyta įstatyme“) ir ar nebuvo pažeista įstatyme nustatyta duomenų gavimo tvarka. Tokiu atveju BPK ir kiti įstatymai griežtai reglamentuoja tokių duomenų rinkimo tvarką ir sąlygas, kaip antai kontroliuojant elektroniniais ryšiais perduodamą informaciją (BPK 154 straipsnis), atliekant slaptą sekimą (BPK 160 straipsnis), kai tam reikalinga ikiteisminio tyrimo teisėjo sankcija, ir kt. Kartu teisėjų kolegija pabrėžė, kad tuo atveju kai duomenis surenka kiti baudžiamajame procese dalyvaujantys asmenys – įtariamasis, kaltinamasis, atstovas pagal įstatymą, gynėjas, nukentėjusysis, civilinis ieškovas, civilinis atsakovas, jų atstovai, taip pat bet koks fizinis ar juridinis asmuo – BPK nuostatos tokios, pirmiau nurodytų asmenų, veiklos nereglamentuoja. Tokiais atvejais teismas turi patikrinti, ar šie duomenys gauti tiesiogiai įstatyme neuždraustu būdu (principas „galima tai, kas neuždrausta įstatymo“). Be to, sprendamas, ar privataus asmens pateikti įrašai laikytini įrodymais, teismas turi iširti, ar šie duomenys atitinka visus BPK 20 straipsnyje nustatytus įrodymams keliamus reikalavimus. Teismas turi įvertinti ir tokių duomenų patikimumą.

Apžvelgiamoje byloje nukentėjusioji ikiteisminio tyrimo institucijai pateikė garso įrašus CD laikmenoje, šiuose įrašuose užfiksuoti jos ir nuteistojo pokalbiai, įvykę iki ikiteisminio tyrimo pradžios, bei garso įrašymo priemonė (telefonas), kuria padaryti įrašai. Šie garso įrašai, laikantis BPK 92, 179, 207 straipsnių nuostatų, buvo apžiūrėti ir pridėti prie ikiteisminio tyrimo medžiagos, bylos nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme metu iširti laikantis BPK 271–292 straipsniuose nustatytos tvarkos. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai nustatė, kad šiame įrašė užfiksuoto pokalbio turinys atskleidžia, kad nuteistasis grasino nukentėjusiajai fiziniu smurtu ir susidorojimu. Bylos duomenys paneigia, kad nukentėjusioji, darydama šiuos įrašus, būtų vykdžiusi teisėsaugos institucijos užduotį ar veikusi su jos žinia. Šį pokalbį, kurio dalyviai buvo tik ji pati ir nuteistasis, įrašė savo iniciatyva, siekdama apsaugoti, apginti savo teises ir pateikti nuteistojo prieš ją daromos nusikalstamos veikos įrodymus. Anot teisėjų kolegijos, privačių asmenų, siekiant apginti savo teises, t. y. gauti įrodymų byloje, padaryti įrašai gali būti pateikti teismui, kuris kiekvienu atveju sprendžia, ar gauti duomenys laikytini įrodymais.

Nagrinėjamoje byloje ištyrę nukentėjusiosios įrašytų pokalbių turinį, pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai nusprendė, kad šiuose įrašuose yra bylai teisingai išnagrinėti reikšmingi duomenys. Šį įrodymą teismai patikrino BPK nustatytomis priemonėmis. Nuteistasis ir jo gynėja turėjo galimybę dalyvauti ištiriant šiuos įrodymus teismo posėdyje, pateikti nukentėjusiajai klausimų ir pagaliau teisme šiuos įrodymus ginčyti. Klausimas dėl šių duomenų pripažinimo įrodymais buvo keliamas nuteistojo apeliaciniame skunde. Apeliacinės instancijos teismas į nuteistojo argumentus motyvuotai atsakė. Taigi, kasacinis teismas konstatavo, kad nukentėjusiosios pateikti įrašai atitinka BPK 20 straipsnyje įrodymams keliamus reikalavimus ir teismai juos įrodymais pripažino nepažeisdami šiame straipsnyje išdėstytų nuostatų.

Atsakydamas į kasatoriaus argumentus dėl teisės į privataus gyvenimo gerbimą pažeidimo kasacinis teismas nurodė, kad kasaciniame skunde nuteistasis remiasi Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – ir EŽTT) praktika. Tačiau jo nurodomoje praktikoje pasisakoma būtent dėl valstybės institucijų vykdomų asmens teisės į privataus gyvenimo gerbimą ribojimų ir tokiems ribojimams keliamų reikalavimų. Tuo tarpu EŽTT sprendimų, pagal kuriuos analogiški reikalavimai būtų keliami ir tais atvejais, kai asmens teisė į privataus gyvenimo gerbimą ribojama dėl savo iniciatyva veikiančio privataus asmens veiksmų, kasatorius nenurodo. Šiame kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad, atsižvelgiant į baudžiamojo proceso subjektams – teisėsaugos institucijoms ir jų pareigūnams – bei privatiems asmenims paprastai taikomą skirtingą teisinį reguliavimą, aplinkybę, ar už atitinkamas slaptas priemones atsakinga valstybė, ar tik privatus asmuo, nepriklausomai veikęs savo iniciatyva, yra reikšminga sprendžiant dėl slaptų stebėjimo priemonių teisėtumo.

Kartu kasacinis teismas pažymėjo, kad iš EŽTT sprendimų matyti, kad skirtingų procesinių taisyklių taikymas, vertinant atitinkamai valstybės institucijų ar privataus asmens surinktų duomenų,

pateikiamų kaip įrodymų baudžiamojoje byloje, leistinumą, paprastai savaime (t. y. kai dėl atitinkamo įrodymo laikomasi visų teisingo bylos nagrinėjimo reikalavimų) nėra nesuderinamas su Konvencijos 6 straipsniu. Šio straipsnio nuostatos savaime nepažeidžiamos dėl to, kad įrodymu pripažįstamas ir baudžiamajame procese nuteisiant asmenį panaudojamas (kito) privataus asmens iniciatyva ir priemonėmis, jam siekiant teisinio proceso tvarka ginti savo teises ir teisėtus interesus, slapta padarytas garso įrašas.

Nagrinėjamos bylos kontekste teisėjų kolegija atkreipė dėmesį ir į tai, kad kai kurių kategorijų nusikalstamos veikos, pvz., dėl žmogaus seksualinio apsisprendimo, smurto artimoje aplinkoje, yra latentiškos, vyksta dažnai tik dviejų asmenų – kaltininko ir nukentėjusiojo akivaizdoje. Nuo jų nukentėję asmenys dėl įvairių priežasčių bijo arba vengia kreiptis į teisėsaugos institucijas pagalbos, neturėdami jų pareiškimus patvirtinančių duomenų, o tokius duomenis surinkti su teisėsaugos pagalba sunku ar kartais net neįmanoma. Todėl tokiais atvejais, kai nukentėjęs asmuo, siekdamas apginti savo teises ir teisėtus interesus, fiksuoja ir teisėsaugos institucijai pateikia savo ir kaltininko pokalbių įrašus ar kitus savo paties įstatymo neuždraustu būdu surinktus duomenis, patvirtinančius kaltininko nusikalstamą veikimą, kaip ir šioje byloje nagrinėjamu smurto artimoje aplinkoje atveju, tai nelaikytina neproporcingu kaltininko teisės į privataus gyvenimo gerbimą, garantuojamą Konstitucijos 22 straipsnyje, Konvencijos 8 straipsnyje, BPK 44 straipsnio 9 dalyje, suvaržymu.

Vadovaudamasi išdėstytais argumentais, teisėjų kolegija nuteistojo kasacinį skundą šioje dalyje atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-63-511/2021

BPK 44 straipsnio 8 dalies taikymas

Dėl teisės į gynybą užtikrinimo

Kasaciniame skunde, be kita ko, buvo teigiama, kad apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje apeliacinės instancijos teismas neužtikrino nuteistajam realios gynybos. Teismas, pripažinęs, kad gynėjo dalyvavimas yra būtinas, vadovaudamasis BPK 51 straipsniu, nuteistajam paskyrė naują advokatę, kuri iki šiol jo negynė. Teismo posėdžio metu sprendžiant klausimą dėl galimybės bylą nagrinėti nedalyvaujant nuteistajam, advokatė prašė bylos nagrinėjimą atidėti, nes nedalyvaujant ginamajam negali visiškai ir tinkamai įgyvendinti jo teisės į gynybą. Tam pritarė ir prokurorė. Tačiau teismas dėl advokatės pareikšto prašymo nepasisakė, priimdamas sprendimą nagrinėti bylą nuteistajam nedalyvaujant, apsiribojo tik jo neatvykimo priežasčių vertinimu. Posėdžio metu advokatė dar kartą nurodė, kad skundą rašė ne ji ir, kadangi jos ginamasis posėdyje nedalyvauja, ji gali tik pakartoti apeliaciniame skunde kito advokato išdėstytus prašymus. Baigiamųjų kalbų metu advokatė apsiribojo prašymu tenkinti ginamojo nuteistojo gynėjo paduotą apeliacinį skundą, o prokuroro atmesti. Taigi, anot kasatoriaus, nuteistojo gynyba apeliacinės instancijos teisme buvo formali, t. y. aptariama situacija nebūtų buvusi kitokia, jeigu advokatė apskritai nebūtų dalyvavusi teismo posėdyje.

Teisėjų kolegija, išnagrinėjusi nuteistojo kasacinio skundo argumentus dėl pažeistos teisės į gynybą, pripažino juos pagrįstais. Kasacinis teismas nurodė, kad iš bylos medžiagos matyti, kad artėjant paskirtam apeliacinės instancijos teismo posėdžiui, grįžus nuteistajam neįteiktam teismo šaukimui, teismas nutartimi paskyrė nuteistajam naują gynėją advokatę. Vėliau, posėdyje buvo apsvarstytas klausimas dėl galimybės pradėti nagrinėti bylą į posėdį neatvykus nuteistajam. Posėdžio pirmininkas informavo kitus proceso dalyvius, kad buvo gautas nuteistojo laiškas su pridėta „Sodros“ pažyma, kurioje nurodoma, kad jam dėl ligos išduotas nedarbingumo pažymėjimas. Paklausus proceso dalyvių dėl galimybės nagrinėti bylą nedalyvaujant nuteistajam, teismo paskirta gynėja advokatė prašė bylos nagrinėjimą atidėti, nes, į posėdį neatvykus jos ginamajam, ji negalės visiškai ir tinkamai realizuoti jo teisės į gynybą. Tokią savo išvadą advokatė motyvavo tuo, kad negynė nuteistojo nei ikiteisminio tyrimo metu, nei bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme, nuteistasis su ja jokių kontaktų neturėjęs, dėl nuteistojo apeliacinį skundą padavė kitas gynėjas, tame skunde

prašoma atlikti konkrečių įrodymų tyrimą ir apklausti jos ginamąjį, todėl, ginamajam nedalyvaujant, ji negalės apsispręsti dėl įrodymų tyrimo apimtys. Išgirdusi tokį advokatės paaiškinimą, posėdyje dalyvavusi prokurorė pareiškė, kad bylos nagrinėti negalima, ir prašė bylos nagrinėjimą atidėti. Tačiau apeliacinės instancijos teismas vis dėlto atsisakė tenkinti paskirtos gynėjos ir prokurorės prašymus atidėti posėdį.

Šiame kontekste kasacinis teismas pažymėjo, kad BPK 45 straipsnyje nustatyta teismo pareiga užtikrinti proceso dalyviams galimybę pasinaudoti savo procesinėmis teisėmis. Teismas, pripažindamas, kad proceso dalyvis baudžiamojoje byloje turi teisę gauti valstybės garantuojamą teisinę pagalbą pagal BPK 51 straipsnį, privalo užtikrinti, kad ši pagalba būtų realiai įgyvendinta. Kai teismo paskirtas gynėjas informuoja teismą, kad jis nėra pasiruošęs realiai ginti kaltinamojo, ir nurodo tokios situacijos priežastis, teismas privalo imtis priemonių šioms priežastims pašalinti. Nagrinėjamoje byloje, anot teisėjų kolegijos, teismas iš esmės leido dalyvauti posėdyje gynėjai, kuri nurodė aiškias priežastis, kodėl negali tinkamai atlikti savo procesinės pareigos.

Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į didelę bylos apimtį ir sudėtingumą, į trumpą laiką, per kurį paskirta gynėja galėjo susipažinti su bylos medžiaga ir pasiruošti tinkamai atstovauti ginamojo interesams, taip pat pačios gynėjos išsakytą poziciją byloje, pripažino apeliacinės instancijos teismo sprendimą netenkinti gynėjos ir prokurorės prašymo atidėti bylos nagrinėjimą esminiu baudžiamojo proceso pažeidimu, dėl kurio buvo suvaržyta nuteistojo BPK 10 straipsnyje, 44 straipsnio 7 ir 8 dalyse įtvirtinta teisė į gynybą (BPK 369 straipsnio 3 dalis). Dėl to apeliacinės instancijos teismo nuosprendį panaikino ir bylą perdavė iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-26-788/2021

BPK 192 straipsnio taikymas

Dėl asmens parodymo atpažinti tvarkos pažeidimo

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje kasatorius nurodė, kad nukentėjusysis jį atpažino iš nuotraukos, kai pagal BPK 192 straipsnio 6 dalį, toks atpažinimo būdas galimas tik tuomet, kai parodyti asmens negalima ar kai to reikia liudytojo ar nukentėjusiojo asmens saugumui užtikrinti. Kasatoriaus vertinimu, byloje nėra duomenų apie tai, kodėl nebuvo galima atlikti atpažinimo iš „gyvų“ asmenų, nenaudojant nuotraukų. Taigi, šis procesinis veiksmas buvo atliktas nesilaikant BPK nustatytos tvarkos, todėl kaip įrodymas negali būti naudojamas ir juo remiantis negali būti priimamas apkaltinamasis nuosprendis.

Teisėjų kolegija vertindama kasatoriaus argumentus pažymėjo, kad atpažinimas pagal nuotrauką yra atliekamas tik tada, kai egzistuoja objektyvios priežastys, trukdančios parodyti atpažintiną asmenį, arba kai yra būtina užtikrinti proceso dalyvių saugumą. Kartu teisėjų kolegija pabrėžė ir tai, kad nors teismų praktikoje yra pasakyta, jog BPK 192 straipsnio nuostatos suteikia ikiteisminio tyrimo pareigūnui, prokurorui ar ikiteisminio tyrimo teisėjui teisę savo nuožiūra spręsti, kada tikslingiausia asmens atpažinimą atlikti pagal jo nuotrauką, tačiau tam, kad šio ikiteisminio tyrimo veiksmo atlikimo metu surinkti duomenys būtų laikomi leistiniais įrodymais, jie turi būti gauti tik teisėtais būdais įstatymų nustatyta tvarka (BPK 20 straipsnio 1 ir 4 dalys).

Kasacinis teismas nurodė, kad apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje nėra duomenų, kad ikiteisminio tyrimo metu atliekant asmens parodymą atpažinti pagal nuotrauką buvo siekiama užtikrinti nukentėjusiojo saugumą, taip pat nėra duomenų, kad buvo susiklosčiusi situacija, dėl kurios nebuvo galima parodyti nuteistojo tiesiogiai atpažįstančiajam. Šiame kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad BPK 192 straipsnyje nėra aptarti atvejai, kada laikoma, jog negalima parodyti asmens, tačiau tokia situacija yra galima, kai asmuo yra pasislėpęs, ilgai serga, išvykęs į ilgalaikę komandiruotę ar kelionę, atsisako dalyvauti tyrimo veiksmuose ir pan. Nagrinėjamoje byloje iš tarnybinio pranešimo išplaukia, kad asmens parodymo atpažinti pagal nuotrauką atlikimo metu pareigūnai turėjo informaciją, kad nuteistasis atlieka laisvės atėmimo bausmę Šiaulių tardymo izoliatoriuje, tai, anot teisėjų kolegijos, leidžia daryti išvadą, kad buvo galima atlikti atpažinimo veiksmą parodant nuteistąjį nukentėjusiajam.

Teisėjų kolegija konstatavo, kad ikiteisminio tyrimo metu asmens parodymas atpažinti pagal nuotrauką atliktas nesilaikant BPK 192 straipsnyje įtvirtintos šio tyrimo veiksmo atlikimo tvarkos, nes nebuvo teisinio pagrindo asmens atpažinimą atlikti nurodytu būdu. Šis pažeidimas, teisėjų kolegijos vertinimu, nebuvo tik formalus pobūdžio, nes įstatyme nustatyta asmens parodymo atpažinti tvarka buvo pažeista iš esmės. Todėl taip gauti ikiteisminio tyrimo duomenys yra neleistini ir negali būti pripažįstami įrodymu.

Taigi, atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija sprendė, kad apeliacinės instancijos teismas, vertindamas asmens parodymo atpažinti pagal nuotrauką protokolą kaip įrodymą ir remdamasis juo kaip vienu iš kaltinimą patvirtinančių įrodymų, rėmėsi duomenimis, neatitinkančiais BPK 20 straipsnio 1–4 dalyse nustatytų įrodymams keliamų reikalavimų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-34-648/2021

III. CIVILINĖS BYLOS

Šeimos teisė

Dėl tėvo, negyvenančio kartu su vaiku, bendravimo teisės su vaiku, nustatytos teismo sprendimu, įgyvendinimo Lietuvos Respublikos Vyriausybei paskelbus karantiną, ir sankcijos už teismo sprendimu nustatytos bendravimo tvarkos nevykdymą skyrimo

Antstolė prašė teismo skirti skolininkei (nepilnamečio vaiko motinai) baudą išieškotojo (nepilnamečio vaiko tėvo) naudai, nes skolininkė nevykdo teismo sprendimu nustatytos atskirai gyvenančio tėvo ir nepilnamečio vaiko bendravimo tvarkos. Vaiko motina nurodė, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbto pirmo karantino metu nevykdė teismo sprendimo ir apribojo tėvo bendravimą su vaiku, nes vaiko tėvas yra ligoninėje praktikuojantis gydytojas, todėl jis turi didesnę tikimybę užsikrėsti koronavirusine infekcija (toliau ir – COVID-19, infekcija), be to, kartu su vaiku gyvena vyresnio amžiaus seneliai, kurie yra didesnės rizikos susirgti COVID-19 grupėje. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atmetė antstolės pareiškimą dėl baudos skyrimo.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad bendrų interesų apsauga demokratinėje teisinėje valstybėje negali paneigti konkrečios žmogaus teisės ar laisvės apskritai, todėl ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbto karantino metu specialios gyvenimo tvarkos nustatymas neturėtų būti tapatinimas su teisės į šeimos apsaugą paneigimu. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas konstatavo, kad karantino paskelbimas Lietuvoje neribojo tėvų ir vaikų šeiminių santykių, išskyrus, jei tai buvo reikalinga dėl kitų būtinų saugaus gyvenimo priemonių, pavyzdžiui, izoliacijos grįžus iš užsienio valstybių, susirgus koronavirusine infekcija, turėjus kontaktą su sergančiuoju ir pan., taikymo, t. y. siekiant pagrindinio šio režimo paskelbimo tikslo – sustabdyti ir riboti infekcijos plitimą. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad nors paskelbus antrąjį karantiną buvo įvesta daugiau apribojimų asmenims, pavyzdžiui, buvo nustatytas daugiau nei dviejų šeimų ir (ar) namų ūkių artimų kontaktų draudimas, įvestas asmenų judėjimo tarp savivaldybių ribojimas, tačiau tėvo (motinos) teisė ir pareiga bendrauti su nepilnamečiu vaiku, kaip ir nepilnamečio vaiko teisė palaikyti ryšius su atskirai gyvenančiu tėvu (motina), neturėtų būti ribojama *per se* (savaiame), o tik laikantis Konstitucinio Teismo doktrinoje nurodytų sąlygų. Kasacinis teismas pažymėjo, kad kai šeiminiai santykiai turi būti palaikomi tarp skirtinguose namų ūkiuose gyvenančių asmenų, pavyzdžiui, tėvo (motinos) ir vaiko, negyvenančių kartu, bendravimo sąlygų nustatymas tampa visos šeimos, apimančios ne tik tėvą (motiną) ir vaiką, bet ir jų kitus šeimos narius, interesu. Būtent dėl to tėvas (motina), negyvenantis kartu su vaiku ir siekiantis įgyvendinti savo teisę ir pareigą bendrauti su vaiku karantino režimo sąlygomis, kaip ir tėvas (motina), gyvenantis su vaiku, turi dalytis informacija tarpusavyje ne tik apie savo ir vaiko sveikatą, bet ir apie kitus jų šeimos narius. Atsižvelgdamas į pagrindines priežastis, dėl kurių skolininkė, motina, nevykdė teismo sprendimu nustatytos tėvo bendravimo su vaiku tvarkos, kasacinis teismas nurodė, kad šioje byloje nenustatyta, jog ginčo laikotarpiu, kai buvo ribojama tėvo galimybė bendrauti su vaiku tiesiogiai, tėvas būtų sirgęs, jam būtų reikėję izoliuotis ar jam būtų buvę

taikytos kitos saugaus gyvenimo priemonės, dėl ko tiesioginis bendravimas su vaiku būtų buvęs nesuderinamas su geriausiai vaiko interesais. Kasacinis teismas pažymėjo, kad kartu su vaiku gyvenantys asmenys, kurie yra didesnės rizikos susirgti COVID-19 grupėje, yra svarbus veiksnys, į kurį turėtų būti atsižvelgiama sprendžiant dėl bendravimo su vaiku tvarkos, kaip nustatyta, vykdymo, tačiau vien tai, kad vaikas susitiks ir bendraus su tėvu (motina), negyvenančiu su juo kartu, tiesiogiai, neturėtų būti savaime riziką didinanti aplinkybė, jei nėra nustatyta sąlygų taikyti kitas saugaus gyvenimo priemones. Kasacinis teismas sprendė, kad šiuo atveju skolininkė be pakankamo pagrindo nevykdė teismo sprendimu nustatytos tėvo bendravimo su vaiku tvarkos.

Kasacinis teismas pabrėžė, kad atskirai gyvenančio tėvo (motinos) bendravimo su vaiku tvarka turi būti vykdoma, tačiau ji turi būti vykdoma ne tik formaliai, bet ir pagal ja siekiamus tikslus išlaikyti sveikus, saugius atskirai gyvenančio tėvo (motinos) ir vaiko šeiminius ryšius. Todėl, esant poreikiui, tėvai bendru sutarimu gali keisti teismo sprendimu nustatytą atskirai gyvenančio tėvo (motinos) bendravimo su vaiku tvarką, o esant nesutarimui arba kreiptis į teismą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, bendravimo tvarkos pakeitimo, arba, kaip yra šiuo atveju, kreiptis dėl sankcijų už teismo sprendimo nevykdymą taikymo. Tiek vieną, tiek kitą prašymą nagrinėjantis teismas turi galimybę įvertinti, ar tėvo (motinos) nuogaustavimai dėl teismo sprendimu nustatytos atskirai gyvenančio tėvo (motinos) bendravimo su vaiku tvarkos vykdymo buvo pagrįsti ir yra pakankamas pagrindas taikyti pirmiau nurodytas priemones.

Kasacinis teismas nurodė, kad tuo atveju, kai antstolis turi pakankamai duomenų pagrįstai spręsti, kad teismo sprendimu nustatyta atskirai gyvenančio tėvo (motinos) bendravimo su vaiku tvarka yra nevykdoma ir nėra duomenų, kad tėvas (motina) ar vaikas negalėtų bendrauti dėl objektyvių priežasčių, pavyzdžiui, ligos, išvykimo ar saugaus gyvenimo priemonių karantino metu taikymo, antstolis nėra įpareigotas parengti raginimą vykdyti sprendimą, nes tai tik dar labiau vilkintų jo vykdymo galimybę. Patvarkymas dėl informacijos pateikimo yra veiksmas, skirtas duomenims surinkti, bet jei antstolis turi pakankamai duomenų dėl teismo sprendimo nevykdymo, jis nėra įpareigotas laukti dvidešimt dienų (antstolio veiksmo apskundimo terminą), kad galėtų parengti sprendimo neįvykdymo aktą. Tam tikrais atvejais kreipimasis dėl sankcijos už teismo sprendimu nustatytos bendravimo tvarkos nevykdymą taikymo gali būti viena geriausių priemonių, kad būtų pašalintos kliūtys vykdyti teismo sprendimą. Taip pat tai gali būti priemonė, leidžianti pateisinti buvusį teismo sprendimo nevykdymą. Antstoliui kreipusis į teismą CPK 771 straipsnio 6 dalies pagrindu, teismas turi pareigą išklaudyti abi šalis, įvertinti pateiktus duomenis ir nustatyti priežastis, dėl kurių buvo nevykdomas teismo sprendimas, ir nustatyti skolininko kaltę. Tik tokiu atveju galimas sankcijos – baudos už teismo sprendimu nustatytos bendravimo tvarkos nevykdymą – skyrimas.

Kasacinis teismas darė išvadą, kad nors skolininkė laikinai ir nevykdė vaiko bendravimo su išieškotoju tvarkos, tačiau išieškotojas taip pat nepakankamai kooperavosi, siekdamas palaikyti saugų santykį su vaiku, su kuriuo buvo nustatyta atitinkama bendravimo tvarka. Skolininkė ir išieškotojas galėjo susitarti dėl galimo laikino bendravimo su vaiku apribojimo sąlygų, pavyzdžiui, kad vaikas su tėvu išeina pasivaikščioti į lauką, susitinka virtualiai, kalbasi telefonu, vyksta pas tėvą su nakvyne, jei nėra aplinkybių, dėl kurių būtina taikyti kitas saugaus gyvenimo priemones, ir pan., tačiau tiek vienai, tiek kitai pusei esant itin priešiškomis, jų bendradarbiavimas tampa sunkiai įmanomas. Atitinkamai kasacinis teismas sprendė, kad abu tėvai netinkamai užtikrino vaiko teises.

Kasacinis teismas panaikino skundžiamus teismų procesinius sprendimus ir nors antstolė prašė skolininkei skirti iki 300 Eur baudą už kiekvieną uždelstą įvykdyti teismo sprendimą dieną išieškotojo naudai, tačiau, atsižvelgdamas į nurodytus argumentus ir į abiejų šalių bendradarbiavimo trūkumą, sprendė, kad šiuo atveju skolininkei už teismo sprendimu nustatytos bendravimo su vaiku tvarkos nevykdymą yra pagrindas skirti vienkartinę 100 Eur baudą išieškotojo naudai.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-157-916/2021

Dėl vaiko teisių apsaugą užtikrinančių institucijų vaidmens ginčiuose dėl skyrium gyvenančių tėvų bendravimo su vaikais tvarkos nustatymo

Ieškovas prašė teismo pakeisti teismo sprendimu patvirtintą jo bendravimo su nepilnamete dukterimi tvarką, be kita ko, pasiimant ją pagal nustatytą grafiką iš ugdymo įstaigos, o šiai nedarant, iš Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – VVTAĮT) Marijampolės apskrities vaiko teisių apsaugos skyriaus (toliau – Marijampolės skyrius). Atsakovė pateikė priešiškinį, prašydama teismo nustatyti ieškovo ir dukters bendravimo tvarką, nustatant, kad ieškovas bendrauja su nepilnamete dukterimi pasiimdamas ją pagal nustatytą grafiką iš jos gyvenamosios vietos. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai sprendė, kad pareigą tinkamai teismo nustatyta tvarka organizuoti ieškovo ir jo dukters susitikimus pereinamuoju laikotarpiu ir padėti nepilnametei atkurti emocinius ryšius su tėvu turi VVTAĮT teritorinis skyrius pagal vaiko gyvenamąją vietą; todėl įpareigojo VVTAĮT Marijampolės skyrių parinkti ir organizuoti pagal teismo nurodytą grafiką ieškovo ir dukters susitikimų vietą, pasirūpinti šeimos psichologo dalyvavimu šiuose susitikimuose; po pereinamojo laikotarpio ieškovas dukterį pasiimtų iš jos ugdymo įstaigos, o savaitgaliais bei švenčių dienomis dukterį ieškovas pasiimtų iš jos gyvenamosios vietos. Kasaciniame teisme kilo ginčas dėl vaiko teisių apsaugą užtikrinančių institucijų funkcijų tais atvejais, kai yra nustatomas pereinamasis laikotarpis, kurio metu su vaiku būtų bendraujama dalyvaujant psichologui.

Kasacinis teismas nurodė, kad vaikas turi teisę bendrauti su skyrium gyvenančiais tėvais (vienu arba vieninteliu iš jų), išskyrus atvejus, kai tai prieštarauja vaiko interesams. Tėvai užtikrina šią vaiko teisę. Jeigu ši vaiko teisė nėra užtikrinama, valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka imasi veiksmų šiai vaiko teisei užtikrinti (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo (toliau – VTAPI) 12 straipsnio 1 dalis). Prie vaiko teisių apsaugą užtikrinančių institucijų, *inter alia* (be kita ko), priskiriama VVTAĮT bei savivaldybių institucijos ir įstaigos; visos institucijos, užtikrinančios vaiko teisių apsaugą, privalo tarpusavyje bendradarbiauti (VTAPI 47 straipsnio 4 dalies 2–6 punktai, 5 dalis). Tai reiškia, kad institucijos, spręsdamos įvairius su tėvų valdžios įgyvendinimu susijusius klausimus, turi keistis tarpusavyje turima informacija, veikti išvien ir atidžiai bei lygiavertiškai vertinti abiejų tėvų galimybes ir pastangas, kiekvienam iš jų skirti tolygų dėmesį, taip pat padėti tėvams geriau suvokti tėvų valdžios lygybės principo turinį, tinkamo jo įgyvendinimo naudą vaikui bei keisti požiūrį į netinkamą šio principo įgyvendinimą ir imtis visų įmanomų priemonių, kad būtų užtikrinta tėvų ir vaikų teisė į šeimos gyvenimo gerbimą.

Kasacinis teismas konstatavo, kad vaiko tėvai turi ne tik teisę, bet ir pareigą bendrauti su savo vaikais, todėl tais atvejais, kai byloje kyla klausimas dėl pereinamojo laikotarpio bendravimui su vaiku nustatymo pasitelkiant psichologus ar kitus specialistus ar dėl bendravimo su vaiku vietos, teismas visų pirma turėtų pasiūlyti tėvams patiems pateikti galimų bendravimo su vaiku vietų bei tarpininkų (pvz., psichologų) kandidatūras ir spręsti dėl jų tinkamumo geriausių vaiko interesų užtikrinimo kontekste. Tačiau tokiais atvejais, kai vaiko tėvai tarpusavyje nesikoooperuoja ir neteikia konkrečių tokio klausimo sprendimo būdų (susitikimų vietos, asmenų, sutinkančių teikti psichologo paslaugas, kandidatūrų ir pan.) arba jų teikiami pasiūlymai neatitinka geriausių vaiko interesų, teismas, turėdamas pareigą būti aktyvus, turėtų pasitelkdamas už vaiko teisių apsaugą atsakingas institucijas ir įstaigas nustatyti tokias aplinkybes (asmenis, galinčius suteikti reikalingas paslaugas; galimas susitikimų su vaiku vietas ir pan.) ir teismo sprendime nurodyti konkrečias tėvų pareigas, susijusias su susitikimų su vaiku vieta ar psichologo pasitelkimu, o esant būtinybei, išspręsti ir tokių paslaugų apmokėjimo klausimą. Kasacinis teismas darė išvadą, kad ginčo atveju, kai vaiko tėvai nesikoooperuoja ir neteikia teismui konkrečių tinkamų pasiūlymų dėl susitikimų su vaiku pereinamuoju laikotarpiu vietos bei galimų tarpininkų (psichologų) kandidatūrų, bylą nagrinėjantis teismas, atsizvelgdamas į šios kategorijos bylų nagrinėjimo ypatumus, turi pavesti VVTAĮT, kaip institucijai, atstovaujančiai vaiko interesams ir turinčiai įstatymu nustatytą pareigą bendradarbiauti su kitomis vaiko teises užtikrinančiomis institucijomis, išsiaiškinti ir pateikti teismui konkrečius duomenis apie galimus sprendimo variantus, o teismas, įvertinęs šiuos duomenis, atitinkamai nustatyti bylos šalių pareigas sprendimu. Kasacinis teismas pažymėjo, kad teismas, būdamas aktyvus,

turi galimybę rinkti duomenis ir iš kitų institucijų, *inter alia*, savivaldybės, apie tokių paslaugų teikėjus bei teikimo sąlygas.

Rendamas nurodytais argumentais ir atsižvelgdamas į tai, kad šioje byloje liko iš esmės neišnagrinėtas tiek klausimas dėl specialisto dalyvavimo atsakovo ir vaiko susitikimuose formos, laiko ir vietos, tiek kiti klausimai, susiję su psichologo kandidatūros parinkimu ir suteiktų paslaugų apmokėjimo tvarkos nustatymu, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutarties dalį, nustatančią bendravimo su vaiku tvarką pereinamuoju laikotarpiu, ir atitinkamą bylos dalį gražino nagrinėti šiam teismui iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-207-378/2021

Daiktinė teisė

Dėl daugiabučių namų savininkų bendrijos nario teisės gauti informaciją apie bendrijos veiklą ir (ne)privalomos išankstinės ginčų sprendimo ne teisme tvarkos

Ieškovės teismo prašė įpareigoti atsakovę daugiabučio namo savininkų bendriją (toliau – Bendrija) užtikrinti sąlygas atsakovės patalpose susipažinti su Bendrijos finansiniais dokumentais ir po susipažinimo pagal poreikį gauti ieškovių pasirinktų dokumentų kopijas, jas apmokant kiekvienos iš ieškovių lėšomis. Pirmosios instancijos teismas tenkino ieškinio dalį, o apeliacinės instancijos teismas sprendė priešingai – atmetė ieškinį. Ieškovė kasaciniame skunde nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas padarė nepagrįstą išvadą, jog ieškovės nesilaikė privalomos išankstinės ginčų sprendimo ne teisme tvarkos, nes atsakovės įstatuose nėra nustatytas toks ginčus nagrinėjantis organas, be to, nepagrįstai sutapatino ginčo tarp bendrijos nario ir bendrijos neteisminę nagrinėjimo tvarką su bendrijos nario teisės į informaciją įgyvendinimo tvarka.

Kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai taikė Lietuvos Respublikos daugiabučių gyvenamųjų namų ir kitos paskirties pastatų savininkų bendrijų įstatymo (toliau – DGNKPPSBI) 9 straipsnio 5 dalies ir 23 straipsnio 1 dalies nuostatas, todėl bendrijos nario teisę gauti informaciją apie bendriją ir šios teisės įgyvendinimą kreipiantis į bendriją nepagrįstai aiškino kaip ikiteisminę bendrijos narių ir jos valdymo ar kitų organų (jų narių) ginčų nagrinėjimo ne teisme tvarką. Šalys neginčijo, kad Bendrijos įstatuose nenustatyta ginčų nagrinėjimo tvarka, ginčus nagrinėjantis organas bei jų skyrimo taisyklės, taip pat kad Bendrijoje yra mažiau nei šimtas narių, todėl atsižvelgiant į DGNKPPSBI 9 straipsnio 5 dalies ir 23 straipsnio normas bei kasacinio teismo praktiką, ikiteisminė bendrijos narių ir jos valdymo ar kitų organų (jų narių) ginčų nagrinėjimo ne teisme tvarka tokioje bendrijoje nėra privaloma ir jos nesilaikymas nesukelia asmeniui, besikreipiančiam į teismą teisminės gynybos, neigiamų teisinių padarinių (CPK 137 straipsnio 2 dalies 3 punktas, 293 straipsnio 2 punktas, 296 straipsnio 1 dalies 1 punktas).

Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad narystė daugiabučio namo savininkų bendrijoje jos nariui (butų ir kitų patalpų (pastatų) savininkui) suteikia tam tikras teises ir pareigas, be kita ko, teisę į informaciją apie bendriją (DGNKPPSBI 14 straipsnio 7 dalis, 21 straipsnio 4 dalies 4 punktas). Teisė į informaciją apima ne tik teisę sužinoti, bet ir ja disponuoti. Šioje byloje nustatyta, kad Bendrijos nariai kreipėsi į atsakovę dėl susipažinimo su Bendrijos dokumentais, tačiau prašymai nebuvo tenkinti. Tik bylos nagrinėjimo metu atsakovė pateikė tam tikrus duomenis apie Bendrijos veiklą. Kasacinis teismas pažymėjo, kad tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teisme atsakovė laikėsi pozicijos, jog netikslinga ieškovėms pateikti susipažinti Bendrijos apskaitos dokumentus, atsiskaitomųjų sąskaitų išrašus, apskaitos registrus ir buhalterines sąskaitas, nes tokia teisė nesuteikta įstatymu, be to, nėra pagrindo abejoti tinkamu Bendrijos apskaitos vedimu. Kasacinis teismas konstatavo, kad, priešingai nei nusprendė apeliacinės instancijos teismas, byloje nustatytos aplinkybės, taip pat bylos šalių procesiniuose dokumentuose nurodyti argumentai leidžia daryti išvadą, jog atsakovė ne tik kvestionavo ieškovių teisę gauti Bendrijos finansinius dokumentus, su kuriais ieškovės siekė susipažinti tam, kad galėtų įsitikinti tinkamu Bendrijos veiklos, apskaitos vykdymu, bet ir tokių duomenų nepateikė. Atsižvelgdamas į tai, kad DGNKPPSBI 14 straipsnio 7 dalimi, 21 straipsnio 4 dalies 4 punktu ieškovėms yra suteikta teisė, o Bendrijos pirmininkui

nustatyta pareiga pateikti išsamią informaciją apie bendrijos organų sprendimus, bendrijos turtą, kaupiamąsias lėšas, įmokas ir kitus privalomus mokėjimus, susijusius su bendrijos veikla, pirmosios instancijos teismas pagrįstai įpareigojo atsakovę pateikti ieškovėms susipažinti Bendrijos finansinius dokumentus.

Kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir paliko pirmosios instancijos teismo sprendimą galioti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-67-421/2021

Dėl nuosavybės teisės pagal įgyjamąją senatį nustatymo

Pareiškėjai prašė pripažinti jų nuosavybės teisę įgyjamosios senaties būdu į garažus, buvusius garažų kooperatyve kariniame miestelyje. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atmetė pareiškimą.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad byloje dėl nuosavybės teisės įgijimo pagal įgyjamąją senatį fakto nustatymo, skirtingai nei byloje dėl juridinę reikšmę turinčių faktų nustatymo, kuriose prašoma nustatyti daiktų valdymo nuosavybės teise faktą, pareiškėjai neturi įrodyti, kad jie yra daiktų savininkai. Atvirkščiai, jie neturi būti daiktų, į kuriuos prašo pripažinti įgijus nuosavybės teisę įgyjamosios senaties pagrindu, savininkai. Jie turi įrodyti, kad yra tokių daiktų valdytojai, valdymas atitinka CK 4.68 straipsnio 1 dalyje nustatytas sąlygas, o daiktai gali būti privačios nuosavybės teisės objektais ir nepriklauso nei valstybei, nei savivaldybei bei nėra registruoti kitų asmenų (ne valdytojų) vardu.

Kasacinis teismas nurodė, kad sprendžiant dėl daikto valdymo teisėtumo turi būti vertinama, ar valdymo įgijimo pagrindas yra tapatus kuriam nors iš nuosavybės teisės įgijimo pagrindų, ir tik dėl susiklosčiusių specifinių aplinkybių asmuo netapo daikto savininku, taip pat ar daikto valdymas nebuvo įgytas pažeidžiant teisės aktus. Pažymėtina, kad CK 4.23 straipsnio 2 dalies nuostata, jog daikto valdymas laikomas teisėtu, kol neįrodyta priešingai, negali būti aiškinama kaip reiškianti, kad asmuo, pretenduojantis daiktą įgyti nuosavybės teise įgyjamosios senaties pagrindu, neturi nurodyti daikto teisėto įgijimo pagrindo, t. y. kurio nors iš nuosavybės teisės įgijimo pagrindų, ir nurodyti, kodėl jis šiuo pagrindu neįgijo nuosavybės teisės į daiktą. Toks minėtoje CK 4.23 straipsnio 2 dalies nuostatoje įtvirtintos normos aiškinimas išplaukia iš CK 4.70 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos sąžiningo įgijėjo sampratos, pagal kurią sąžiningu daikto įgijėju laikomas asmuo, kuris užvaldydamas daiktą turėjo būti pagrįstai įsitikinęs, kad niekas neturi daugiau už jį teisių į užvaldomą daiktą, – tai reiškia, kad tokiam asmeniui turi būti žinomas teisėtas pagrindas įgyti daikto valdymą, kuris jam suteikia daugiau teisių į daiktą nei kitiems asmenims. Šioje byloje nustatyta, kad vieni pareiškėjai garažų, į kuriuos prašė teismo pripažinti įgijus nuosavybės teisę įgyjamosios senaties pagrindu, valdymo teisėtumą kildina įrodinėdami, kad jie yra garažų statytojai, tai atitinka CK 4.47 straipsnio 4 punkte nustatytą nuosavybės teisės įgijimo pagrindą (naujo daikto pagaminimas), kiti įrodinėja, kad tapo teisėtais garažų valdytojais pirkimo–pardavimo sutarčių su garažų statytojais pagrindu, tai atitinka CK 4.47 straipsnio 1 punkte nustatytą nuosavybės teisės įgijimo pagrindą (nuosavybės teisės įgijimas pagal sandorius). Nors pareiškėjai teises į garažus sieja su pagrindais, kuriais įgyjama nuosavybės teisė, byloje nustatyta, kad jie šiais pagrindais neįgijo nuosavybės teisių, kadangi garažai buvo pastatyti karinio dalinio teritorijoje gavus karinio dalinio vado leidimą statyti garažus, t. y. garažų statyba buvo pradėta negavus statybos valstybinės priežiūros tarnybos leidimo, kuris turėjo būti gautas pagal garažų statybos metu galiojusį teisinį reglamentavimą, į bylą nepateikti įrodymai, pagrindžiantys garažų priėmimą naudoti valstybinėje komisijoje arba garažų įteisinimą Statybos įstatymo nustatyta tvarka. Neįgiję nuosavybės teisės naujo daikto sukūrimo pagrindu asmenys negalėjo šios teisės perleisti ir pirkimo–pardavimo sutarties pagrindu. Įvertinęs tai, kad šioje byloje nustatyta, jog garažai buvo pastatyti karinio dalinio teritorijoje gavus karinio dalinio vado leidimą, kasacinis teismas sprendė, kad pirmosios instancijos teismas nepagrįstai vertino, jog garažai buvo pastatyti savavališkai, t. y. pažeidžiant teisės aktų reikalavimus. Kadangi garažai buvo pastatyti karinio dalinio teritorijoje gavus karinio dalinio vado leidimą, jeigu būtų nustatyta, kad kai kurie iš jų buvo naujai sukurti (pastatyti) pareiškėjų, o kiti – asmenų, iš kurių pareiškėjai teises įgijo pirkimo–

pardavimo sutarčių pagrindu, kasacinio teismo vertinimu, būtų pagrindas pripažinti, kad garažų valdytojais pareiškėjai tapo teisėtai.

Kasacinis teismas nurodė, kad įgyjamosios senaties pagrindu nuosavybės teisė gali būti įgyjama tik į tokius daiktus, kurie, pirma, yra sukurti (suformuoti) taip, kad apskritai gali būti nuosavybės teisės objektai, antra, jie nuosavybės teise gali priklausyti privatiems asmenims, t. y. įstatymai nenustato draudimo tokius daiktus įgyti privačios nuosavybės teise. Be to, įgyjamosios senaties pagrindu nuosavybės teise negali būti įgyjami daiktai, kurie priklauso valstybei arba savivaldybei, arba yra registruoti kito asmens (ne valdytojo) vardu. Kasacinis teismas pažymėjo, kad CK 4.69 straipsnio 3 dalyje nėra nustatyta, jog įgyjamąja senatimi negali būti įgyjama nuosavybės teisė tik į tuos daiktus, kurie valstybei ar savivaldybei priklauso nuosavybės teise. Vadinasi, įgyjamąja senatimi negali būti įgyjama nuosavybės teisė į daiktus, kurie valstybei ar savivaldybei priklauso ne tik nuosavybės teise, bet ir kitu teisiniu pagrindu, kuris yra pakankamas pripažinti, kad valstybė arba savivaldybė turi daugiausia teisių į daiktą. Pagal naujausią Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamą praktiką, sprendžiant klausimą dėl turto priklausymo, būtina aiškintis turto kilmę, iš kokių finansavimo šaltinių jis buvo sukurtas. Jeigu turtas buvo sukurtas viešosios nuosavybės pagrindu, t. y. bendromis lėšomis ir darbu, jis tokiu ir turi būti laikomas. Kasacinis teismas nurodė, kad pagal įstatymo „Dėl SSRS karinių dalinių bei kitų karinių struktūrų neteisėtai valdomo turto ir sandorių Lietuvos Respublikos teritorijoje“ 2 straipsnyje nustatytą teisinį reguliavimą Lietuvos Respublikos, t. y. valstybės, nuosavybė yra ne visas SSRS karinių dalinių teritorijose, kurios buvo Lietuvos Respublikos teritorijoje, buvęs turtas, bet tik tas, kuris buvo sukurtas ar įgytas karinių dalinių, karinių įmonių ar su jų buvimu ir aptarnavimu susijusių SSRS organizacijų bei kitų struktūrų. Kadangi fiziniai asmenys nepriskirtini nė vienam iš minėtame straipsnyje nurodytų subjektų, jų lėšomis naujai sukurtas turtas, nors jis ir buvo karinio dalinio teritorijoje, negali būti laikomas valstybės nuosavybe minėto reguliavimo pagrindu. Kasacinis teismas taip pat konstatavo, kad pagal prigimtį, t. y. vertinant šiuo metu Lietuvoje galiojančio teisinio reguliavimo aspektu, garažų kooperatyvai vertintini ne kaip viešosios nuosavybės teisės subjektai, tuo metu vadinti valstybiniais juridiniais asmenimis, bet kaip privatūs juridiniai asmenys, tuo metu vadinti kooperatyvais, kurie skyrėsi ir nuo valstybinių kooperatinių organizacijų, kurių materialinį pagrindą sudarė ne viena nuosavybės forma, t. y. buvo investuojamos ir biudžetinės (valstybės) lėšos. Kasacinis teismas pažymėjo, kad atsižvelgiant į įgyjamosios senaties instituto paskirtį, į šioje byloje nustatytas faktines aplinkybes, jog garažai, į kuriuos pareiškėjai prašė pripažinti jų nuosavybės teisę įgyjamosios senaties pagrindu, buvo karinio dalinio teritorijoje, kuri perduota Lietuvai 1993 m. rugpjūčio 31 d., pareiškėjai naudojami karinio dalinio teritorijoje esančiais garažais nepertraukiamai, atvirai iki 2016 m. kovo 17 d., kai Panemunės seniūnija įspėjo dėl garažų griovimo, t. y. daugiau nei 22 metus po karinio dalinio teritorijos perdavimo Lietuvai, į tų garažų, kurie gali būti vertinami kaip fizinių asmenų lėšomis sukurti (pastatyti) nauji nekilnojamieji daiktai, pastatymo aplinkybes, vien tai, kad byloje nėra objektyvių ir pakankamų įrodymų, jog garažų statyba buvo vykdoma laikantis statybos procesą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų, nėra pagrindas pripažinti, kad garažai, į kuriuos pareiškėjai prašė pripažinti jų nuosavybės teisę įgyjamosios senaties pagrindu, negali būti privačios nuosavybės teisės objektai.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad bylą nagrinėję teismai nenustatė visų šiai bylai reikšmingų aplinkybių – netyrė aplinkybių, ar visi garažai buvo sukurti (pastatyti) kaip nauji nekilnojamieji daiktai pareiškėjų nurodytu būdu ir laikotarpiu; subjektų, per kuriuos valstybė ir atitinkamai savivaldybės įgyvendina, gina savo, kaip savininko, teises, neveikimo; pareiškėjų per visą garažų valdymo laikotarpį įdėtų asmeninių lėšų, darbo ir pastangų, taigi neatskleidė bylos esmės. Dėl to kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį ir pirmosios instancijos teismo sprendimą panaikino ir perdavė bylą nagrinėti pirmosios instancijos teismui iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-73-403/2021

Sutarčių teisė

Dėl vekselio, pasirašyto parašo faksimile (tikslia parašo kopija), teisinės galios

Ieškovės uždaroji akcinė bendrovė (toliau – bendrovė) ir jos vadovė teismo prašė pripažinti negaliojančiais du paprastuosius vekselius, panaikinti šių vekselių pagrindus išduotus vykdomuosius įrašus. Ieškovės (bendrovės vadovės) teigimu, ji nepasirašė vekselių nei kaip bendrovės vadovė, nei asmeniškai, kaip vekselių laiduotoja, taip pat nedavė sutikimo būti laiduotoja. Vekseliams pasirašyti panaudota jos parašo faksimilė. Pirmosios instancijos teismas atmetė ieškinį, o apeliacinės instancijos teismas sprendė priešingai – tenkino ieškinį.

Kasacinis teismas nurodė, kad, atsižvelgiant į vekselio išskirtinę galią, vekselio patikimumui civiliniuose santykiuose užtikrinti ir su vekseliu sietinoms asmenų teisėms apsaugoti Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatyme (toliau – ir ĮPVĮ) nustatyti griežti vekselio formalumo reikalavimai dėl vekselio išdavimo bei iš jo kylančių reikalavimo teisių įgyvendinimo tvarkos ir šių reikalavimų nesilaikymo teisiniai padariniai. Vieni iš nurodytų formalųjų reikalavimų – ĮPVĮ 77 straipsnio 1 dalyje išvardyti privalomi vekselio rekvizitai, būtini sudarant vekselį, kad jis įgytų vekselio teisinę galią. Vadovaujantis ĮPVĮ 77 straipsnio 1 dalies 7 punktu paprastajame vekselyje turi būti išrašanciojo paprastąjį vekselį asmens (paprastojo vekselio davėjo) parašas. Paprastųjų vekselių išrašymas, įforminimas ir naudojimas detalizuotas Vekselių naudojimo taisyklėse, patvirtintose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. rugsėjo 13 d. nutarimu Nr. 987, kurių 10 punkte nustatytas imperatyvus draudimas naudoti faksimiles išrašant vekselius. Tik tinkamai išrašytas ir visus rekvizitus turintis paprastasis vekselis turi paprastojo vekselio galią (ĮPVĮ 78 straipsnio 1 dalis, CK 1.101 straipsnio 9 dalis), o nesant nors vieno iš ĮPVĮ 77 straipsnyje išvardytų rekvizitų, vekselis neturi paprastojo vekselio galios, išskyrus įstatyme nustatytas išimtis. Vadovaudamasis šiomis nuostatomis, kasacinis teismas konstatavo, kad ne faksimilė, o tik vekselio davėjo parašas gali būti kvalifikuojamas kaip įstatyme nurodytas būtinas vekselio rekvizitas, kurio nesant dokumentas neturi vekselio galios.

Šioje byloje tarp šalių nėra ginčo dėl to, kad atitinkamuose paprastuosiuose vekseliuose panaudota vekselių davėjos ir vekselių laiduotojos parašo faksimilė, o ne parašas. Atsižvelgdamas į tai bei vadovaudamasis nurodytu teisiniu reguliavimu, kasacinis teismas sprendė, kad apeliacinės instancijos teismas pagrįstai pripažino ginčo vekselius neturinčiais vekselio galios. Tokiu atveju negalioja ir vekselių laiduotojos įsipareigojimai (ĮPVĮ 34 straipsnio 2 dalis, 79 straipsnio 3 dalis). Apeliacinės instancijos teismas taip pat pagrįstai atkreipė dėmesį į kasacinio teismo praktikoje suformuluotą nuostatą, kad, pripažinus paprastąjį vekselį neturinčiu vekselio galios, jeigu skolininkas nėra įvykdęs sandorio, kurio pagrindu buvo išduotas šis dokumentas, kreditorius tokį dokumentą gali panaudoti įrodinėdamas atitinkamų prievolių teisinių santykių egzistavimą. Kasacinis teismas pažymėjo, kad kasacinio skundo argumentai dėl vekselių davėjos ir laiduotojos nesąžiningumo panaudojant vekseliuose parašo faksimilę galėtų būti reikšmingi tuo atveju, jei kreditorius reikštų (ginčo atveju – nepareikšta) reikalavimą dėl vekseliuose nurodytų sumų priteisimo iš skolininkės (bendrovės) ir laiduotojos (jos vadovės) ar žalos atlyginimo iš asmenų, organizavusių paskolos gavimą iš atsakovės, įsipareigojusių užtikrinti paskolos grąžinimą vekseliu ir atsakingų už šio įsipareigojimo tinkamą neįvykdymą.

Kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo sprendimą nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-50-469/2021

Dėl sutartinės ir deliktinės atsakomybės atribojimo bendrosios rūpestingumo pareigos pažeidimo atveju

Ieškovė (draudimo bendrovė), išmokėjusi užsakovei draudimo išmoką dėl subrangovės padarytos žalos, prašė priteisti ją solidariai iš šių atsakovių: generalinių rangovių bei jų civilinę atsakomybę apdraudusios draudimo bendrovės ir subrangovės, kuri atliko rangos darbus įvykio, kurio metu kilo žala, metu. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai sprendė, kad deliktinė civilinė

atsakomybė kyla subrangovei, atlikusiai rangos darbus įvykio metu, ir iš jos priteisė ieškovei sumažintą jos reikalavime nurodytą sumą, bei atmetė kitą ieškinio dalį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje vienareikšmiškai įsitvirtinusi prancūziškosios tradicijos taisyklė *non-cumul des responsabilités contractuelle et délictuelle* (sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų sutapties draudimo), kuri suteikia prioritetą sutartinės atsakomybės taikymui. Dėl to, byloje sprendžiant sutartinės ir deliktinės atsakomybės atribojimo klausimą, visų pirma svarstyti, ar yra pagrindas taikyti sutartinę atsakomybę, ir tik konstatavus, kad žala nesusijusi su sutartiniais santykiais, gali būti taikoma deliktinė atsakomybė. Sutarties pažeidimas, lemiantis sutartinės atsakomybės atsiradimą, gali pasireikšti įvairiai. Įprastai pažeidimas įvyksta, kai pažeidžiamos sutarties vykdymo pareigos, t. y. tokio pobūdžio pareigos, kurios nustato, kas laikoma tinkamu sutarties įvykdymu. Jų turinys priklauso nuo sutarties esmės ir tikslo, sutarties rūšies ir šalių aptartų konkrečių sutarties sąlygų. Pagal CK 6.189 straipsnio 1 dalį sutartis įpareigoja atlikti ne tik tai, kas tiesiogiai joje nustatyta, bet ir visa tai, ką lemia sutarties esmė arba įstatymai, tai reiškia, kad, neatsižvelgiant į tai, kokias nuostatas pažeidė – įstatymo ar sutarties, šalių atsakomybė laikytina sutartine. Šioje teisės normoje nustatytas sutarties privalomumo ir vykdytinumo principas, kuriuo vadovaudamasis kiekvienas asmuo privalo tinkamai ir laiku vykdyti savo sutartines prievoles (CK 6.256 straipsnio 1 dalis), priešingu atveju atsiranda sutartinė civilinė atsakomybė už netinkamą prievolės įvykdymą (CK 6.256 straipsnio 2 dalis). Taigi sutarties tinkamo vykdymo pareigos gali būti pažeistos tiek pažeidus konkrečias šalių susitarimo nuostatas, tiek dispozityvias ir imperatyvias įstatymo nuostatas, kuriomis įtvirtinamos tam tikrų sutarčių tinkamo vykdymo taisyklės.

Kasacinis teismas nurodė, kad lūkesčio ir tikrumo intereso atribojimas, priešingai nei nusprendė bylą nagrinėję teismai, nėra vienintelis ir pakankamas kriterijus atriboti deliktinę atsakomybę nuo sutartinės, nes šiuolaikinė sutarčių teisė gali ginti tiek lūkesčio, tiek tikrumo interesus, o deliktų teisė – ne tik tikrumo, bet ir lūkesčio (pavyzdžiui, grynai ekonominio pobūdžio žala). Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad sutarčių teisėje ypatingą vaidmenį atlieka sąžiningumo principas. Viena iš svarbiausių šio principo išraiškos formų yra šalių tarpusavio bendradarbiavimo pareiga sutartinių santykių metu (CK 6.200 straipsnis). Kasacinis teismas pažymėjo, kad netinkamas bendradarbiavimo pareigos įgyvendinimas, t. y. jos neįgyvendinimas, gali lemti, kad sutarties tikslas – jos tinkamas įvykdymas – nebus pasiektas. Todėl sutarties pažeidimu, kurio pagrindu gali kilti sutartinė atsakomybė, laikytinas ir netinkamas šalių tarpusavio bendradarbiavimo pareigos įgyvendinimas. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad iš sutarties kyla ne tik jos tinkamą įvykdymą apibrėžiančios pareigos, taip pat ne tik sutarties tinkamą įvykdymą užtikrinanti šalių tarpusavio bendradarbiavimo pareiga, bet taip pat bendroji rūpestingumo pareiga. CK 6.246 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad veiksmų neteisėtumas kaip civilinės atsakomybės (tiek sutartinės, tiek deliktinės) sąlyga gali būti suprantamas ne tik kaip sutartyje ar įstatymuose nustatytos prievolės nevykdymas ar netinkamas vykdymas, įstatymo reikalavimų nepaisymas, bet ir bendro pobūdžio pareigos elgtis rūpestingai pažeidimas. Įprastai bendroji rūpestingumo pareiga visų pirma siejama su generalinio delikto idėja, kuri yra įtvirtinta CK 6.263 straipsnio 1 dalyje. Tačiau tiek kasacinio teismo praktikoje, tiek teisės doktrinoje pripažįstama, jog ši pareiga egzistuoja ir sutarčių teisėje bei gali būti civilinės atsakomybės pagrindu. Kasacinis teismas išaiškino, kad tuo atveju, jeigu bendroji rūpestingumo pareiga pažeidžiama vykdant sutartį, t. y. siekiant jos tikslo (sutarties rezultato), tai šios pareigos pažeidimo prigimtis yra išimtinai sutartinio pobūdžio. Kasacinis teismas pažymėjo, kad toks sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindų atribojimas, prioritetą suteikiant sutartinės atsakomybės taikymui, itin svarbus ir reikšmingas tampa tais atvejais, kai sutarčiai įvykdyti pasitelkiami tretieji asmenys (CK 6.257 straipsnis). Tokiu atveju deliktinės atsakomybės taikymas pasitelktam trečiajam asmeniui reikštų įstatymo ir sutarčių apibrėžto rizikos paskirstymo tarp sutartinių santykių dalyvių, tuo pačiu ir sutarties uždarmo principo paneigimą. Ginčo atveju buvo pažeista bendroji rūpestingumo pareiga, ji pažeista vykdant rangos sutartį – subrangovei atliekant konkrečius rangos sutarties dalyką sudarančius darbus, tačiau nesilaikant darbų saugos reikalavimų. Dėl to, kasacinio teismo vertinimu, žala kyla iš neteisėtų veiksmų vykdant sutartį, t. y. nesilaikant bendrosios rūpestingumo pareigos ir taip padarant užsakovei žalos. Šiuo atveju taikytina *non cumul* taisyklė ir

sutartinės atsakomybės prioritetas prieš deliktinę. Tokioje situacijoje gintinas tikrumo interesas pagal sutartį, nes žala padaryta vykdant rangos sutartyje numatytus darbus.

Kasacinis teismas konstatavo, kad teismai nepagrįstai sprendė, jog sutartinė atsakomybė rangovui gali kilti pažeidus tik pagrindines pareigas pagal rangos sutartį – tinkamai atlikti rangos darbus, pvz., statybos darbus statomo objekto atžvilgiu, ir užtikrinti šio objekto kokybę bei jo negadinti. Kasacinis teismas sprendė, kad byla nagrinėję teismai, netinkamai taikydami ir aiškindami materialiosios teisės normas, reglamentuojančias sutartinės ir deliktinės civilinės atsakomybės pagrindus, padarė nepagrįstas išvadas dėl subrangovės, vykdžiusios darbus įvykio metu, deliktinės civilinės atsakomybės.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-44-313/2021

Dėl generalinio rangovo ir subrangovo rizikos ir atsakomybės paskirstymo taisyklių ir užsakovės bendradarbiavimo pareigos pažeidimo

Ieškovė (draudimo bendrovė) nurodė, kad išmokėjo nukentėjusiam asmeniui (užsakovei pagal rangos sutartį) draudimo išmoką dėl įvykusio įvykio, kurio metu subrangovei vykdant darbus (įrengiant triukšmą mažinančias užtvaras greta geležinkelio bėgių), pervažoje susidūrė užsakovei priklausantis lokomotyvas bei subrangovei priklausantis ekskavatorius. Užsakovė buvo sudariusi rangos sutartį su dviem generalinėmis rangovėmis, kurios pasitelkė subrangovę, o ši – dar vieną subrangovę, kuriai vykdant darbus įvyko minėtas draudžiamasis įvykis. Ieškovė prašė teismo išmokėtą draudimo išmoką priteisti solidariai iš šių atsakovių: generalinių rangovių bei jų civilinę atsakomybę apdraudusios draudimo bendrovės ir subrangovės, kuri atliko rangos darbus įvykio metu. Pirmosios instancijos teismas tenkino ieškinio dalį, t. y. sumažino reikalavime nurodytą sumą ir ją priteisė iš vienos atsakovės – subrangovės, o apeliacinės instancijos teismas pakeitė pirmosios instancijos teismo sprendimą, sumažindamas iš nurodytos atsakovės priteisto žalos atlyginimo dydį.

Kasacinis teismas nurodė, kad santykiams tarp užsakovo, rangovo ir subrangovo reguliuoti yra skirta tik viena, tačiau pakankamai išsami, CK 6.650 straipsnyje (kuris taikomas statybos rangos santykiams CK 6.644 straipsnio 2 dalies pagrindu) įtvirtinta taisyklių sistema. Šio straipsnio 2 ir 3 dalyse iš esmės įtvirtintos dvi taisyklės, kurios draudžia užsakovui ir subrangovui vienas kitam reikšti reikalavimus ir teisiškai atsakyti vienas kitam, t. y. reikia paisyti sutartinių santykių užsakovas–rangovas ir rangovas–subrangovas grandinės, kai jungiamoji grandis tarp užsakovo ir subrangovo yra (generalinis) rangovas. Kasacinio teismo vertinimu, CK 6.650 straipsnio nuostatos, atspindinčios sutarties privalomumo ir sutarties uždarmo principus esant užsakovo–rangovo–subrangovo sutarčių grandinei, iš esmės reiškia sutarčių grandinės santykio nepertraukiamumą ir negalėjimą „šokinėti per grandis“ – šalys tarpusavio reikalavimus esant sutarčių grandinei gali reikšti tik tai šaliai (-ims), su kuria (-iomis) yra susisaisčiusios sutartimi. Nurodytos užsakovo–rangovo–subrangovo tarpusavio santykius ir jų riziką paskirstančios CK 6.650 straipsnio 3 ir 4 dalyse esančios taisyklės, kad užsakovas turi reikalavimo teisę tik į rangovą, bet ne subrangovą ar jo subrangovą, užtikrina teisėtus lūkesčius, teisinį tikrumą ir stabilumą.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad pagal CK 6.650 straipsnio 3 dalį generalinis rangovas atsako už subrangovo sukeltą žalą dėl bendrosios rūpestingumo pareigos pažeidimo, kai šis pažeidimas patenka į sutarties vykdymo sferą. Tai reiškia, kad užsakovės (jos teisės subrogacijos tvarka perėmusios ieškovės) reikalavimas dėl subrangovės sukeltos žalos vykdant rangos darbus atlyginimo, remiantis CK 6.650 straipsnio 3 dalimi, turi būti nukreiptas atsakovėms generalinėms rangovėms, bet ne subrangovei. Kasacinis teismas sprendė, kad ginčo atveju, kai žala turtui padaryta pažeidus iš rangos sutarties kylančią bendrąją rūpestingumo pareigą, tokio žalos atlyginimo klausimas spręstinas taikant sutartinę civilinę atsakomybę, priešingai nei sprendė byla nagrinėję teismai, ginčo santykiams taikytina CK 6.650 straipsnio 3 dalis, tačiau negalima nukreipti reikalavimo generalinio delikto pagrindu tiesiogiai žalą padariusiam subrangovui, taigi, šiuo atveju negalima solidarioji generalinių rangovių ir subrangovės civilinė atsakomybė, nes nėra solidariosios atsakomybės taikymo sąlygų.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad bendradarbiavimo pareiga kyla išimtinai iš sutartinių teisinių santykių, delikto atveju tokia pareiga neegzistuoja. Ginčo atveju žalos atsiradimą iš esmės lėmė tai,

kad užsakovės ir darbus vykdžiusios subrangovės darbuotojai tarpusavyje nebendradarbiavo pakankamai, nes įvykio dieną nebuvo susisiekti ir dar kartą susitarta dėl planuojamų darbų, nors tokia praktika buvo susiklosčiusi. Taigi atsiradusi žala yra tiek netinkamo užsakovo ir subrangovo bendradarbiavimo, tiek bendrosios rūpestingumo pareigos nesilaikymo pasekmė.

Kasacinis teismas sprendė, kad pirmosios instancijos teismas, atsižvelgdamas į šioje nutartyje pateiktus išaiškinimus, iš naujo nagrinėdamas bylą, turėtų vertinti atsakovių generalinių rangovių sutartinės civilinės atsakomybės sąlygas, nustatyti aplinkybes, susijusias su atsakovės (generalinių rangovių civilinės atsakomybės draudikės) pareiga atlyginti žalą pagal rangovų civilinės atsakomybės draudimo sutartį – generalinių rangovių civilinės atsakomybės draudimo sutarties suteikiamos draudimo apsaugos apimtimi, įvykio pripažinimu (ne)draudžiamuoju. Kasacinis teismas panaikino bylą nagrinėjusių teismų procesinius sprendimus ir perdavė bylą nagrinėti pirmosios instancijos teismui iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-44-313/2021

Deliktinė atsakomybė

Dėl antstolio civilinės atsakomybės taikant priverstinio vykdymo priemones – išieškojimą iš skolininko lėšų ir darbo užmokesčio

Ieškovas (skolininkas) prašė priteisti iš antstolio žalos atlyginimą – nepagrįstai išieškotas darbo užmokesčio lėšas. Ieškovas nurodė, kad antstolis, vykdydamas skolos išieškojimą vykdomojoje byloje, vienu iš savo patvarkymų kreipėsi į ieškovo darbdavę dėl išskaitų iš jam mokamo darbo užmokesčio; kitu patvarkymu kreipėsi į ieškovo banko įstaigą, į kurią pervedamas ieškovo darbo užmokeskis po darbdavės atliktų išskaitų pagal pirmąjį patvarkymą, kad visos į ieškovo sąskaitas gautos lėšos būtų pervestos į antstolio sąskaitą skolai išieškoti. Ieškovo nuomone, antstolis be teisėto pagrindo vykdė dvigubą išieškojimą iš ieškovo darbo užmokesčio. Pirmosios instancijos teismas atmetė ieškinį. Apeliacinės instancijos teismas tenkino ieškinio dalį.

Šioje byloje nustatyta, kad ieškovui (skolininkui) per 14 dienų nepateikus antstoliui duomenų apie jo sąskaitoje esančių lėšų kilmę, susidarė tokia situacija, kad iš ieškovo darbo užmokesčio buvo išieškoma du kartus, t. y. darbdavė vykdė antstolio patvarkymą dėl išskaitų iš darbo užmokesčio atlikimo, taip pat per Piniginių lėšų apribojimų informacinę sistemą (toliau – PLAIS) buvo nurašomos ieškovo lėšos iš sąskaitos, į kurią darbdavė pervedavo ieškovo darbo užmokesčių jau po atliktų išskaitų. Kasacinis teismas nurodė, kad sprendžiant dėl tokių antstolio veiksmų, kai iš ieškovo darbo užmokesčio buvo faktiškai ieškoma du kartus, teisėtumo, svarbus yra teisinis reguliavimas, taip pat vykdymo proceso dalyvių elgesys. Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad išskaitų iš skolininko darbo užmokesčio dydžius reglamentuoja CPK 736 straipsnis ir negalima viršyti šiame straipsnyje nustatytų išskaitų dydžių. Tačiau vien aplinkybė, kad šiuo konkrečiu atveju buvo viršyti minėti išskaitų dydžiai, pati savaime nepatvirtina atsakovo atliktų veiksmų neteisėtumo. Remiantis Sprendimų vykdymo instrukcijos (2017 m. rugsėjo 21 d. įsakymo Nr. 1R-239 redakcija, galiojusi 2017–2018 metais, atsakovui vykdant šioje byloje ginčijamus išieškojimus) 7².2, 7².3, 89 punktais, skolininkas turi teisę per 14 dienų nuo antstolio nurodymo priverstinai areštuoti ir (ar) nurašyti lėšas, esančias kredito ar kitoje mokėjimo sąskaitoje, išsiuntimo skolininkui dienos pateikti antstoliui dokumentus, įrodančius, kad areštuotos (nurašytos) lėšos, į kurias negali būti nukreiptas išieškojimas. Nors teisės normos nustato skolininko teisę, o ne pareigą, pateikti minėtus dokumentus, tačiau kartu yra nustatomi šios skolininko teisės neįvykdymo teisiniai padariniai – tokios lėšos išmokamos išieškotojui (7².2 punktas, 89 punkto 2 pastraipa). Kasacinio teismo vertinimu, sisteminė nurodytų teisės normų analizė leidžia daryti išvadą, kad net ir tuo atveju, jeigu antstolis areštavo ir (ar) nurašė lėšas, į kurias negali būti nukreiptas išieškojimas, tačiau skolininkas nepasinaudojo teise pateikti antstoliui dokumentus, patvirtinančius, kad į šias lėšas negalima nukreipti išieškojimo, šios lėšos turi būti išmokamos išieškotojui. Antstoliui nėra palikta kitokio elgesio diskrecijos. Kadangi tokios lėšos nurodytu atveju (skolininkui nepateikus antstoliui dokumentų, patvirtinančių, kad į jas negalima nukreipti

išieškojimo) turi būti išmokėtos išieškotojui, tai tokių antstolio veiksmų (šių lėšų išmokėjimo išieškotojui) negalima pripažinti neteisėtais.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad antstolio galimybės sužinoti skolininko turimo turto, lėšų kilmę vykdymo procese, skolininkui nebendradarbiaujant, yra ribotos. Būtent skolininkas, siekdamas kuo greitesnio vykdymo proceso pabaigos, yra (turi būti) suinteresuotas atitinkamų duomenų antstoliui atskleidimu ir dokumentų pateikimu, ypač tais atvejais, kai iš atitinkamo turto, lėšų nėra galimas išieškojimas. Šioje byloje teismų nustatyta ir ieškovas šių aplinkybių neginčija, kad ieškovas su antstoliu nebendradarbiavo, vykdymo proceso eiga aktyviai nesidomėjo, jokių dokumentų, prašymų (metus laiko po to, kai buvo pradėtos taikyti priverstinio vykdymo priemonės) neteikė, antstolio veiksmų neskundė. Be to, ieškovas taip pat yra savo darbdavės atstovas, jis pats vykdė išskaitas iš savo darbo užmokesčio, o darbo užmokesčio likusią po išskaitų dalį pervesdavo į banko sąskaitą, žinodamas, kad ji yra areštuota, o joje esančios lėšos nurašomos per PLAIS. Toks ieškovo elgesys, kai jis, tinkamai informuotas apie pradėtą vykdymo procesą ir žinodamas apie jam taikomas priverstinio vykdymo priemones, nebendradarbiauja su antstoliu, neatsiskaito su išieškotoju, negali būti vertinamas kaip sąžiningas.

Kasacinis teismas konstatavo, kad ginčo atveju nenustatyta atsakovo neteisėtų veiksmų, kaip būtinosios antstolio deliktinės atsakomybės taikymo sąlygos. Nenustačius atsakovo neteisėtų veiksmų, nėra pagrindo taikyti atsakovui deliktinę atsakomybę. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo sprendimą ir paliko pirmosios instancijos teismo sprendimą galioti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-28-378/2021

Viešieji pirkimai

Dėl tiekėjų pasiūlymų pakartotinio vertinimo

Šioje byloje ieškovė UAB „MT Group“ (toliau – ieškovė) ginčijo atsakovės AB „Amber Grid“ (toliau – atsakovė, perkantysis subjektas) sprendimą pakartotinai vertinti tiekėjų, įskaitant ūkio subjektų grupės UAB „MT Group“ ir „Rafako S.A.“ (toliau kartu – tiekėjas), galutinius pasiūlymus, pateiktus viešajame pirkime dėl dujotiekių jungties tarp Lenkijos ir Lietuvos Respublikos statybos darbų (toliau – Pirkimas), po to, kai perkantysis subjektas susipažino su tiekėjų pasiūlymų techniniais duomenimis ir galutinėmis kainomis. Be to, ieškovė ginčijo atsakovės sprendimą po pakartotinio pasiūlymų vertinimo sumažinti tiekėjo pasiūlymui anksčiau paskirtų balų skaičių pagal atitinkamus ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijus. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai tenkino ieškovės dalį reikalavimų – panaikino atsakovės sprendimo dalį, kuria sumažinti tiekėjo pasiūlymui anksčiau paskirti ekonominio naudingumo balai pagal du iš penkių pasiūlymo vertinimo kriterijų. Ieškovė kasaciniame skunde ginčija pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų motyvus, kuriais pats pakartotinis pasiūlymų vertinimas ir perkančiojo subjekto sprendimas, atlikus tiekėjo Pajėgumų paskirstymo plano vertinimą, neskirti ekonominio naudingumo balų pagal pasiūlymo vertinimo kriterijų K2, pripažintas teisėtu.

Kasacinis teismas nurodė, kad Lietuvos Respublikos pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų, įstatyme (toliau – KPI) (taip pat Viešųjų pirkimų įstatymo (toliau – VPI)) atskirai nereguluotas pakartotinis pasiūlymų vertinimo mechanizmas, jis išplaukia iš teismų praktikos. Kasacinio teismo praktikoje iš esmės pripažįstama perkančiųjų organizacijų (subjektų) teisė persvarstyti savo sprendimus dėl pasiūlymų vertinimo, ši teisė neturėtų priklausyti tik nuo pasiūlymų vertinimo tvarkos, įtvirtintos KPI (VPI) ar Pirkimo sąlygose.

Kasacinis teismas nesutiko su ieškovės pozicija, kad, perkančiajam subjektui žinant galutinių pasiūlymų kainas, tiekėjams turi būti leidžiama į pakartotinio pasiūlymų vertinimo procedūrą pateikti atnaujintus pasiūlymus, siekiant užtikrinti viešojo pirkimo procedūrų skaidrumą. Kasacinio teismo vertinimu, atskirai nereguluotas pakartotinis pasiūlymų kainų pateikimas, kai pirminiai pasiūlymai jau buvo pateikti ir įvertinti, viršytų ne tik perkančiųjų subjektų (organizacijų) pasitaikymo esmę ir

tikslus, bet ir būtų nesuderinamas su kitų viešojo pirkimo dalyvių ir (ar) tiekėjų, nepateikusių pasiūlymų, lygiateisiu interesų užtikrinimu. Nėra svarbu, dėl kokių priežasčių vieniems tiekėjams leidžiama pateikti naujus pasiūlymus (jų dalis), jei kitiems tokia teisė nesuteikiama. Taigi, teisiškai vienodoje padėtyje turėtų atsidurti visi ūkio subjektai. Kasacinis teismas pažymėjo, kad nors neginčytina, jog iš anksto išviešintos pasiūlymų dvipakopės vertinimo tvarkos nesilaikymas sudaro papildomas prielaidas pažeisti skaidrumo principą, tačiau vien ši aplinkybė *per se* (savaime) nesuponuoja šio imperatyvo sulaužymo. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad, net ir esant vienpakopei pasiūlymų vertinimo sistemai, kai tiekėjų pasiūlymų techniniai duomenys ir kaina vertinami (šiems elementams suteikiami balai) vienu metu, pakartotinis pasiūlymų ekonominio naudingumo vertinimas suponuoja lygiai tokią pačią skaidrumo pažeidimo riziką, nes pakartotinio vertinimo metu kaina jau būna viešai žinoma.

Kasacinis teismas taip pat nepritarė ieškovės argumentams dėl ribojimo pakartotinai vertinti pasiūlymų informaciją, jei ši yra ne kiekybinio, o kokybinio pobūdžio. Teismo vertinimu, neretai viešojo pirkimo sąlygos turinio kvalifikavimas kaip kiekybinio ar kokybinio pobūdžio gali būti pernelyg komplikuoatas, ypač kai šie aspektai koegzistuoja. Iš tiesų, sprendžiant dėl pakartotinio pasiūlymų vertinimo teisėtumo, daug svarbiau nustatyti atitinkamų kriterijų objektyvumą, galimybę patikrinti jų taikymo rezultata. Tiekėjai gali inicijuoti peržiūros procedūrą dėl jų ar kitų dalyvių atžvilgiu priimto naujo sprendimo, o tai lemia poreikį nustatyti skundžiamo perkančiojo subjekto (perkančiosios organizacijos) sprendimo pagrindus, jų taikymo tinkamumą. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas darė išvadą, kad pagrindai – atitinkamų darbų ir personalo nurodymas Pajėgumų paskirstymo plane, dėl kurių ieškovei po pakartotinio pasiūlymo vertinimo buvo sumažintas anksčiau suteiktų balų skaičius, yra objektyvūs ta prasme, kad juos galima patikrinti pagal Pirkimo sąlygų turinį, jų aiškinimą, nustatyti, ar pirmą kartą balai buvo suteikti klaidingai ar ne, ar naujas pasiūlymų vertinimas atitinka Pirkimo dalyvių lygiateisiškumą.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad tiekėjų pasiūlymų pakartotinis vertinimas pagal gautą pretenziją ir paties perkančiojo subjekto iniciatyva nėra lygiavertės situacijos, todėl tiekėjai turi teisę skirtingais pagrindais kvestionuoti tokius veiksmus. Kai perkančioji organizacija (perkantysis subjektas), gavusi(ęs) pretenziją, iš naujo vertina atitinkamo tiekėjo pasiūlymą ir sprendžia dėl skundžiamo savo sprendimo teisėtumo, tai laikytina ne priimto sprendimo persvarstymu, o tiesiog VPI (KPI) nustatytu pretenzijos nagrinėjimu. Dėl perkančiojo subjekto teisės kvestionuoti paties priimtus sprendimus atkreiptinas dėmesys į jo pareigą objektyviai ir kruopščiai vykdyti viešojo pirkimo procedūras, užtikrinti viešųjų pirkimų principų laikymąsi ir tikslo pasiekimą (KPI 29 straipsnis).

Perkančiųjų subjektų (organizacijų) pasitaikymo mechanizmas ir jo taikymas nėra absoliučiai diskreciškas, beribis. Kasacinis teismas darė išvadą, kad tiekėjai iš esmės gali ginčyti perkančiųjų organizacijų (subjektų) sprendimus pakartotinai vertinti tiekėjų pasiūlymus bet kuriuo iš šių pagrindų: dėl to, ar tiekėjams buvo apskritai ir (ar) tinkamai paaiškinta, dėl kokių priežasčių priimtas sprendimas pakartoti pasiūlymų vertinimą, ir ar šios priežastys objektyvios (pastebėta ar pranešta klaida, Viešųjų pirkimų tarnybos įpareigojimas ir pan.); dėl to, ar pakartotinio pasiūlymų vertinimo priežastys pagrįstos išimtinėmis aplinkybėmis, pavyzdžiui, ar pirkimo procedūros (objektas) yra specifinės, sudėtingos; dėl to, ar kriterijai, pagal kuriuos atliktas pirminis ir pakartotinis pasiūlymų vertinimas, objektyvūs, patikrinami, ar pakartotinai taikomos viešojo pirkimo sąlygos turinys suponuoja platų ar siaurą aiškinimo rezultata (pavyzdžiui, pagal techninę specifikaciją galima pateikti kelis panašius techninius sprendinius); dėl to, ar pakartotinis vertinimas visiems atitinkamoje padėtyje esantiems ūkio subjektams atliekamas lygiateisiškai, taikant tokius pačius ir tokios pačios apimties vertinimo veiksmus.

Kasacinis teismas sprendė, kad bylą nagrinėję pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai tinkamai aiškino Pirkimo sąlygų reikalavimus, pagal kuriuos galėjo būti skiriami ekonominio naudingumo balai pagal pasiūlymo vertinimo kriterijų K2.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-39-378/2021

Dėl perkančiojo subjekto veiksmų užtikrinant tiekėjo teisę į savo interesų gynybą teisėtumo

Vienas iš ieškovės reikalavimų byloje – įpareigoti atsakovę kreiptis į Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos koordinavimo komisiją (toliau – Saugumo komisija), siekiant įvertinti tiekėjų „KRS-Beltruboprovodstroj“ ir „Alvora-ŠDS“ atitiktį nacionalinio saugumo interesams, o Saugumo komisijai nusprendus, kad jie netenkina nacionalinio saugumo interesų, tokį pasiūlymą atmesti viešajame pirkime dėl dujotiekių jungties tarp Lenkijos ir Lietuvos Respublikos statybos darbų (toliau – Pirkimas). Ieškovės teigimu, atsakovė sukūrė konkurencinį pranašumą Pirkimo laimėtojai tiekėjui „Alvora-ŠDS“, nes jo atitiktis nacionalinio saugumo interesams patikra buvo atliekama, kai atsakovė parengė Saugumo planą, o ekonomiškai naudingiausių pasiūlymą pateikęs dalyvis „KRS-Beltruboprovodstroj“ buvo pašalintas iš Pirkimo procedūrų dėl neatitikties nacionalinio saugumo interesams, kurių atitiktis buvo vertinta dar nesant parengtam nurodytam Saugumo planui. Ieškovės nuomone, atsakovės vykdyto Pirkimo laimėtojas kelia realią grėsmę ir rizikas nacionalinio saugumo interesams. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai sprendė, kad ieškovė negali būti laikoma suinteresuotu subjektu dėl nurodytų reikalavimų, susijusių su atitikties nacionalinio saugumo interesams patikros rezultatais; be to, Saugumo komisijos sprendimai gali būti skundžiami ne bendrosios kompetencijos teismui, o Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka.

Kasacinio teismo vertinimu, atsižvelgiant į tai, kad atitiktis nacionalinio saugumo interesams apsaugos aspektu tikrinami ne visi viešojo pirkimo konkurso dalyviai, o tik laimėtojas, pirmiau nurodytas teisėtumo (konkurencinio pranašumo) pagrindas, iš esmės atitinkantis tiekėjų lygiateisiškumo principą, nėra aktualus. Kasacinis teismas pažymėjo, kad ieškovė Pirkimo laimėtojo atžvilgiu galimai taikytą konkurencinį pranašumą iškelia ne dėl savęs, o dėl iš Pirkimo pašalinto tiekėjo. Be to, ieškovė nepagrindė, ar Saugumo komisija, pakartotinai atlikdama vertinimą pagal siauresnės apimties tikrinimo pagrindus (nevertinant Saugumo planą), vieną kartą pritarusi sandoriui, apskritai galėtų priėti prie kitokio vertinimo. Kasacinis teismas sutiko su bylą nagrinėjusių teismų padarytomis išvadomis, kad nagrinėjamu atveju tiekėjo atitiktis nacionalinio saugumo interesams vertinimas nepatenka į perkančiojo subjekto kompetenciją, atitinkamai ir ieškovės argumentai, susiję su tiekėjų nacionalinio saugumo patikros rezultatais, atlikti pakartotinę patikrą, kurie keliami tiek pretenzijoje, tiek ieškinyje, negali būti nagrinėjamo ginčo dalykas.

Kasacinis teismas konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas, remdamasis tiek teisiniu reguliavimu, tiek įvertinęs Pirkimo sąlygų aktualias nuostatas, pagrįstai sprendė, jog perkančiojo subjekto veiksmai tiekėjo atitikties nacionalinio saugumo interesams patikros procese pasireiškia tik tokiais patikrai reikalingų dokumentų iš tiekėjo gavimu (surinkimu). Kitaip tariant, tiekėjo ir sandorio su juo atitiktis nacionalinio saugumo interesams perkantysis subjektas nevertina, nes tai yra Saugumo komisijos kompetencija, kurios priimti sprendimai gali būti skundžiami ne bendrosios kompetencijos teismui, o Vilniaus apygardos administraciniam teismui.

Kasacinis teismas sprendė, kad bylą nagrinėję teismai padarė pagrįstą išvadą, jog ginčo atveju ieškovė iš esmės nepagrindė savo teisinio suinteresuotumo ginčyti Pirkimo metu atliktos atitikties nacionalinio saugumo interesams patikros, atitinkamai ir reikalauti pakartotinės anksčiau nurodytų tiekėjų patikros. Be kita ko, teismų pagrįstai pripažinta, kad ieškovės argumentai ir reikalavimai, susiję su atitikties nacionalinio saugumo interesams patikros rezultatais, laikytini pareikštais netinkamam subjektui, dėl to nenagrinėtini.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-39-378/2021

Dėl peržiūros procedūrų veiksmingumo užtikrinimo

Byloje, be kita ko, keliamas klausimas, ar ieškovės pateikta pretenzija laikytina pakartotinė ir pateikta pavėluota. Atsakovė (perkantysis subjektas) pirmą kartą pasiūlymų eilę sudarė 2019 m. rugpjūčio 1 d. Dėl šio sprendimo buvo inicijuota peržiūros procedūra (pateikta pretenzija ir paduotas ieškinys teismui), tačiau pirmosios instancijos teismas atsakovės prašymu 2019 m. lapkričio 8 d. nutraukė bylą, nes pats perkantysis subjektas panaikino ginčijamus viešojo pirkimo dėl dujotiekių

jungties tarp Lenkijos ir Lietuvos Respublikos statybos darbų (toliau – Pirkimas) rezultatus (pirkimo eilę) ir informavo teismą, kad atliks pakartotinį pasiūlymų vertinimą. Naujoji pasiūlymų eilė sudaryta 2019 m. gruodžio 10 d., ieškovė pretenziją pateikė 2019 m. gruodžio 20 d. (toliau – Pretenzija), tačiau atsakovė ją paliko nenagrinėta, nes, jos vertinimu, tiekėjos pretenzija pateikta pavėluota ir iš dalies dėl tų pačių ginčo klausimų, kurie buvo keliami pirmosios peržiūros procedūros metu. Perkantysis subjektas su Pirkimo laimėtoju sudarė viešojo pirkimo sutartį 2019 m. gruodžio 23 d.

Kasacinis teismas dėl pirmiau nurodytų aplinkybių nagrinėjo klausimą, ar viešojo pirkimo sutartis buvo sudaryta (ne)pažeidus (Lietuvos Respublikos pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų, įstatymo (toliau – KPI) 109 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą atidėjimo terminą. Vienas iš esminių teisės klausimų, dėl kurio nesutarė ginčo šalys, ar perkantysis subjektas privalo nesudaryti viešojo pirkimo sutarties per atidėjimo terminą net ir tais atvejais, kai jam buvo pateikta ir jo palikta nenagrinėta pakartotinė pretenzija. Kasacinis teismas pažymėjo, kad tiekėjai peržiūros procedūros metu turi veikti socialiai atsakingai ir sąžiningai. Aiškindamas Lietuvos Respublikos pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų, įstatymo (toliau – KPI) 109 straipsnio 1 dalies nuostatas, pagal kurias neprivaloma nagrinėti pretenzijų, teikiamų pakartotinai dėl to paties perkančiojo subjekto priimto sprendimo arba atlikto veiksmo, kasacinis teismas priminė savo ankstesnę praktiką, kad perkantieji subjektai negali ignoruoti pavėluotai pateiktų pretenzijų, o privalo jas nagrinėti ir gali dėl to jas palikti nenagrinėtomis. Jei dėl pakartotinai pateiktos pretenzijos apskritai nesprenžžiama įstatymo nustatyta tvarka, tiekėjai turi teisę į pateikti ieškinį taikant reguliavimą, kai pretenzija buvo neišnagrinėta. Kita vertus, pirmiau nurodyta pretenzijų nagrinėjimo eigos situacija nedaro įtakos atidėjimo termino taikymui, nes šis susijęs tik su viešojo pirkimo sutarties sudarymo ribojimu, o ne su ieškinio senaties termino taikymu. Jei atidėjimo terminas (KPI 109 straipsnio 2 dalis) būtų taikomas visais atvejais nuo atsakymo į pretenziją, nepriklausomai nuo to, ar ji (ne)pakartotinė ir (ar) (ne)pavėluota, taip pat kaip perkantieji subjektai (perkančiosios organizacijos) dėl jų sprendė, tiekėjams būtų sudarytos prielaidos nepagrįstai vilkinti viešojo pirkimo procedūras vis iš naujo teikiant pretenzijas, tik dėl kurių pateikimo fakto negalėtų būti sudaroma viešojo pirkimo sutartis. Tokia situacija ne tik nederėtų su tiekėjų socialiniu atsakingumu, bet ir pakenktų peržiūros procedūrų operatyvumui. Taigi, jei perkantysis subjektas atmeta tiekėjo pretenziją, be kita ko, dėl to, kad ji pateikta kaip pakartotinė ar pavėluota, toks sprendimas neatnaujiną atidėjimo termino, įtvirtinto KPI nuostatose, skaičiavimo. Kita vertus, tokiu atveju, atsižvelgiant į tokių pretenzijų galimą kvalifikavimą teismo procese, perkančiajam subjektui (perkančiajai organizacijai) tenka rizika dėl priimto sprendimo sudaryti viešojo pirkimo sutartį nelaukiant atidėjimo termino pabaigos teisėtumo. Atsižvelgiant į tai, sprendžiant, ar atsakovė teisėtai sudarė, t. y. nepažeisdama atidėjimo termino, viešojo pirkimo sutartį, svarbiausias klausimas – ar ieškovės 2019 m. gruodžio 20 d. pretenzija laikytina pakartotine (ir pavėluota) ir ar atsakovė teisėtai ją paliko nenagrinėta.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje nuosekliai pažymima, kad nors tiekėjai turi teisę pateikti naujas (nepakartotines) pretenzijas perkančiosioms organizacijoms, pastarosios taip pat turi teisę dėl praleisto termino jų nenagrinėti (palikti jas nenagrinėtas); išimtimi galėtų būti laikomos situacijos, kai tiekėjai įrodo, kad momentas, kada jie turėjo sužinoti apie savo interesus pažeidžiantį įvykį, nesutampa su realaus šios aplinkybės supratimo momentu, ypač kai ginčijamo perkančiosios organizacijos sprendimo pagrindai (motyvai) tiekėjui tampa aiškūs vėliau, nei šis sprendimas buvo priimtas; veiksmingi teisių gynimo būdai viešųjų pirkimų nuostatų pažeidimo atveju gali būti užtikrinti, tik jei numatyti apskundimo terminai bus skaičiuojami nuo datos, kai pareiškėjas sužinojo arba turėjo sužinoti apie tariamą minėtų nuostatų pažeidimą; apskundimo terminas pradėdamas skaičiuoti iš naujo nuo tos datos, kai tiekėjas gavo pranešimą ar sužinojo apie perkančiosios organizacijos sprendimą, galimai pažeidžiantį ieškovo interesus.

Kasacinis teismas darė išvadą, kad ieškovė pagrįstai peržiūros procedūrą dėl Pirkimo laimėtojo pasiūlymo vertinimo teisėtumo inicijavo po to, kai dėl to buvo priimtas ir viešai paskelbtas sprendimas (2019 m. gruodžio 10 d.) dėl pasiūlymų eilės, nors galimai, ypač atsižvelgiant į tai, jog tiekėjų pasiūlymai buvo nagrinėjami pakartotinai, tam tikrą savo konkurento pasiūlymo neatitikties

informaciją ji jau žinojo anksčiau. Kasacinis teismas sutiko su ieškove, kad pagal Pirkimo sąlygas perkantysis subjektas nustato laimėtoją ir priima sprendimą sudaryti pirkimo sutartį po to, kai patikrina laimėtojo kvalifikacijos atitiktį. Taigi, atskirai nepriėmus sprendimo, kuriuo nepašalintų tiekėjų kvalifikacija pripažinta atitinkančia Pirkimo reikalavimus, būtent sprendimas sudaryti Pirkimo laimėtojų eilę laikytinas peržiūros procedūros objektu kvestionuojant atsakovės veiksmus šioje srityje, nepriklausomai nuo to, kad atsakovė galbūt pakartotinai *de facto* (faktiškai) netikrino Pirkimo laimėtojo kvalifikacijos duomenų. Kasacinis teismas pažymėjo, kad nurodyti ieškovės reikalavimai, pirmosios instancijos teismo ne dėl ieškovės kaltės nebuvo išnagrinėti iš esmės. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas konstatavo, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai, nespėdami iš esmės dėl ieškovės nurodytų reikalavimų, nepagrįstai susiaurino šalių ginčo apimtį, taip neatskleidė ginčo esmės, todėl skundžiamą apeliacinės instancijos teismo procesinį sprendimą panaikino, o bylą gražino nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-39-378/2021

Draudimo teisė

Dėl transporto priemonės valdytojo civilinės atsakomybės privalomojo draudimo teisiniam santykiams taikytinos teisės ir pareigos nustatyti jos turinį

Ieškovė – nukentėjęs asmuo – reiškia reikalavimą dėl žalos, padarytos eismo įvykio, įvykusio Norvegijos Karalystėje, metu, atlyginimo. Transporto priemonė, kuria padaryta žala, yra registruota Norvegijos Karalystėje ir atsakovės (draudimo bendrovės) apdrausta transporto priemonės valdytojo civilinės atsakomybės privalomuoju draudimu. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atmetė ieškinį, nes sprendė, kad ieškovė kreipėsi į teismą praleidusi vienerių metų ieškinio senaties terminą.

Kasacinis teismas nurodė, kad jei nukentėjęs asmuo su reikalavimu atlyginti žalą kreipiasi į žalą padariusio asmens civilinės atsakomybės draudiką, tarp jo ir draudiko susiklosto draudimo teisiniai santykiai, kuriems taikytini draudimo teisinius santykius reglamentuojančių teisės aktų reikalavimai. Ieškovė savo reikalavimą grindžia transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo teisiniu reguliavimu.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad šios bylos atveju 1971 m. gegužės 4 d. Hagos konvencijos dėl eismo įvykiams taikytinos teisės nuostatos nustatant taikytiną teisę netaikytinos, nes ši konvencija taikoma nustatant atsakingų už žalą asmenų civilinei deliktinei atsakomybei taikytiną teisę, o ginčo atveju reikalavimas reiškiamas ne žalą padariusiam asmeniui, o šio asmens civilinę atsakomybę apdraudusiam draudikui. Šiuo atveju netaikomas ir 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinės prievolės taikytinos teisės („Roma I“), kadangi jo nuostatos privalomos tik Europos Sąjungos valstybėms narėms. Atsižvelgdamas į tai, kad šios bylos atveju taikytinos teisės klausimo nereguliuoja tarptautinės teisės bei ES teisės aktai, taip pat į tai, kad tarp Lietuvos Respublikos ir Norvegijos Karalystės nėra sudarytos dvišalės teisinės pagalbos sutarties, kasacinis teismas konstatavo, kad, nustatant transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutarčiai taikytiną teisę reikia remtis teismo, kuriame iškelta byla, tarptautinės privatinės teisės (kolizinėmis) normomis, įvertinant transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo reguliavimo ypatumus. Kasacinis teismas nurodė, kad Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo 134 straipsnyje nustatyta privalomojo draudimo sutartims taikoma kolizinė taisyklė. Šio straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad privalomojo draudimo sutarčiai taikoma Europos ekonominės erdvės valstybės, kuri nustato pareigą sudaryti draudimo sutartį, teisė. Be to, pagal Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (toliau – TPVCAPDĮ) 16 straipsnio 1 dalį atsakingas draudikas moka išmoką, jeigu transporto priemonės valdytojui dėl padarytos žalos nukentėjusiam trečiajam asmeniui atsiranda civilinė atsakomybė. Išmoka mokama atsižvelgiant į tos valstybės, kurioje įvyko eismo įvykis, transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomąjį draudimą reglamentuojančius teisės aktus. TPVCAPDĮ 14 straipsnio 1, 3 dalyse įtvirtinta, kad kitos užsienio valstybės draudimo įmonės atstovas pretenzijoms nagrinėti Lietuvos Respublikoje yra šios

įmonės patikėtinis, skiriamas žalos administravimo ir išmokos mokėjimo funkcijoms šios draudimo įmonės vardu atlikti. Kai atstovas pretenzijoms nagrinėti, paskirtas Lietuvos Respublikoje, nustato ne Lietuvos Respublikos teritorijoje padarytą žalą ir sprendžia išmokos mokėjimo klausimą, atsižvelgiama į tos valstybės, kurioje įvyko eismo įvykis, transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomąjį draudimą reglamentuojančius teisės aktus. Kasacinis teismas konstatavo, kad nurodytų teisės normų visuma suponuoja, jog užsienio teisės taikymo pagrindą transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo teisiniam santykiui nustato įstatymas. Todėl, remiantis CK 1.12 straipsnio 1 dalimi, pareiga taikyti, aiškinti užsienio teisę bei nustatyti jos turinį tenka teismui, kuris tai turi atlikti *ex officio* (savo iniciatyva). Kasacinis teismas pažymėjo, kad reikalavimas taikyti ieškinio, kurį reiškė šios bylos atsakovė, senatį yra išvestinis iš pagrindinės prievolės. CK 1.59 straipsnyje nustatyta, kad ieškinio senatis nustatoma pagal teisę, kuri taikoma civilinių teisinių santykių dalyvių teisėms ir pareigoms nustatyti. Kasacinis teismas darė išvadą, kad bylą nagrinėję teismai tinkamai nenustatė transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo santykiams taikytinos teisės ir nepagrįstai vadovavosi ieškinio senaties instituto normomis, įtvirtintomis Lietuvos Respublikos teisės aktuose. Šiuo atveju būtent teismui kilo pareiga nustatyti privalomojo draudimo sutarčiai taikytiną teisę, jos turinį, *inter alia* (be kita ko), sprendžiant ieškinio senaties instituto taikymo šioje byloje klausimą.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje nurodyta, jog net ir tais atvejais, kai teismui tenka pareiga byloje *ex officio* nustatyti užsienio teisės turinį, bylą nagrinėjantis teismas gali pasiūlyti šalims pateikti, jų nuomone, ginčo išsprendimui aktualius su užsienio teisės turiniu susijusius įrodymus, savo paaiškinimus ir atsikirtimus dėl užsienio teisės aiškinimo ir taikymo, o šalys turi visas teises tai padaryti.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino bylą nagrinėjusių teismų procesinius sprendimus ir perdavė bylą nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-43-1075/2021

Dėl neapdraustos transporto priemonės savininko civilinės atsakomybės pagrindų ir sąlygų, kai Lietuvos Respublikos transporto priemonių draudikų biuras (toliau – Biuras), išmokėjęs kitos Europos Sąjungos valstybės narės nacionaliniam draudikų biurui reikalaujamą sumą, siekia ją susigrąžinti iš transporto priemonės savininko

Šioje byloje ieškovas Biuras reiškė reikalavimą atsakovui transporto priemonės savininkui dėl Biuro išmokėtos Švedijos nacionaliniam draudikų biurui sumos dėl eismo įvykio, įvykusio Švedijoje, susigrąžinimo. Eismo įvykis, kurio metu buvo padaryta žala, įvyko Švedijoje dėl nenustatyto asmens, vairavusio atsakovui priklausiusią privalomuoju civilinės atsakomybės draudimu neapdraustą transporto priemonę, kaltės; transporto priemonė buvo neteisėtai užvaldyta (keturi nenustatyti asmenys yra įtariami pagrobę transporto priemonę ir, ją panaudodami, taranavę parduotuvės durų staktą, įsilaužę į tabako parduotuvę ir pagrobę prekių už nenustatytą sumą). Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atmetė patikslintą ieškinį.

Pasisakydamas dėl pareigos apdrausti transporto priemonę transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomuoju draudimu turinio ir apimties, kasacinis teismas nurodė, kad nėra pagrindo šios pareigos turinį ir jos apimtį aiškinti skirtingai, atsižvelgiant į tai, ar toks aiškinimo poreikis kyla tuo atveju, kai reikia užtikrinti pačios transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sistemos veikimą, ar tuo atveju, kai Biuras įgyvendina įstatymo nustatytą reikalavimo teisę į asmenį, neįvykdžiusį pareigos apdrausti transporto priemonę. Atsižvelgdamas į Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – Teisingumo Teismo) praktiką, kasacinis teismas konstatavo, kad pareigos apdrausti transporto priemonę privalomuoju transporto priemonių valdytojų draudimu turinio ir apimties aiškinimui teisinės reikšmės neturi asmens ketinimas naudoti transporto priemonę ar jos nenaudoti. Teisingumo Teismo praktika pagrindžia, kad šis teismas laikosi plačios pareigos apdrausti transporto priemonę transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomuoju draudimu turinio ir apimties aiškinimo principo. Šios pareigos turinys ir apimtis nustatomas *ex ante* (iš anksto) ir nepriklauso nuo konkrečių aplinkybių, kam ir

koku būdu naudojamos transporto priemonės konkrečiu momentu. Kasacinis teismas darė išvadą, kad Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (toliau – TPVCAPDĮ) 4 straipsnyje nustatyta pareiga apdrausti transporto priemonę transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomuoju draudimu yra besąlyginė plačios apimties pareiga, kuri negali būti siaurinama tik iki pareigos nenaudoti ir neleisti kitam asmeniui naudoti neapdraustą transporto priemonę. Pastaroji pareiga apima tik vieną iš pareigos apdrausti aspektų, tačiau nesiaurina jos turinio. Kita vertus, kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad tai netrukdo taikyti skirtingų draudimo įmokų atsižvelgiant į atitinkamas draudimo rizikas.

Kasacinis teismas konstatavo, kad Biuro reikalavimo teisė į atsakingą už žalą padarymą asmenį (asmenį, atsakingą už eismo įvykį) ir asmenį, neįvykdžiusį pareigos sudaryti draudimo sutartį, atsiranda skirtingais pagrindais. Kasacinis teismas pažymėjo, kad Biuras reikalavimą asmeniui, neįvykdžiusiam pareigos sudaryti draudimo sutartį, reiškia už specialiam įstatyme – TPVCAPDĮ – nustatytos pareigos apdrausti transporto priemonę, kurios įprastinė vieta yra Lietuvoje, pažeidimą. Šiam asmeniui Biuras turi teisę reikšti reikalavimą nepriklausomai nuo to, kad jis nėra atsakingas (jam nekyla civilinė atsakomybė) už eismo įvykį, kuriuo buvo padaryta žala nukentėjusiam asmeniui. Tai lemia ir atitinkamą civilinės atsakomybės sąlygų taikymą. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad TPVCAPDĮ nedetalizuoja šios transporto priemonės savininko civilinės atsakomybės sąlygų, todėl taikomos bendrosios civilinę atsakomybę reglamentuojančios CK normos. Atsižvelgiant į tai, kad transporto priemonės savininko ir Biuro nesieja sutartiniai santykiai, transporto priemonės savininko atsakomybė už Biurui padarytą žalą yra deliktinė, todėl taikomos deliktinę atsakomybę nustatančios taisyklės. Tai reiškia, kad transporto priemonės savininko atsakomybė kyla tik tuomet, kai nustatomos visos deliktinės atsakomybės sąlygos: neteisėti veiksmai, žala, priežastinis ryšys ir kaltė. Transporto priemonės savininko kaltė yra preziumuojama, kitas transporto priemonės savininko civilinės atsakomybės sąlygas – neteisėtus veiksmus, žalą, priežastinį ryšį – turi įrodyti Biuras. Kasacinis teismas nurodė, kad neteisėti transporto priemonės savininko veiksmai pasireiškia nustatytos pareigos apdrausti transporto priemonę privalomuoju transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimu neįvykdymu, t. y. neteisėtu pasyviu transporto priemonės savininko elgesiu (neveikimu). Neteisėtiems veiksams nustatyti pakanka įrodyti aplinkybę, kad transporto priemonė nebuvo apdrausta minėtu draudimu. Kasacinis teismas nurodė, kad Biuras, siekdamas įrodyti žalą, kuri atsirado dėl neįvykdžiusio transporto priemonės savininko pareigos apdrausti transporto priemonę pažeidimo, dydį, turi pagrįsti, kad kitos valstybės nacionalinis draudikų biuras žalą atlyginimo sumą išmokėjo atsižvelgiant į eismo įvykio vietos privalomąjį transporto priemonių civilinės atsakomybės draudimą reglamentuojančius teisės aktus, esant neapdraustos transporto priemonės valdytojo (atsakingo už žalą asmens) civilinei atsakomybei pagal eismo įvykio vietos, ginčo atveju Švedijos, teisę. Todėl Biurui tenka pareiga pateikti visus žalą dydį pagrindžiančius įrodymus, *inter alia* (be kita ko), ir transporto priemonės valdytojo (atsakingo už žalą asmens) civilinę atsakomybę pagal eismo įvykio vietos teisę pagrindžiančias nuostatas bei, esant poreikiui, jų taikymo ir aiškinimo praktiką, patvirtinančią reiškiamo reikalavimo pagrįstumą. Atitinkamai atsakovas, siekdamas sumažinti žalą dydį ar visiškai išvengti žalą atlyginimo, turi pateikti savo poziciją pagrindžiančius įrodymus, kurie gali būti ir su eismo įvykio vietos teise (jos aiškinimu) susiję įrodymai. Atsakovui nepakanka kritikuoti Biuro atlikto žalą apskaičiavimo ir kelti abejones, kad nepagrįstai buvo netaikytos atitinkamos Europos Sąjungos valstybės narės teisės nuostatos, pagal kurias atsakomybė gali būti sumažinta, – jam tenka našta Europos Sąjungos valstybės narės normomis, jų taikymo praktika ir (ar) teisės doktrina pagrįsti, kad yra pagrindas mažinti atlygintinos žalą sumą. Dėl priežastinio ryšio tarp transporto priemonės savininko neveikimo ir žalą, kasacinis teismas pažymėjo, kad transporto priemonės savininkas, besielgdamas kaip protingas ir apdairus asmuo, turi galimybę numatyti, kad tuo atveju, jei jis neįvykdys jam įstatyme nustatytos pareigos apdrausti transporto priemonę ir įvyks eismo įvykis, šiuo įvykiu nukentėjusiam asmeniui padarytą žalą turės atlyginti Biuras. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad aplinkybė, kai transporto priemonės savininkas praranda transporto priemonės kontrolę prieš savo valią dėl trečiojo asmens veiksmų, galėtų būti pagrindas atleisti transporto priemonės savininką nuo civilinės atsakomybės ar ją sumažinti tik tuo atveju, jei transporto priemonės savininkas elgėsi itin atidžiai ir rūpestingai, jog

neprarastų galimybės valdyti transporto priemonę. Šios aplinkybės, be kita ko, turėtų būti vertinamos kartu su aplinkybėmis, dėl kurių transporto priemonės savininkas neįvykdė pareigos apdrausti transporto priemonę.

Remdamasis nurodytais argumentais bei atsižvelgdamas į tai, kad byla nagrinėję teismai netinkamai taikė ir aiškino materialiosios teisės normas, reglamentuojančias transporto priemonės savininko pareigą apdrausti transporto priemonę ir civilinę atsakomybę už jos neįvykdymą, bei nenustatė visų šiai bylai reikšmingų aplinkybių, kasacinis teismas panaikino bylą nagrinėjusių teismų procesinius sprendimus ir perdavė bylą nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-48-1075/2021

Dėl nukentėjusio asmens turto draudiko subrogacinio reikalavimo žalą padariusiems asmenims ir tiesioginio reikalavimo civilinės atsakomybės draudikui teisės

Ieškovė (nukentėjusiojo asmens teisės perėmusi draudikė), išmokėjusi draudimo išmoką dėl draudžiamąjį įvykių, už kurių atsakingi atsakovai, pareiškė jiems subrogacinį reikalavimą dėl žalos atlyginimo. Atsakovai civilinę atsakomybę įvykio metu buvo apsidraudę savanorišku civilinės atsakomybės draudimu. Tačiau ieškovė reikalavimo nereiškė atsakovų civilinės atsakomybės draudikei (trečiajam asmeniui). Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai tenkino ieškinį. Kasaciniame skunde atsakovai teigia, kad reikalavimas pirmiausia turėjo būti nukreiptas į civilinės atsakomybės draudikę (trečiąjį asmenį). Šioje byloje kilo ieškovės reikalavimo žalą padariusiems asmenims ir tiesioginio reikalavimo civilinės atsakomybės draudikui santykio klausimas.

Kasacinis teismas nurodė, kad Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo 111 straipsnyje įtvirtinta nukentėjusio trečiojo asmens teisė tiesiogiai reikalauti, kad draudikas, apdraudęs atsakingo už žalą asmens civilinę atsakomybę, išmokėtų draudimo išmoką (tiesioginio reikalavimo teisė). Tiesioginio ieškinio (pranc. *action directe*) institutas suteikia teisę kreditoriui savo vardu pareikšti ieškinį skolininko skolininkui. Nurodytoje teisės normoje nustatyto teisinio reguliavimo paskirtis ir yra nustatyti išimtį iš sutarties uždaro principo, tokiu būdu sukuriant galimybę teisėmis, kylančiomis iš civilinės atsakomybės draudimo sutarties, pasinaudoti ne tik šios sutarties šaliai – draudėjui, bet ir trečiajam asmeniui – nukentėjusiam asmeniui. Šio reguliavimo tikslas – suteikti papildomas teises nukentėjusiam asmeniui. Nukentėjusio asmens tiesioginio reikalavimo teisė kyla iš įstatymo; ji atsiranda įstatymo, o ne sutarties pagrindu. Tai reiškia, kad civilinės atsakomybės draudimo sutartis šios teisės negali paneigti ar kaip nors riboti. Kasacinis teismas konstatavo, kad ši teisė visų pirma yra nukreipta būtent į nukentėjusio asmens, o ne draudėjo, interesų apsaugą. Ji padeda supaprastinti žalos atlyginimo procedūras ir apsaugoti nukentėjusio trečiojo asmens teises (pvz., žalą padariusio asmens nemokumo atveju). Todėl ji yra nukentėjusio asmens privilegija, o ne pareiga. Kartu ši teisė, be abejonės, sudaro sąlygas sukurti teigiamą efektą ir pačiam draudėjui – ji suteikia galimybę žalą padariusiam asmeniui efektyviau pasinaudoti iš jo sudarytos civilinės atsakomybės draudimo sutarties kylančia draudimo apsauga, kai draudikas žalą atlygina tiesiogiai nukentėjusiam trečiajam asmeniui, o ne ją atlyginusiam draudėjui.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad tiesioginio reikalavimo teisės turinio nėra pagrindo aiškinti kitaip atsižvelgiant į tą aplinkybę, kad tiesioginio reikalavimo teisę įgyvendina ne pats nukentėjęs asmuo, bet jam pagal turto draudimo sutartį išmoką išmokėjęs draudikas. Subrogacijos institutas lemia, kad nukentėjusiam asmeniui pagal turto draudimo sutartį išmoką išmokėjęs draudikas turi lygiai tiek pat teisių, kiek jų turi nukentėjęs asmuo. Kasacinis teismas sprendė, kad byla nagrinėjusių teismų išvados, jog savanoriško civilinės atsakomybės draudimo atveju Draudimo įstatymo 111 straipsnyje įtvirtinta nukentėjusio asmens teisė, bet ne pareiga reikalauti, kad draudikas, apdraudęs atsakingo už žalą asmens civilinę atsakomybę, išmokėtų draudimo išmoką, pripažintinos pagrįstomis.

Remdamasis nurodytais argumentais kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-62-1075/2021

Bankroto teisė

Dėl fizinio asmens bankroto bylos užbaigimo, paliekant nenurašytą kreditoriaus reikalavimą, kilusį dėl nusikalstama veika padarytos žalos

Fizinio asmens bankroto administratorė teismo prašė pabaigti fizinio asmens (toliau – ir pareiškėjas) bankroto bylą. Suinteresuotas asmuo kreditorius atsiliepimu teismo prašė bankroto administratorės tik dalį prašymo tenkinti, t. y. užbaigti pareiškėjo bankroto bylą ir nurašyti nepatenkintus kreditorių finansinius reikalavimus, išskyrus nepatenkintą jo, kaip kreditoriaus, reikalavimą, nes pareiškėjo skola jam susidarė iš nusikalstamos veikos. Pirmosios instancijos ir apeliacinės instancijos teismai baigė fizinio asmens bankroto bylą, nurašė likusius nepatenkintus kreditorių reikalavimus ir atsisakė nurašyti suinteresuoto asmens kreditoriaus reikalavimą.

Pasisakydamas dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo (toliau – FABĮ) 29 straipsnio 7 dalies galiojimo laiko atžvilgiu, kasacinis teismas nurodė, kad šios teisės normos nuostatos, įtvirtinančios nenurašomų kreditorių reikalavimų sąrašą, reglamentavimas kito. Pagal teisinį reguliavimą, galiojusį nuo 2013 m. kovo 1 d. (nuo FABĮ įsigaliojimo) iki 2018 m. gegužės 28 d., į nenurašomų kreditorių reikalavimų sąrašą nebuvo įtraukti iš nusikalstama veika padarytos žalos kilę reikalavimai, pagal teisinį reguliavimą, galiojusį nuo 2018 m. gegužės 29 d. iki 2019 m. gruodžio 31 d., tokie reikalavimai buvo įtraukti, ir galiausiai pagal teisinį reguliavimą, galiojantį nuo 2020 m. sausio 1 d., nenurašomų kreditorių reikalavimų sąrašas vėl neapima šių reikalavimų. Kasacinis teismas pažymėjo, kad nenurašomų kreditorių reikalavimų sąrašas įgyja esminę reikšmę bankroto bylos iškėlimo stadijoje, nes būtent jau šioje stadijoje jis lemia, ar fiziniam asmeniui apskritai galės būti iškelta bankroto byla. Kartu jau šioje stadijoje susiformuoja skolininko – fizinio asmens, o ir kreditorių, teisėtas lūkestis dėl galimo fizinio asmens bankroto bylos pabaigos rezultato. Atsižvelgiant į tai, teisėjų kolegijos vertinimu, sprendžiant kreditorių reikalavimų nurašymo klausimą labiausiai FABĮ tikslus ir skolininko bei kreditorių interesų pusiausvyrą atitinka fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo metu galiojančios kreditorių reikalavimų nurašymą reglamentuojančios FABĮ teisės normos taikymas. Fizinio asmens bankroto byla laikoma iškelta nuo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos. Vadinasi, sprendžiant kreditorių reikalavimų nurašymo klausimą turi būti taikoma teisės norma, galiojusi nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dieną. Teismo nutartis iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėja per 7 dienas nuo jos priėmimo dienos, jeigu ji nebuvo apskūsta (FABĮ 6 straipsnio 2 dalis). Atsižvelgdamas į tai, kad šioje byloje teismo nutartis iškelti pareiškėjui bankroto bylą įsiteisėjo 2014 m. birželio 13 d., kasacinis teismas darė išvadą, kad ginčo atveju sprendžiant suinteresuoto asmens kreditoriaus reikalavimo (ne)nurašymo klausimą turėjo būti taikoma 2013 m. kovo 28 d. FABĮ Nr. XII-217 29 straipsnio 7 dalies redakcija, galiojusi bankroto bylos iškėlimo dieną. Nors tuo metu galiojusi FABĮ 29 straipsnio 7 dalies redakcija iš nusikalstama veika padarytos žalos kilusių reikalavimų nepriskyrė nenurašomiems kreditorių reikalavimams, tačiau įstatymų leidėjas, 2018 m. gegužės 17 d. priimtu Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo Nr. XI-2000 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 27, 29, 31 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 4-1 straipsniu įstatymu Nr. XIII-1154, be kita ko, keisdamas FABĮ 29 straipsnio 7 dalies normą pagal priimtą Konstitucinio Teismo nutarimą, šio įstatymo 14 straipsnio 2 dalyje nustatė, kad fizinio asmens bankroto bylą, pradėtą iki šio įstatymo įsigaliojimo, atskiros procedūros po šio įstatymo įsigaliojimo tęsiamos pagal šį įstatymą. Tuo tarpu 2019 m. birželio 13 d. įstatymu Nr. XIII-2226, įsigaliojusiu nuo 2020 m. sausio 1 d., nebuvo įtvirtinta analogiška nuostata. Kasacinis teismas, atsižvelgdamas į tai, kad įstatymų leidėjas aiškiai apibrėžė pakeistos teisės normos, kuria iš nusikalstama veika padarytos žalos kilę reikalavimai buvo priskirti nenurašomų kreditorių reikalavimų sąrašui, taikymą ir fizinio asmens bankroto byloms, pradėtoms iki šio pakeitimo įsigaliojimo, darė išvadą, kad šioje byloje suinteresuoto asmens kreditoriaus reikalavimo (ne)nurašymo klausimas turėjo būti sprendžiamas atsižvelgiant į tai, kad prie nenurašomų kreditorių reikalavimų yra priskirtinas ir iš nusikalstama veika padarytos žalos kilęs reikalavimas.

Pasisakydamas dėl nusikalstama veika padarytos žalos sampratos FABĮ 29 straipsnio 7 dalies aspektu, kasacinis teismas nurodė, kad Konstitucinio Teismo 2017 m. gegužės 19 d. nutarime, be kita ko, buvo pabrėžta, kad reikalavimas atlyginti nusikalstama veika padarytą žalą, kuris pagal ginčijamą

FABĮ 29 straipsnio 7 dalį pasibaigus fizinio asmens bankroto procesui nurašomas kartu su kitais nepatenkintais kreditorių reikalavimais, iš esmės skiriasi nuo kitų kreditorių reikalavimų, kylančių iš sutartinių civilinių teisinių santykių, *inter alia* (be kita ko), tuo, kad kreditorius, turintis teisę reikalauti žalos atlyginimo, santykiuose su skolininku dalyvauja ne savo pasirinkimu; atsižvelgiant į tai, taip pat konstatuota, kad fizinio asmens bankroto procesu būtų neteisinga nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuriuo nusikalstama veika žalą padariusio asmens interesai, *inter alia*, jo siekis grįžti į aktyvią ekonominę veiklą, būtų ginami labiau negu tokią žalą patyrusio asmens teisės, t. y. jo teisė gauti teisingą patirtos žalos atlyginimą, kuriuo bent iš dalies būtų atkurta padėtis, buvusi iki nusikalstamos veikos padarymo. Tokiu teisiniu reguliavimu, kai, pasibaigus fizinio asmens bankroto procesui, likę nepatenkinti reikalavimai atlyginti nusikalstama veika padarytą žalą nurašomi, būtų sudaromos prielaidos žalą padariusiam asmeniui turėti naudos iš savo padarytos nusikalstamos veikos. Kasacinio teismo vertinimu, baudžiamojoje byloje išdėstytos aplinkybės patvirtina, kad suinteresuoto asmens pareiškėjui paskolinta suma buvo išviliota apgaule, neatskleidžiant nei aplinkybių apie įmonę, kurios veiklai buvo skolinami pinigai, gresiantį bankrotą, nei apie savo realias galimybes grąžinti paskolą sutartu terminu. Tai reiškia, kad pareiškėjas sudarė paskolos sutartis, iš esmės neketindamas paskolintų pinigų grąžinti. Tai, kad realių galimybių grąžinti paskolą pareiškėjas neturi, rodo ir šioje bankroto byloje patvirtintų kreditorių reikalavimų suma, ir jų nurašymas. Kasacinis teismas konstatavo, kad suinteresuoto asmens reikalavimą iš esmės sudaro reikalavimas grąžinti pareiškėjui nusikalstamais veiksmais pasisavintas lėšas. Įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu, kuriuo pareiškėjas pripažintas kaltu dėl apgaule įgyto turto, konstatuoti pareiškėjo nusikalstami veiksmai patvirtina, kad suinteresuotas asmuo paskolos sutartiniuose santykiuose dalyvavo ne savo pasirinkimu, ne laisva valia. Kasacinis teismas sprendė, kad suinteresuoto asmens kreditoriaus reikalavimas pareiškėjui neabejotinai laikytinas nusikalstama veika padaryta žala FABĮ 29 straipsnio 7 dalies taikymo aspektu.

Remdamasis nurodytais argumentais kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-72-1075/2021

Dėl galimybės kasacine tvarka skųsti teismo nutartį dėl nemokumo bylos iškėlimo

Pareiškėjas uždarnosios akcinės bendrovės direktorius prašė iškelti atsakovei uždarajai akcinei bendrovei restruktūrizavimo bylą. Tretieji asmenys (atsakovės kreditorės) atsiliepiamais į pareiškėjo pareiškimą dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo prašė atsisakyti iškelti atsakovei restruktūrizavimo bylą ir iškelti bankroto bylą. Pirmosios instancijos teismas pareiškėjo prašymo iškelti atsakovei restruktūrizavimo bylą netekino ir iškėlė jai bankroto bylą. Lietuvos apeliacinis teismas paliko pirmosios instancijos teismo nutartį nepakeistą. Atsiliepime į pareiškėjo kasacinį skundą trečiasis asmuo (kreditorė) nurodė, kad apeliacinės instancijos teismo nutartis dėl bankroto bylos iškėlimo negali būti kasacijos objektas, todėl pradėtas kasacinis procesas turi būti nutrauktas.

Kasacinis teismas nurodė, kad nuo 2020 m. sausio 1 d. juridinių asmenų restruktūrizavimo ir bankroto procesus reglamentuojančio JANĮ 25 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad nutartis dėl nemokumo bylos iškėlimo gali būti skundžiama Lietuvos apeliaciniam teismui. Kasacinis teismas konstatavo, kad nors JANĮ 25 straipsnyje, kitaip nei iki JANĮ priėmimo galiojusiose Įmonių bankroto įstatymo (toliau – ĮBĮ) ir Įmonių restruktūrizavimo įstatymo (toliau – ĮRĮ) nuostatose, nėra *expressis verbis* įtvirtinta, kad Lietuvos apeliacinio teismo nutartis, priimta išnagrinėjus atskirąjį skundą dėl pirmosios instancijos teismo nutarties dėl nemokumo bylos iškėlimo, yra galutinė ir neskundžiama, JANĮ *travaux préparatoires* (įstatymo rengimo medžiaga) analizė nesudaro pagrindo spręsti, kad įstatymų leidėjo valia priimant JANĮ buvo keisti iki JANĮ įsigaliojimo galiojusią tvarką ir leisti kasaciją dėl teismo nutarčių dėl nemokumo bylos iškėlimo. Tokia išvada darytina atsižvelgiant į tai, kad nors tokio pobūdžio teisinio reglamentavimo pokytis, atsižvelgiant į kasacijos draudimo šios kategorijos bylose galiojimo trukmę iki JANĮ priėmimo ir į tai, kad teisinis reglamentavimas, kuriuo iki JANĮ įsigaliojimo buvo grindžiami kasacijos dėl teismo nutarčių iškelti juridinio asmens nemokumo bylą ribojimai, priėmus JANĮ, išliko iš esmės nepakitęs, neabejotinai būtų esminis, JANĮ

aiškinamajame rašte apie tokius įstatymo leidėjo ketinimus nėra užsimenama. Priešingai, vienu pagrindinių projekto uždavinių aiškinamajame rašte nurodomas siekis spartinti bankroto procedūras, tobulinant bankroto proceso terminų, nemokumo procesų dalyvių ginčų nagrinėjimo ir kitų klausimų reguliavimą, akcentuojama, kad nors ĮRĮ ir ĮBĮ įtvirtina keletą ginčų apribojimų, t. y. tam tikros teismų nutartys nėra skundžiamos, tačiau jų nepakanka optimaliai proceso trukmei užtikrinti. Kasacinio teismo vertinimu, tiesioginės nuorodos dėl kasacijos negalimumo neįtvirtinimas JANĮ 25 straipsnyje galėjo būti lemtas kitų priežasčių, *inter alia* (be kita ko), perteklinio tokios nuorodos pobūdžio, atsižvelgiant į JANĮ 25 straipsnio normos sisteminius ryšius su kitomis JANĮ ir CPK nuostatomis bei jos lingvistinę formuluotę. Remdamasis išdėstytais argumentais, kasacinis teismas konstatavo, kad pareiškėjo kasacinį skundą turėjo būti atsisakyta priimti kaip paduotą dėl teismo nutarties, pagal įstatymą negalinčios būti kasacijos objektu. Atsižvelgdamas į tai, kad ši aplinkybė paaiškėjo bylos nagrinėjimo metu, kasacinis teismas kasacinį procesą dėl skundžiamos Lietuvos apeliacinio teismo nutarties nutraukė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-211-823/2021

Civilinio proceso teisė

Dėl teisės į nešališką teismą pažeidimo (ne)buvimo

Ta pati teisėja pirmosios instancijos teisme nagrinėjo dvi civilines bylas – šią bylą (dėl atsakovo sudaryto sandorio pripažinimo negaliojančiu *actio Pauliana* pagrindu) ir ieškovės bei atsakovo santuokos nutraukimo bylą. Apeliacinės instancijos teismas atmetė kaip nepagrįstus atsakovo apeliacinio skundo argumentus, kad šią bylą pirmosios instancijos teisme išnagrinėjo šališka teisėja, kuri dėl atsakovo asmeninių savybių ir jo sąžiningumo jau buvo pasisakiusi kitoje byloje. Apeliacinės instancijos teismas sprendė, kad atsakovo argumentai dėl teisėjos šališkumo grindžiami prielaidomis ir nepatvirtina teisėjos šališkumo. Kasaciniame skunde atsakovas nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai atmetė atsakovo argumentus dėl teisėjos šališkumo, nes aplinkybė, kad ta pati teisėja jau yra pasisakiusi dėl atsakovo sąžiningumo kitoje byloje, bei tai, kad šioje byloje teisėja vadovavosi savo anksčiau priimtu teismo sprendimu, yra laikoma pagrindu nusišalinti nuo bylos nagrinėjimo dėl objektyvių priežasčių.

Kasacinis teismas nurodė, kad šioje byloje susidarė specifinė faktinė situacija, jog tiek santuokos nutraukimo bylos nagrinėjimo metu atsakovo sudarytas ir šioje byloje ginčijamas *actio Pauliana* pagrindu buto pirkimo–pardavimo sandoris, tiek ir sandoris, kuriuo atsakovas perleido bendrosios jungtinės nuosavybės teise valdytą savo ir ieškovės nekilnojamąjį turtą, dėl ko ieškovei buvo konstatuotas teisės į kompensacijos iš atsakovo priteisimą pagrindas, vyko per trumpą laiko tarpą. Ieškovės teigimu, taip pat ir pirmosios instancijos teismo vertinimu, šie atsakovo sudaryti sandoriai buvo susieti tarpusavyje vieningos atsakovo valios ir turint vieną tikslą – išvengti atsiskaitymo su ieškove, kaip kreditore. Kasacinis teismas iš dalies sutiko su apeliacinės instancijos teismo vertinimu, kad abiejose bylose teismas vertino skirtingų sandorių teisėtumą. Vis dėlto byloje dėl santuokos nutraukimo teismui konstatavus, kad atsakovas buvo ieškovei neištikimas, sudarė bendrąją jungtinę nuosavybę priklausančio turto pardavimo sandorį apie tai neinformavęs ieškovės, vertinus atsakovo asmenines savybes kitais aspektais (vertintas atsakovo vartotas smurtas prieš vaikus ir ieškovę), vėliau šioje byloje tos pačios sudėties teismui sprendžiant dėl atsakovo sąžiningumo sudarant *actio Pauliana* pagrindu ginčijamą kito nekilnojamojo turto objekto – buto – pardavimo sandorį, atsakovui galėjo susidaryti pagrįstos abejonės dėl teismo (teisėjos) išankstinio nusistatymo ir tendencingo jo asmeninių savybių, be kita ko, sąžiningumo – jo dorovinio atsakingumo už savo poelgius jutimo, jų vertės įsisąmoninimo, vertinimo. Kasacinis teismas pabrėžė, kad nesąžiningumas, kaip viena iš įrodinėtinių sąlygų ginčijant skolininko sudarytą sandorį *actio Pauliana* pagrindu, yra susijęs su skolininko žinojimu arba turėjimu žinoti, kad sandoris pažeidžia skolininko kreditoriaus teises. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad teismas šioje byloje prie išvados, jog atsakovas nagrinėjamos bylos ginčo butą pardavė žinodamas ir siekdamas pažeisti ieškovės teises, t. y. buvo nesąžiningas, priėjo remdamasis santuokos nutraukimo bylos, kurioje ši aplinkybė nebuvo

nagrinėjimo dalykas, sprendimu. Kasacinis teismas sprendė, kad pirmosios instancijos teismas, būdamas tos pačios sudėties, nagrinėdamas santuokos nutraukimo bylą tarp tų pačių šalių, taip pat šią bylą, pasisakė dėl faktinių ir teisinių aplinkybių, susijusių su atsakovo (ne)sąžiningumu bei santykiu su atsakove, tačiau iš teismo procesinių sprendimų matyti, kad realaus visų teisiškai reikšmingų aplinkybių pagal šios bylos duomenis nustatymo nebuvo atlikta. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas, neatlikęs bylai reikšmingų aplinkybių vertinimo, rėmėsi ankstesnėje byloje atliktais vertinimais, išvadomis ir susiformavusiu vidiniu įsitikinimu, nors šios aplinkybės (dėl ginčo buto pirkimo–pardavimo sandorio sudarymo) toje byloje apskritai nebuvo nagrinėtos, todėl yra teisinis pagrindas vertinti, kad suinteresuotam asmeniui galėjo susidaryti objektyviai pateisinamas nuogąstavimas dėl teismo šališkumo. Kasacinio teismo vertinimu, teismui ypač svarbu nesudaryti šališkumo regimybės, o to šioje byloje padaryta nebuvo. Kasacinis teismas sprendė, kad apeliacinės instancijos teismas skundžiamoje nutartyje nepagrįstai nekonstatavo pirmosios instancijos teismo (teisėjo) nešališkumo principo pažeidimo kaip pagrindo pripažinti teismo sudėtį esant neteisėtą, kartu – CPK 329 straipsnio 2 dalies 1 punkte nustatyto absoliutaus sprendimo negaliojimo pagrindo buvimo.

Kasacinis teismas panaikino skundžiamą apeliacinės instancijos teismo nutartį bei pirmosios instancijos teismo sprendimą ir perdavė bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-64-916/2021

Dėl asmens suinteresuotumo vykdomojoje byloje ir tokio asmens teisės gauti informaciją apie vykdymo eigą

Pareiškėjas teismo prašė panaikinti antstolio patvarkymą, kuriuo jis atsisakė pareiškėjo advokatei pateikti informaciją bei dokumentų kopijas apie atitinkamos vykdomosios bylos eigą, bei įpareigoti antstolį atlikti nurodytus veiksmus. Pirmosios instancijos teismas pareiškėjo skundą tenkino. Apeliacinės instancijos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo nutartį ir pareiškėjo skundą atmetė.

Kasacinis teismas nurodė, kad nors asmuo ir dalyvauja nagrinėjamoje byloje kaip trečiasis asmuo, tai savaime neteikia pagrindo daryti išvadą, kad toks asmuo visada turės interesą dėl vykdymo veiksmų ir kad jis bus laikomas suinteresuotu asmeniu vykdomo procese pagal CPK 633 straipsnį. Kasacinis teismas konstatavo, kad tiek antstolis, tiek ginčą dėl antstolio veiksmų sprendžiantis teismas turi įvertinti individualias vykdomosios bylos aplinkybes, t. y. koks reikalavimas yra vykdomas ir ar jis turės įtakos trečiojo asmens teisėms ir pareigoms. Vienoje byloje esant pareikštiems keliems reikalavimams, konkretus trečiasis asmuo gali būti suinteresuotas ne visų pareikštų reikalavimų, dėl kurių buvo priimtas teismo procesinis sprendimas, įvykdymu, o tik dalimi jų.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad sprendžiant, ar pareiškėjas turi teisę susipažinti su vykdomosios bylos medžiaga, turi būti įvertintas tokios jo siekiamos įgyvendinti teisės tikslas. Atsižvelgiant į suinteresuoto asmens statusą, konstatuotina, kad jo teisių turinys kur kas siauresnis nei išieškotojo ir skolininko, t. y. jis neturi teisės dalyvauti atliekant priverstinio vykdymo veiksmus, sudaryti taikos sutartis, reikšti prašymus ar nušalinimus, ginčyti turto priklausomybę ir jo įkainojimą, tačiau kitos teisės, kurias turi tiek išieškotojas, tiek skolininkas, tokios kaip teisė susipažinti su visa vykdomosios bylos medžiaga, gauti pažymas apie vykdymo eigą, apskųsti antstolio veiksmus, turi būti suteiktos ir suinteresuotam asmeniui vykdomo procese. Nors asmens teisė gauti informaciją ir ypač ja naudotis nėra absoliuti, tačiau kasacinis teismas pažymėjo, kad taip pat negali būti nepagrįstai ribojama asmens teisė gauti jam reikalingą informaciją, jeigu toks asmuo nurodo siekiamos gauti informacijos naudojimo tikslą, priešzastis, kodėl jam tokios informacijos reikia, bei būdus, kaip ir koku būdu asmuo gautą informaciją tvarkys.

Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad tinkamas asmens teisės gauti informaciją apie vykdymo eigą užtikrinimas yra svarbi asmens turtinių teisių įgyvendinimo prielaida, nes asmuo, laiku negavęs tikslios ir išsamios informacijos, negali priimti tinkamo sprendimo dėl savo teisių įgyvendinimo ar reikalavimų pateikimo. Ginčo atveju nustatyta, kad pareiškėjas negali pabaigti

įrengti privažiavimo prie savo žemės sklypo iki nebus įvykdyta teismo sprendimo dalis dėl skolininko gyvenamojo namo pertvarkymo. Kasacinis teismas sprendė, kad pareiškėjas, buvęs trečiuoju asmeniu nagrinėtoje byloje, šiuo atveju išlaiko suinteresuotumą dėl šio reikalavimo įvykdymo, nes tai turi įtakos jo turimoms teisėms (šiuo atveju nuosavybės) ir jų tinkamam įgyvendinimui. Kasacinis teismas konstatavo, kad pareiškėjas, siekdamas įgyvendinti teisę laisvai disponuoti savo nuosavybe, pagrįstai kreipėsi į antstolį prašydamas informacijos apie vykdomosios bylos eigą. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad pareiškėjas prašė antstolio pateikti konkrečią, o ne su visu vykdymo procesu susijusią informaciją.

Remdamasis išdėstytais argumentais kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir paliko pirmosios instancijos teismo nutartį, kuria tenkintas pareiškėjo skundas dėl antstolės veiksmų, galioti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-66-313/2021

Dėl pirmosios instancijos teismo nutarties, kuria atmestas antstolio prašymas išaiškinti teismo sprendimo vykdymo tvarką, apskundimo apeliacine tvarka galimumo

Pareiškėjas (teismo sprendimą vykdančias antstolis) kreipėsi į teismą su pareiškimu dėl pirmosios instancijos teismo įsiteisėjusių sprendimų, priimtų civilinėse bylose, vykdymo tvarkos išaiškinimo. Pirmosios instancijos teismas atmetė pareiškimą dėl teismo sprendimo išaiškinimo. Apeliacinės instancijos teismas nutraukė apeliacinį procesą dėl skundžiamos nutarties, kuria atmestas pareiškimas, nes sprendė, kad skundžiama nutartis negali būti apeliacinio apskundimo objektas.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad vykdymo procese priimamos pirmosios instancijos teismo nutartys apeliacine tvarka gali būti skundžiamos tik tada, jei tokia galimybė yra tiesiogiai nustatyta CPK (CPK 612 straipsnis).

Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad, nors vykdymo išaiškinimas reglamentuotas CPK VI dalyje, reglamentuojančioje vykdymo procesą, jis yra sudėtinė teismo sprendimo trūkumų ištaisymo, kuris apima ir sprendimo išaiškinimą, instituto dalis. Teisė kreiptis dėl teismo procesinio sprendimo ir jo vykdymo išaiškinimo pagal CPK nuostatas suteikta ne tik CPK 278 straipsnio 1 dalyje įvardytiems asmenims, bet ir antstoliui, kuris ją turi įgyvendinti CPK 589 straipsnyje įtvirtinta tvarka. Vykdymo išaiškinimo reglamentavimas CPK VI dalyje šiuo atveju yra nulemtas to, kad specialus subjektas – antstolis, kuriam suteikta teisė prašyti išaiškinti sprendimo vykdymo tvarką, civiliniame procese dalyvauja tik teismo sprendimo vykdymo stadijoje. Taigi, CPK 589 straipsnis gali būti aiškinamas kaip specialioji teisės norma, reglamentuojanti antstolio teisę vykdymo proceso metu prašyti išaiškinti teismo sprendimą ir jo vykdymo tvarką. Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad pagal CPK 593 straipsnio 6 dalį dėl teismo nutarties, kuria išspręsti klausimai dėl vykdomosios bylos nutraukimo, dėl sprendimo vykdymo išlaidų išieškojimo iš skolininko, dėl atsakomybės už perduoto saugoti turto praradimą, dėl baudų skyrimo, dėl skolininko bendrosios nuosavybės dalies nustatymo ir kitais šiame kodekse nurodytais atvejais, gali būti duodamas atskirasis skundas. Pagal CPK 278 straipsnio 4 dalį atskirasis skundas gali būti paduotas dėl teismo nutarties sprendimo išaiškinimo klausimu. Atsižvelgdamas į aptartas sprendimo išaiškinimo ir vykdymo išaiškinimo tarpusavio sąsajas, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamą šiuo klausimu praktiką bei tai, kad galimybės apeliacine tvarka skųsti teismo priimtą nutartį diferencijavimas vien pagal tai, koks subjektas ir kurioje proceso stadijoje kreipiasi dėl sprendimo vykdymo išaiškinimo, nėra pagrįstas nei proceso principų požiūriu, nei CPK 589 straipsnio normai keliamais tikslais, kasacinis teismas darė išvadą, kad CPK 278 straipsnio 4 dalies nuostata, suteikianti teisę atskiruoju skundu skųsti teismo nutartį sprendimo išaiškinimo klausimu, taikytina ir tais atvejais, kai dėl sprendimo vykdymo išaiškinimo kreipiasi antstolis CPK 589 straipsnyje nustatyta tvarka.

Remdamasis išdėstytais argumentais kasacinis teismas sprendė, kad bylą nagrinėjęs apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai konstatavo apeliacijos negalimumą ir nutraukė apeliacinį procesą. Kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir perdavė bylą šiam teismui nagrinėti iš naujo.

Dėl vykdymo procese atliekamų antstolio veiksmų – išieškant (nurašant) lėšas iš turto, kuriam taikytas turto areštas baudžiamojo proceso tvarka – teisėtumo

Pareiškėjas skundė teismui antstolio patvarkymą, kuriuo antstolis atsisakė tenkinti pareiškėjo prašymą nedelsiant vykdyti lėšų nurašymą iš skolininkės banko sąskaitos ir užbaigti vykdomąją bylą. Antstolis patvarkyme nurodė, kad skolininkės lėšos sąskaitoje yra areštuotos Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) nustatyta tvarka, todėl išieškojimas iš šio turto negalimas, iki bus panaikintas apribojimas ikiteisminio tyrimo byloje. Pirmosios instancijos teismas atmetė pareiškėjo skundą. Apeliacinės instancijos teismas tenkino pareiškėjo skundą ir panaikino skundžiamą antstolio patvarkymą.

Šioje byloje nustatyta, kad pareiškėjo (šieškotojo) nurodytos skolininkės lėšos, esančios banko sąskaitoje, ikiteisminio tyrimo byloje buvo areštuotos BPK nustatyta tvarka, taikant laikiną nuosavybės teisių apribojimą siekiant užtikrinti galimą Valstybinės mokesčių inspekcijos civilinį ieškinį bei galimą turto konfiskavimo, išplėstinio turto konfiskavimo taikymą. Kasacinis teismas nurodė, kad šiuo atveju taikytinas CPK 689 straipsnis, reglamentuojantis pagrindines disponavimo lėšomis, esančiomis kredito, mokėjimo ir (ar) elektroninių pinigų įstaigoje atidarytoje skolininko sąskaitoje (sąskaitose), per Piniginių lėšų apribojimų informacinę sistemą (toliau – PLAIS) taisyklės. CPK 689 straipsnio 1–4 dalyse reglamentuojami dokumentų teikimo per PLAIS subjektai ir tvarka, o CPK 689 straipsnio 5 dalyje reglamentuojama nurodymų privalomai nurašyti lėšas vykdymo tvarka. Be kita ko, CPK 689 straipsnio 5 dalyje nurodyta, kad, lėšų apribojimų informacinėje sistemoje gavus duomenis iš Turto arešto aktų registro apie skolininko lėšų areštą (areštus) Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso nustatyta tvarka, pateikti nurodymai priverstinai nurašyti skolininko lėšas sustabdomi ir nevykdomi tiek, kokio dydžio lėšų suma yra areštuota, t. y., gavus duomenis apie lėšų areštą BPK tvarka, pateikti nurodymai priverstinai nurašyti lėšas sustabdomi ir nevykdomi. Tai reiškia, kad lėšoms ar jų daliai, esančioms banko sąskaitoje, arešto uždėjimas BPK nustatyta tvarka yra procesinis CPK 689 straipsnio 5 dalies pagrindas sustabdyti tokių lėšų ar jų dalies nurašymą ir jo nevykdyti, netaikant CPK 626 straipsnio 3 dalies normos (šieškojimo veiksmų nestabdymo, atsižvelgiant į kreditorių reikalavimų eiliškumą).

Kasacinis teismas sprendė, kad pirmosios instancijos teismas teisingai taikė CPK 689 straipsnio 5 dalį, nes, esant duomenų apie skolininko lėšų areštą BPK nustatyta tvarka, antstolio skundžiamas nurodymas priverstinai nurašyti skolininko lėšas turėjo būti sustabdytas ir nevykdomas. Kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo sprendimą ir paliko pirmosios instancijos teismo sprendimą galioti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-6-916/2021

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

Gynėjų g. 6, 01109 Vilnius

Tel. + 370 5 2 616 466

Faks. + 370 5 261 6813

El. paštas: lat@teismas.lt

www.lat.lt